

Manuál a doplnok k metodike 1. ročníka pre stredné školy

ÚVOD.....	1
1. TÉMA: HĽADANIE CESTY.....	2
LÁSKA CEZ INTERNET	3
ZMYSEL ŽIVOTA -VARIANT B	5
2. TÉMA: BOH V ĽUDSKOM SVETE.....	13
REČ.....	13
METAFORA – REČ VIERY	18
BOŽIE SLOVO V ĽUDSKOM SLOVE.....	21
V ŽIVOTE MUSÍ BYŤ VIAC AKO VŠETKO.....	23
3. TÉMA: BYŤ ČLOVEKOM.....	25
SPRAVODAJSKÉ HODNOTY	26
JEŽIŠ BOŽÍ SYN A SYN ČLOVEKA	34
AKO VZNIKLI EVANJELIÁ	38
4. TÉMA: NA CESTE K OSOBNOSTI – ŠANCE A RIZIKÁ	45
<i>Eriksonova koncepcia epigenézy psychiky</i>	46
LEGENDA O KRIŠTOFOVI.....	48
5. TÉMA: BOH A ČLOVEK	50
6. TÉMA: ČLOVEK V SPOLOČENSTVE.....	51
SLÁVNOSŤ AKO HODNOTA	51

ÚVOD

Vážení kolegovia a kolegyně, manuál, ktorý máte teraz pred sebou, sme pre vás pripravili pre rýchle zorientovanie sa pri práci s metodickou príručkou pre 1. ročník stredných škôl a gymnázií. Metodika bola pripravená pred rokom pre experimentálne overovanie nových učebných osnov náboženstva/náboženskej výchovy. Vďaka pripomienkam zo strany odborných recenzentov a učiteľov, ktorí sa aktívne podieľajú na overovaní nových učebných osnov náboženstva/náboženskej výchovy, sa mohli učebné osnovy upraviť, podľa aktuálnych potrieb vo vyučovaní náboženstva/náboženskej výchovy.

Metodika 1. ročníka pre vyučovanie náboženstva/náboženskej výchovy predstavuje **ročníkovú tému**: „VZŤAHY A ZODPOVEDNOSŤ“

Ročníkový cieľ: Spoznávaním identity človeka reflektovať vlastnú identitu. Uvedomiť si dôležitý význam rozhodnutia pre vlastný svetonázorový postoj. V trojičnom rozmere budovať ľudský rozmer vzťahov ako naplnenie zmyslu života. Prehlbovať medziľudské vzťahy cez skvalitnenie komunikácie.

Obsah nových učebných osnov je rozdelený do šiestich tém, ktoré vám v manuáli predstavíme tak, aby ste sa mohli v metodickej príručke ľahko zorientovať.

Témy:

1. Hľadanie cesty
2. Boh v ľudskom svete
3. Byť človekom
4. Cesta k osobnosti – šance a riziká
5. Boh a človek
6. Človek v spoločenstve

Učivo je rozdelené na základné učivo (70 %) a doplnkové učivo (30 %).

Pre školy s časovou dotáciou 1 hodina, je 23 hodín (podtém) základného učiva povinné a 10 hodín (podtém), si učiteľ môže vybrať z prehľbujúceho alebo doplnkového učiva.

Pre školy s časovou dotáciou 2 hodiny týždenne je povinné základné a prehľbujúce učivo, to znamená 46 hodín (podtém), 20 hodín (podtém) si učiteľ môže vybrať z ponuky doplnkového učiva.

V manuáli pri každej téme nájdete zostavenú ponuku základného učiva pre školy s jednohodinovou aj dvojhodinovou dotáciou. Pri názve podtémy je poznačená aj strana, kde uvedenú podtému nájdete. Skratka **Me** – označuje metodickú príručku, skratku **Ma** – označuje manuál k metodike.

Súčasťou ponuky manuálu sú aj nové vypracované podtémy, potrebné k splneniu cieľov nových učebných osnov.

1. téma: HĽADANIE CESTY

Hodinová dotácia témy: 5 hod. (hodinová týž. dotácia)/ 10 hod. (dvojhodinová týž. dotácia)

Ciele témy:

Kognitívny cieľ: Zdôvodniť význam komunikácie a modlitby v živote človeka. Definovať a vysvetliť trojrozmernosť človeka. V kontexte Svätého písma a na podklade učenia Katolíckej cirkvi vysvetliť zmysel života človeka. Charakterizovať prvky náboženstva. Na podklade Katechizmu Katolíckej cirkvi (KKC) zdôvodniť vznik a potrebu náboženstva. Vysvetliť rozdiel medzi prirodzeným a nadprirodzeným náboženstvom.

Afektívny cieľ: Spoznať sa navzájom a prejavíť záujem o spoluprácu v skupine. Objavovať v sebe túžbu po prekročení všednej každodennej ohraničenosti svojho života smerom k transcendentnu.

Psychomotorický cieľ: Precvičiť a osvojiť si základné prvky verbálnej a neverbálnej komunikácie. Rozvíjať postoj zmysluplného konania v živote.

Zostavenie základného učiva 1. témy Hľadanie cesty:

časová dotácia 1. hod	časová dotácia 2 hod.
1. Naše cesty sa spojili; ME – s. 4	1. Naše cesty sa spojili; ME – s. 4
2. Cesta k druhým – komunikácia; ME – s. 6	2. Cesta k druhým–verbálna komunikácia; ME – s. 6
3. Trojrozmernosť človeka; ME – s. 15	3. Cesta k druhým–neverbálna komunikácia; ME–s. 6
4. Zmysel života; ME – s. 19 alebo MA s. 5	4. Láska cez internet – MA – s. 3
5. Človek – bytosť náboženská; ME – s. 22	5. Trojrozmernosť človeka; ME – s. 15
	6. Som človek na ceste; ME – s. 18
	7. Zmysel života; ME – s. 19
	8. Zmysel života; MA s. 5
	9. Človek – bytosť náboženská; ME – s. 22
	10. Prirodzené náboženstvá; ME – s. 26

Vysvetlivky: **Me** – označuje metodickú príručku, skratka **Ma** – označuje manuál k metodike.

Láska cez internet

Prehľbujúca podtéma

Kľúčové pojmy: komunikácia – elektronická komunikácia, vzťahy,

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Vysvetliť základné rozdiely medzi internetovou komunikáciou a tvárou v tvár. Popísať rôzne motivácie u človeka vedúce k chatovaniu.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si dôležitosť osobnej komunikácie.

Psychomotorický cieľ: Vytvoriť pravidlá správneho používania elektronickej komunikácie.

Pomôcky: mobilný telefón, papier A2, farebné perá

Metódy: dialóg, diskusia, skupinová práca, výklad

Stratégia vyučovacej hodiny: problémová

Priebeh a časové rozvrhnutie vyučovacej hodiny:

ÚVOD

1. Rozhovor zo žiakmi

Prečo chatujem?

Učiteľ sa opýta žiakov na ich skúsenosti s chatovaním. Upozorní žiakov na to, že témou dnešnej hodiny bude práve chat, jeho výhody aj nevýhody, riziká, ale aj to, aký je rozdiel medzi touto formou komunikácie a komunikácie tvárou v tvár. Učiteľ sa opýta žiakov na dôvody prečo ľudia chodia na chat, čo hľadajú väčšinou ľudia, ktorí prichádzajú na chat?

2. Práca v skupinách

Učiteľ rozdelí žiakov do skupín po štyroch. V skupinách žiaci spoločne diskutujú o výhodách aj nevýhodách chatu. Hovorca skupiny bude písať do dvoch stĺpcov na papier výhody aj nevýhody. Keď ukončia prácu, učiteľ ich požiada, nech si vyberú jednu výhodu/ nevýhodu a prednesú ju ostatným v skupine. Učiteľ si pri tom zapisuje argumenty žiakov, ktoré v závere zhrnie.

HLAVNÁ ČASŤ

1. Rozhovor zo žiakmi

Láska cez internet

Otázky pre rozhovor:

Poznáte niekoho, kto nadviazal citový vzťah
s chlapcom/dievčaťom/kamarátom/kamarátkou cez internet?

Dokážete si predstaviť, že by ste s niekým nadviazali citový vzťah cez internet?

2. Práca s pracovným listom

Láska cez internet

Dvaja žiaci čítajú z pracovného zošita chatový rozhovor. Žiaci vypracujú v zošite úlohy.

3. Diskusia

Žiaci spoločne v skupine predstavia a prediskutujú chyby, ktorých sa dopustila Jana a podozrivé výroky Anderku.

4. Práca žiakov

Žiaci spoločne navrhnu päť základných pravidiel pre bezpečnú komunikáciu na internete.¹

¹ Modifikované podľa Mičienku, M. Jiráka, J. a kol. *Základy mediálnej výchovy*, str.157-163

Fixácia učiva

Popíšte význam a prínos elektronickej komunikácie.

Pomenujte riziká vzťahov budovaných len na korešpondencii.

Zdôvodnite dôležitosť osobnej komunikácie

ZÁVER

Formovanie postojov

Zadanie domácej úlohy:

Žiaci si prinesú obrázky, ktoré vystihujú žiakov na koláž môjho JA.

ZHRNUTIE

Vysoké tempo elektronickej komunikácie pomáha rozvíjať vzťah, no človek si musí nájsť čas aj na dozrievanie myšlienok o jeho hodnote a význame.(Pavol Hudák)

Príloha: Čo je chat?

Chat (čet), alebo pokec, je program, ktorý umožňuje komunikáciu medzi jedincami na celom svete v reálnom čase. Chat, môžeme chápať aj ako druh elektronického rozhovoru ľudí, ktorí sú v danom okamihu napojení na internet. Chatovať znamená diskutovať on – line spravidla s niekoľkými ľuďmi naraz. Ako každá dlhodobá skúsenosť, aj dlhodobé používanie internetu sa prejavuje na psychike človeka. No to, či kladne alebo záporne sa nedá všeobecne povedať.

Odlíšnosti internetovej komunikácie od komunikácie tvárou v tvár:

anonymita (ľudia sa na internete môžu pohybovať celkom anonymne)

neviditeľnosť (seba, ale aj druhých, ich reakcií)

prerušená komunikácia (začína obľúbený seriál, príde návšteva, odídete a partner v chatroomu nevie, prečo debata nepokračuje)

vnímanie komunikácie vo svojej fantázii (obraz komunikujúceho partnera je bez akéhokoľvek faktu vytvorený len vo fantázii a často nezodpovedá realite)

iná identita (na internete sa ľudia často zbavia svojich reálnych ťažkostí, ako sú hrubé okuliare, nízky vek... niekedy však aj celej svojej reálnej osobnosti.)

Základné výhody chatu:

relatívna anonymita užívateľov

jedna z možností komunikácie medzi ľuďmi, kde pojem „hranice“ nič neznamená, dnes veľmi potrebný komunikačný prostriedok medzi rodinnými príslušníkmi, keď cestujú za prácou

odreagovanie sa od reálneho sveta a ponorenie sa do sveta virtuálneho

nové možnosti na zoznámenie sa dvoch alebo viacerých ľudí (internetové priateľstvá)

jednoduchá dostupnosť, väčšia otvorenosť

možnosť uspokojiť svoje citové potreby

Nevýhody a nebezpečenstvá chatu

relatívna anonymita užívateľov

možnosť závislosti na virtuálnom svete

časové a finančné straty

väčšie intímne zdieľanie, strata zábran

pokles komunikácie užívateľa s kamarátmi a členmi rodiny

nárast depresívnych pocitov a prežívania osamelosti

možnosť zoznámenia sa s deviantnými jedincami

Najčastejšie chyby v korešpondencii:

- Zverejňovanie osobných indícií – ak sa vzťah ešte len začína, netreba dávať osobné telefónne číslo, svoju adresu, školu ani iné osobné údaje.

- Neúprimná komunikácia – treba zostať sám sebou, nemaskovať sa za vyjadrovanie citov akejkoľvek osoby, nepoužívať neobvyklý slovník, nadnesené reakcie.

- Pochybný cieľ komunikácie – neslušné návrhy nebrať ako prejav obdivu, ale zneužitie osoby; dať si pozor na

navádzanie na dvojzmyselnosti.

- Zahrávanie sa s citmi toho druhého – vedieť vybadať, keď ide o plytké vzťahy, ktoré nemajú budúcnosť, a v nijakom prípade ich nebudovať (dávať niekomu márne nádeje, mať veľa vzťahov, úmyselne pripravovať sklamanie).

- Stavanie na korešpondencii, nie na osobnom spoznávaní – uprednostňovať stretnutia, pohľad zoči-voči viac odhalí človeka.

- Porušenie súkromia korešpondencie – nerozoberať jej obsah s inými, ktorých do toho nič nie je.

Zmysel života -Variant B

Prehlbujúca podtéma

„Filozofia pre život“ ako spôsob práce na hodinách náboženskej výchovy

Priestor, čas, osud, boh alebo Boh?

Príbeh, plán diskusie a cvičenia

PhDr. Ludmila Muchová, PhD.

Predpokladajme, že mladí ľudia, ktorí počas povinnej školskej dochádzky poctivo prešli vyučovaním náboženskej výchovy, nadobudli všetky dôležité informácie o kresťanskej viere, poznajú modlitby cirkvi, chápu liturgiu a sú motivovaní k životu z viery. Prečo teda stredná škola opäť ponúka ďalšie vyučovanie náboženstva? Je to z toho dôvodu, že v priebehu stredoškolského vzdelávania sa bude rozširovať a prehĺbovať ich pohľad na svet, ktorý v predmete biológia, dejepis, slovenčina, fyzika..... rozvíja veda a práve v tomto veku vďaka svojim rozvinutým schopnostiam, sú schopní vedecky myslieť. Je potrebné im ponúknuť, aby svoje rozvinuté rozumové schopnosti využili aj k prehĺbeniu vlastného chápania kresťanskej viery. Z tohto dôvodu v metodikách pre prácu na hodinách náboženstva ponúkame aj také metódy práce, ktoré sú zamerané nielen na rozširovanie okruhu vedomosti o viere, ale aj metódy zamerané na premýšľanie o nej. Vďaka vývinovému štádiu, ktorým títo mladí ľudia prechádzajú majú prirodzenú dispozíciu pre filozofické úvahy o svete, živote, o človeku. Metóda – Filozofia pre život – ktorú ponúkame, má pomôcť žiakom kriticky a systematicky premýšľať o svojej viere. O filozofii, je známe, že rada kladie spochybňujúce otázky. Cieľom však nie je spochybňovať vieru mladých ľudí, ale naopak, provokovať u nich kritické, systematické a logicky správne myslenie, ktoré im pomôže svoju vieru argumentačne obhájiť.

Filozofia pre život je prepracovaná didaktická metóda, ktorá má svoj počiatok v 60 rokoch 20. storočia. Jej pôvodcom je filozof Prof. M. Lippmann a jeho spolupracovníčka Prof. M. Sharpová. Je založená na príbehoch, ktoré sú blízke bežnému každodennému životu mladých ľudí. Hrdinovia príbehu prežívajú lásky, konflikty, pochybnosti – a premýšľajú o nich, sami alebo s niekým. K príbehom sú pripojené tzv. „manuály“, ktoré mapujú dôležité otázky zahrnuté v príbehu a súčasne celý rad otázok, ktoré majú pomôcť skupine rozmyšľať nad týmito otázkami s ohľadom na logiku a to systematicky, kriticky a tvorivo. Mladí ľudia môžu takto objaviť, že pravdu o svojej viere môžu hľadať spoločne a pritom sa navzájom aj obohatiť.

V skupine môže učiteľ so žiakmi príbeh spoločne prečítať, učiteľ potom vyzve žiakov, aby sami naformulovali, čomu nerozumeli v príbehu, alebo otázky, ktoré ich zaujali. Učiteľ pritom sleduje nakoľko sa otázky žiakov zhodujú s tými, ktoré vytipovali autorky tejto metodiky. Jednoduchší spôsob je, ak učiteľ tieto otázky v triede prednesie, žiaci si môžu vybrať tie, o ktorých chcú diskutovať. Ak by chcel učiteľ prejsť všetky hlavné otázky príbehu a všetky otázky, vyžadovalo by to nesmierne množstvo času a ani nie sú na to určené. Ich preštudovaním môže učiteľ nájsť kľúč k prehĺbeniu tohto hľadajúceho dialógu. Prinajmenšom si tak všimne, že otázky sú koncipované tak, aby študentom pomohli objasniť si význam dôležitých pojmov, hľadať argumenty, dôkazy či dôsledky svojich tvrdení a názorov, hlavne aby vyvolali ďalšiu diskusiu, nie jednu po druhej preberať.

Je potrebné, aby učiteľ svojimi otázkami vytvoril priestor pre naozajstné filozofické (nie iné) skúmanie. Účastníkom diskusie by mal pomôcť vyjadriť svoje vlastné myšlienky a myšlienkové pochody.²

² Námety pre vedenie diskusie filozofického hľadajúceho spoločenstva čerpáme jednak z príslušných seminárov vedených prof. Sassevilom na pôde TF JU v rokoch 2003 a 2004, jednak z jeho článku Riadenie diskusie v

Skutočnosť vyjadrenia vlastných myšlienok študentov v skupinovej diskusii, má tri rozmery:

1. rozmer rozumového poznania
2. sociálny a etický rozmer
3. filozofický rozmer

Rozumovosť môžeme v diskusii podporovať napríklad takýmito otázkami: Prečo si to povedal? Aké dôvody by mohli podporiť toto tvrdenie? Je to dostatočný dôvod? Čo je predpokladom tohto tvrdenia? Neprotirečia si tieto dve tvrdenia? Aký záver môžeme vyvodiť z toho, čo povedal Juraj? Môžeš upresniť svoju otázku? Je možné tvoju hypotézu overiť? Môžeš povedať príklad, ktorý by túto hypotézu potvrdil? Existuje prípad, ktorý by tvoje tvrdenie spochybnil? Čo tým chceš povedať? Môžeme sa pokúsiť o definíciu tohto pojmu? Tejto myšlienky? Podobá sa táto myšlienka inej myšlienke? Je nejaký dôležitý rozdiel medzi týmito dvoma myšlienkami? Vedel by si povedať nejaké synonymum, ktoré by nám pomohlo lepšie pochopiť o čom hovoríme? Dá sa tento problém rozdeliť na niekoľko častí? Pomôže niekto Lukášovi lepšie vysvetliť jeho otázku? Presne toto si chcel povedať? Môžeme sa na tento problém pozrieť aj z iného uhla pohľadu? Pomôže nám analógia k lepšiemu pohľadu na tento problém? Môžeme túto myšlienku vyjadriť inými slovami? Obidvaja požívate rôzne slová, no nehovoríte pritom to isté?

Sociálny a etický rozmer pri vyjadrovaní myšlienok rozvíjame dvoma smermi: *pri intelektuálnej spolupráci* (učiteľ sa pýta napríklad takto: Veronika potrebuješ pomoc od ostatných? Môže niekto podporiť Pavlovu hypotézu? Môže niekto pomôcť Danke vysvetliť jej príklad? Veronika pomohla by si Jarovi s upresnením jeho otázky? a pod...) a *pri rozvíjaní vzájomného rešpektu* (napr.: pomocou otázok typu: Môžeme Petrovu myšlienku vyjadriť formou hypotézy? Keby sme prijali Denisov názor ako jednu z možností, čo by to znamenalo? Ak uznáme Petrino stanovisko za prijateľné, aké to bude mať dôsledky? Ak má Juraj pravdu, znamená to že sa Pavol mýli? Existuje ešte iné riešenie, ktoré sme nebrali do úvahy?)

Prečo práve takéto otázky vedú k rešpektu? Napríklad študenti diskutujú o ľudskej duši. Nieкого možno znepokojuje, že v jeho okolí veľa ľudí neverí v existenciu nesmrteľnej duše a náhle tu stoja proti sebe dva protichodné názory. Keď im pomôžeme prijať tieto dve tézy ako dve potenciálne možnosti, nemusí nutne jeden názor vyvracať druhý, to znamená ak prijmeme jeden názor nemusíme odsúdiť ten druhý. Už nie je dôležité odsúdiť to, v čo neveríme, ale uvažovanie o názoroch iných ľudí ako o možnostiach, ktoré môžu obohatiť našu skúsenosť.

Filozofický rozmer diskusie uvádza učiteľ náboženstva tak, že do nej zaradi otázky odvodené zo všeobecne známych filozofických disciplín: **logiky** (jej ústrednou otázkou je obhajoba pravdy pomocou rozumových operácií), **etiky** (v nej ide o posúdenie základných kritérií dobra a zla a z toho plynúcich hodnôt), **estetiky** (v nej ide o analýzu pojmu krásny, škaredý, umenie, a po, o skúmanie kritérií týchto pojmov), **epistemologie** (ktorá sa zaoberá spôsobom poznávania vecí aj postupov, vedúcich k poznaniu), a **metafyziky** (ktorá sa pýta na všeobecné skúsenosti, ktoré vedú človeka k základným životným otázkam)³

Úspešná diskusia je taká, z ktorej študenti odchádzajú a ešte aj na chodbe pokračujú v diskusii, alebo sa chcú k niektorej otázke vrátiť na ďalšej hodine....

Jednoducho sa nechajú vtiahnuť do hľadania určitej podoby alebo určitého tvaru svojej vlastnej viery..... Nakoniec k niektorým problémom, ktoré príbeh otvára, sa skupina môže vrátiť aj počas roka...

Pre učiteľa ešte niekoľko jednoduchých zásad:

skupine filozofického hľadania: uvedomelý postoj, s. 2 – 12. In *Pracovní preklad určený pre potreby seminára Prevenencia násillia metódou filozofie pre deti*. Č. Budejovice : TF JU, 2003.

³ Na tomto mieste neuvádzame presné definície predmetu jednotlivých filozofických odborov, ale dávame len jednoduché vysvetlenie tým, ktorým by inak robilo ťažkosť rozumieť týmto pojmom s potrebnou mierou presnosti.

Viac hláv, viac rozumu. Ak premýšľam sám a druhým nedám možnosť, aby kriticky rozvíjali svoje myšlienky, som ukrátený predovšetkým ja, lebo moje myslenie nemôže byť lepšie ako myslenie celého spoločenstva.

Spoločné uvažovanie nad skúsenosťou z nášho každodenného života má pre nás osobný význam keď:

súvisí s našou osobnou skúsenosťou

nik na nás nevyvíja tlak, ale my sami prideme na to, že teraz môžeme lepšie porozumieť vlastnej skúsenosti, že sa môžeme dopracovať ku seba korekcii

keď sa od jedinečnej konkrétnej skúsenosti dopracujeme k iným všeobecným etickým, estetickým, metafyzickým princípom a princípom týkajúcim sa možnosti ľudského poznania pravdy.

Zmyslom týchto dialógov nie je, aby učiteľ presvedčil študentov o svojej pravde (alebo o pravde cirkvi), ale aby ich učil vďaka kritickému premýšľaniu o svojich skúsenostiach a skúsenostiach iných (a tu patrí aj skúsenosť zo Svätého písma a tradície cirkvi) – spolu s inými – korigovať svoje názory, svoje správanie a aby tak mohli rásť vo viere.

Príbeh

Priestor, čas, osud, boh alebo Boh?

„Čo sa to nad nami v tej hĺbke vlastne odohráva? Tam medzi hviezdami, je to priestor alebo čas?“ Eva sedí chrbtom k rozpálenému ohňu, s hlavou otočenou k tmavej oblohe. Len nedávno si uvedomila, že svetlo hviezd klame. Tá drobná malá hviezdička už možno dávno neexistuje, vesmírnym priestorom však ešte stále letí svetlo, ktoré vydávala pre tisícmi rokmi a len teraz prichádza k jej oku. A... tá hviezda tam vyzerá ako najväčšia. Ako dlho jej svetlo letelo ku mne? Pozerám sa teraz na to, čo je, alebo na to, čo bolo? Je to priestor alebo čas? Vrátila sa Eva znova k otázke zo začiatku.

Tereza, Klára a Eva sedia v tesnej blízkosti, no nerozprávajú sa. Toto ticho nakoniec preruší Klára: „Predstavte si, že teraz niekde v blízkosti sa narodí dieťa,“ zasnene sa usmieva... aký človek bude z neho? Odvážny, zákerný, ustráchaný, dieťa šťasteny alebo smoliar?“ Prstom ukáže na oblohu: „Všetko je napísané tam, všetko...Nedá sa to dokázať, ale cítime, že je to tu, vesmír k nám vysielá svoju tajomnú silu... Keď som sa narodila, bol práve Saturn – „ Jej zasnený výklad preruší Adam:

„Robí ti to dobre Klára, zhadzovať na znamenie Panny to, že sa ty neznášaš s mamou? Adam s Lukášom a Prudášom sedia na druhej strane ohňa. Zatiaľ čo dievčatá, svojimi myšlienkami jedna za druhou navodzujú romantiku júnovej noci, chalani sa snažia vrátiť ich na zem.

Tereza cíti povinnosť brániť členku dievčenského klanu. „Počúvaj, Adam a čo sa ti na tom nepáči, keď Klára verí v postavenie hviezd. Ja zasa verím na osud. Hádám mi nechceš tvrdiť, že som sa na tejto planéte ocitla len ako výsledok nejakej náhody...?“

Lukáš zasa bráni mužskú partiu:

„No neviem Tereza, ale mne sa zdá čudné veriť niečomu len preto, že odmietam akceptovať skutočnosť takú, aká je? Chýba mi v tom logika. Takže ako argument sa to dá ťažko obhájiť, nie?“

„Prečo?“ začala teraz víťazoslávne Eva. „Ako vieš, že si tu len náhodou? Lebo si to myslíš? Len preto? To je dosť slabý argument. Pozri sa hore na hviezdy. Čo si o nich myslíš? Že existujú však? Omyl, Adam existovali. Ty vidíš len svetlo, ktoré vesmírom od nich letí možno aj tisíce svetelných rokov. Takže možno **neexistujú**, ale **existovali**... a to je rozdiel, nie? A pozri sa na moje tričko. Myslíš si, že je červené? Omyl, to tričko nemá žiadnu farbu. To sa

len láme svetelný lúč a potom dopadá na sietnicu tvojho oka. Keby dopadol na sietnicu nejakého psa, žiadnu farbu by nevidel.“

„Chceš povedať, že keď nie sme schopní rozoznať vyhasnuté hviezdy od tých čo existujú, a tričko podľa farby, že môžeme veriť, čomukoľvek?“ Pýta sa – samozrejme dosť agresívne – Prud’as, ktorý vlastne potvrdzuje, odkiaľ sa vzala jeho prezývka.

„No presne tak,“ chytá sa znova Tereza. Niektorí ľudia majú možno nejaký šiesty zmysel na energiu, pre ktorú my ostatní nemáme zmysel a nám neostáva nič iné, len im veriť. Keby psy mysleli a rozprávali, tiež by mi museli veriť, že Evine tričko je červené...“

„Presne tak,“ pokračuje Eva. Ja si dokonca myslím, že niektorí ľudia majú odjakživa taký šiesty zmysel aj pre Boha,...myslím pre to, aby vnímali nejakú vyššiu existenciu... teda ... aby ju aj trochu chápali...ako nejakú silu... alebo moc.... alebo energiu....?“ Eva stále namáhavejšie hľadá výrazy, lebo na Adamovej tvári vníma ironický úsmev. Ved’ práve na neho chce najviac zapôsobiť.

„Takže Eva,“ ujíma sa slova Adam:

„Ty chceš povedať, že svojimi tradične dokázanými piatimi zmyslami vnímame všeličo len tak. No okrem toho možno ešte niekto z nás má nejaký zmysel navyše, ktorým vníma aj to, čo sa vnímať nedá? Alebo dokonca to, o čom si dovoľujem pochybovať, či to vôbec existuje? Pozri sa na mňa. Keby som mal chuť presvedčať ľudí, že existuje nejaký boh, presne by som vedel, aký ten boh je. A vieš odkiaľ? Posledný mesiac sa mi veľa krát snívalo o vlastnom otcovi. V tých snoch sa správa ako boh: vševediaci, spravodlivý, s jediným záujmom – ako zachrániť toto mesto od chemických odpadkov. A čo všetko je za tým? Len a len moje znechutenie, keď vidím, ako sa k nemu chcú dostať novinári, aby vydolovali senzáciu a ako mu to robí dobre.... Ten tvoj boh nie je nič iného len úbohý tieň tvojho vlastného otca.“

„Počúvaj Adam,“ hovorí nahnevaná Klára:

„Každý nie je taký cynik ako ty. Väčšina ľudí potrebuje niečomu veriť. Čo je na tom zlé, keď Eva verí v Boha, ja v astrológiu a Terézia v osud...? Opakujem: stačí sa len pozrieť okolo seba a na vesmír, aby človek pochopil, že to množstvo zákonov a zákonitostí a katastrof nie je len dielo náhody. Je to všetko tajomné a nevysvetliteľné.... A to je dostatočný dôvod na to, aby človek hľadal niečo, čo je za tým. My ti tu jednoducho nebudeme nič dokazovať.“

„Pre mňa je to dostatočný dôvod akurát na to, aby som vytiahol fľašu,“ konštatuje Luky. A naozaj, o chvíľu má v ruke fľašu gazdovskej slivovice.

„Pozrite baby, pravdy sa aj tak nedopátrame. Ani vy, s vašou vierou, ani my, s našim cynizmom. Možno má každá z vás kúsok pravdy. A čo z toho? Aj tak žiadnu pravdu o svete z tých kúskov neposkladáte. Pozrite sa na nás. Všetci sme doma povedali pravdu: vy, že idete na víkend s Evou, my, že ideme na víkend s Adamom. Bola to pravda? Bola. Ale len z polovice. Druhá polovica je v tom, že sa tu pri ohni všetci hádame o vesmíre. Čo by nikdy Evin otec nedovolil z dôvodu prehnaneho katolicizmu. A viete, čo? Mne sa už nechce hádať o našich otcoch a bohoch. Mne sa chce napiť.... Na zdravie!“ zvolá na záver svojej reči Luky a teatrálny priloží fľašu priamo k ústam.

Fľaša postupne koluje v kruhu okolo dohasínajúceho ohňa. Adam si samozrejme neodoprie ešte jeden malý divadelný výstup. Keď k nemu doputuje fľaša, teatrálny ju zdvihne a začne recitovať báseň, za prednes ktorej niekedy v kvarte dostal jednotku:

Boh sa mal zjaviť 13. mája o 19 30
Na 18 kanáli všetkých televízorov.
100 miliónov nažhavených divákov
však na svojich nažhavených obrazovkách
videlo len zrnienie.

Možno že si niekto splietol dátum
možno žiadny boh nie je,
možno chce, aby sme si mysleli, že nie je.

Možno si to boh rozmyslel.

Možno že nemohol.

Možno práve sledoval

na 17. kanáli

ďalší diel seriálu Dallas,

ktorý je večný.

A možno je boh emisia fotónov, ktorá pripomína našim očiam zrnienie obrazovky.⁴

Eva sleduje Adamov výraz tváre. Už to nie je tvár provokátéra, ale tvár trochu nešťastného chlapca, ktorý poriadnym gľgom z fľaše zapíja nejaký nevyslovený smútok.

Aj ona sa má chuť napiť a spláchnuť trochu horkú príchuť z debaty. Tento pokec nebol najlepší. Skôr taká hádka, samá irónia. Dobré, že to skončilo. Veď kvôli filozofovaniu nad vesmírom tu ani neprišli. Eva a Adam vedia, k čomu dnes večer smerujú. Iba Eva si na rozdiel od Adama nie je sama sebou istá. Chce to? Chce. Aj cez starostlivé tváre svojich rodičov a svojho Boha? Eva sa radšej zhlboka napije jemne pálivej tekutiny: „A čo? Večer len začína....“

Manuál

Hlavná myšlienka: Som tu len náhodou?

Tak ako mladí ľudia v príbehu, každý človek si občas kladie otázku, či jeho existencia na tomto svete je len hrou náhody alebo náhod, alebo má hlbší zmysel. Rôzne svetonázorové systémy ponúkajú svoje – lepšie ako hore uvedené – interpretácie. Kresťanské učenie sa na každý ľudský život pozerá ako Bohom darovaný a zmysel ľudského života vidí v nasmerovaní človeka k Bohu skrze Ježiša Krista. Študenti sa však vo svojom bezprostrednom okolí môžu stretnúť aj s ponukou rôznych iných pohľadov, od pohanských až po argumentácie humanistického ateizmu. Cieľom tejto diskusie je, aby lepšie porozumeli rozdielom v takých argumentáciách, dôsledkom, ktoré môže priniesť prijatie týchto názorov pre vlastný život a tiež, aby hlbšie porozumeli kresťanskému pohľadu na zmysel života. Najmä však, aby vôbec chápali dôležitosť kladenia takýchto otázok a vedeli vyvodit' závery pre svoj život.

Otázky prehlbujúce dialóg:

1. Keď nejaký človek povie, že náhodou stretol svojho kamaráta, znamená to, že si nenaplánoval ho stretnúť, že nemohol ovplyvniť toto stretnutie, že kamarát nemal

⁴ Adam prednášal báseň Jiřího Žáčka Niekoľko možností zo zbierky České moře, vydané v Prahe nakladateľstvom Primus v r. 2004.

žiadny dôvod, aby stál v tú chvíľu, práve na tomto mieste, alebo to môže znamenať aj niečo iné. Môžete zdôvodniť svoj názor?

2. Keď niekto povie: Museli sme sa stretnúť, lebo cestujeme tým istým autobusom, do tej istej firmy a naša pracovná doba začína v tú istú hodinu, znamená to, že takýto človek vylučuje náhodnosť nášho stretnutia? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
3. Mohla by nejaká lastovička v jeseni doletieť inde ako do južných krajín? Alebo mohla by v našom klimatickom pásme neprísť po zime jar? Prečo áno? Prečo nie?
4. Je opakom náhody zákonitosť? Alebo poriadok? Alebo poradie? Alebo plánovanie? Aký rozdiel je medzi týmito slovami a slovom náhoda? Našli by ste ešte nejaké iné slová, ktoré by mohli byť opakom náhody? Môžete svoje návrhy podložiť príkladmi?
5. Ah nejaký človek dôjde k záveru, že jeho život nie je náhoda, má to nejaký význam pre jeho život? Ak áno, môžete bližšie opísať tento význam? Ak nie, prečo?
6. Ak nejaký človek dôjde k záveru, že jeho život nie je náhoda, je to automaticky dôvod pre jeho náboženskú vieru? Alebo to môže byť dôvod pre niečo iné? V akom zmysle? Alebo naopak ešte to nie je dôvod pre náboženskú vieru? V tom prípade prečo?
7. Keď niekto príde k záveru, že jeho život je výsledkom náhody alebo náhod, aj tak môže mať jeho život zmysel? Prečo? Alebo to znamená, že jeho život nemá zmysel? Prečo? Alebo to môže znamenať aj niečo iné? Čo napríklad?
8. Keď prírodné vedy vysvetlia zákonitosti vzniku a vývoja na našej Zemi, znamená to, že tým dali zmysel nášmu životu? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
9. Keď kresťanstvo alebo židovstvo vysvetľuje vznik a vývoj života na Zemi inak ako prírodné vedy, znamená to, že dáva nášmu životu zmysel? Ak áno, v akom zmysle? Ak nie, prečo?
10. Odkiaľ prírodné vedy čerpajú svoje dôvody pre názor o zákonitom vývoji vesmíru a života? Odkiaľ ju čerpajú náboženstvá? Sú niektoré z nich lepšie ako ostatné? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
11. Keď nejaký človek povie: „Môj život je výsledok náhody, a preto nemá zmysel“ a iný povie: „Môj život je výsledok náhody, ale má zmysel, lebo chcem v ňom veľa vykonať“ a iný človek povie: „Môj život nie je náhoda, je to dar lásky Boha a k Bohu chcem prísť“ – odporujú si tieto vety navzájom? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
12. Môže si rozumieť Adam z nášho príbehu s Evou, keď on považuje svoj život ako výsledok náhody a Eva ako Boží dar? Môžu si vôbec ľudia, ktorí majú iný pohľad na pôvod svojho života, rozumieť? Ak áno, prečo? Ak nie? Prečo?
13. Môže niekto veriť na náhodu a súčasne veriť v Boha? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
14. Môže niekto tvrdiť, že vidieť život ako náhodu je lepšie ako vidieť ho ako výsledok hlbokého poriadku? Alebo naopak? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?

Hlavná myšlienka: Robí človeku dobre, keď verí?

V texte príbehu chlapci naznačujú, že „človeku robí dobre“, keď verí, že jeho osud je napísaný vo hviezdach. Nie je úplne jasné čo tým myslia. Veľa empirických a sociologických výskumov v posledných rokoch ukazuje, že v Európe nemizne jav ľudskej religiozity, ale že ľudská religiozita mení formu a ubúda kresťanov. Psychológia to často vysvetľuje psychickou potrebou (človek má podvedomú túžbu niečo alebo niekoho uctievať) alebo užitočnosťou (viera zbavuje človeka strachu alebo zodpovednosti) V oboch prípadoch „robí človeku dobre“. Táto diskusia môže študentom pomôcť logickou úvahou vyrovnáť sa s výpoveďami empiricky zameraných vied. (Učiteľ môže nasledovné otázky porovnať s príslušnými článkami KKC 153. 184)

Otázky prehľujúce dialóg:

1. Zažili ste už niekedy situáciu, keď ste si pomysleli, že potrebujete vieru? Ak áno, môžete ju popísať? Ak nie, myslíte, že môžu v živote človeka nastať takéto situácie? Ak áno, prečo? Ak nie prečo?
2. Je nejaký rozdiel, keď človek povie: „Potrebujem chlieb“, iný povie: „Potrebujem prežiť tento víkend“ a ešte iný povie: „Potrebujem niekomu veriť“ alebo ešte iný: „Potrebujem v niečo veriť“? Ak áno, aký? Ak nie, prečo? Dokázali by ste tieto potreby zoradiť podľa naliehavosti? Alebo podľa dôležitosti?
3. Znamená veriť to isté ako dôverovať? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo? Znamená veriť, to isté ako spoľahnúť sa na niekoho, alebo na niečo? Ak áno, prečo? Ak nie prečo?
4. Znamená veriť to isté ako nemusieť nič dokazovať? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
5. Veriť znamená to isté ako nemusieť nič zdôvodňovať? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
6. „Robí viera ľudským myšlienkam dobre“? Alebo skôr ľudským pocitom? Alebo skôr ľudskému správaniu? Môžete zdôvodniť svoj názor?
7. Môže nejaká viera škodiť ľudským myšlienkam? Alebo ľudským pocitom? Alebo ľudskému správaniu? Môžete zdôvodniť svoj názor?
8. Potrebuje nejaký človek vieru, aby sa zbavil strachu? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
9. Potrebuje nejaký človek vieru, aby sa zbavil zodpovednosti? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
10. Ak človek potrebuje vieru na to, aby sa zbavil strachu, je to dobrý dôvod pre vieru? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
11. Ak človek potrebuje vieru na to, aby sa zbavil zodpovednosti, je to dobrý dôvod pre vieru? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
12. Môže mať človek aj nesprávne dôvody pre svoju vieru a napriek tomu vyznávať dobrú vieru. Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
13. Mal by človek vôbec zdôvodňovať, prečo verí? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
14. Môže nejaká viera človeku aj uškodiť? Ak áno, za akých okolností. Ak nie, prečo?
15. Môže byť nejaká viera navonok pekná a aj tak človeku uškodiť? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
16. Môže byť ateizmus krásny? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
17. Môže byť ateizmus dobrý? Ak áno, prečo? Ak nie? Prečo?
18. Môžeme o kresťanstve povedať, že je to viera, ktorá za žiadnych okolností nikomu neuškodí? Môžete zdôvodniť svoj názor?
19. Keby všetci ľudia v niečo verili, bolo by to dobré? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
20. Je lepšie, keď človek v niečo verí, alebo keď neverí v nič? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
21. Bolo by dobré, keby všetci ľudia na svete boli rovnakej viery? Ak áno prečo? Ak nie, prečo?
22. Ako by vyzeral svet, keby nikto nepotreboval vieru? Bol by krajší alebo ošklivejší?, alebo inak pekný? Bol by lepší alebo horší, alebo ani lepší ani horší, jednoducho iný? Môžete zdôvodniť svoj názor?

Hlavná myšlienka: Viera alebo viery?

Mladí ľudia v príbehu vyjadrujú rôzne svetonázory, dievčatá akceptujú vieru smerujúcu k pohanstvu alebo ku kresťanstvu, chlapci akceptujú vedecký pohľad na svet. Nemôžu sa dohodnúť, lebo predpokladajú, že ak platí jeden pohľad na svet, automaticky sa vylučuje pohľad druhý. V teológii sa môžeme stretnúť s tromi prístupmi: *exkluzivizmus* (kresťanská pravda je výlučná, jedinečná a má univerzálny dosah), *inkluzivizmus* – (vedie dialóg s cieľom nie „pohltnúť“ partnera, ale hľadať pravdu a vzájomne sa obohatiť, všetky náboženstvá sú

vyslovením ľudskej spirituálnej skúsenosti s absolútnom – všetky majú kúsok pravdy, sú fázami univerzálnych dejín ľudstva, človek môže mať účasť na pravde kresťanstva bez toho, aby o tom vedel) a *pluralizmus* (rôzne náboženstvá sú výrazom rôznej kultúrnej podmienenej symbolizácie posvätna, preto sú si v nároku na pravdu o Bohu a svete rovné).

II. vatikánsky koncil so svojim učením (GS, AG, DH) sa prihlásil k inkluzivistickému prístupu k pravde o Bohu, o svete a spásе človeka). Cieľom tejto diskusie s mladými ľuďmi nie je presvedčiť ich za každú cenu o správnosti tohto postoja. Má im pomôcť, aby dokázali vôbec vnímať takéto prístupy, aby porozumeli ich argumentom, aby si kladli otázky a premýšľali o dôsledkoch určitých postojov pre život s vyznávačmi rôznych svetových názorov na tejto planéte.

Otázky prehľbujúce dialóg:

1. Je rozdiel medzi vetou: „Mám pravdu“ a „je to pravda“? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
2. Keď niekto hovorí: „mám pravdu“, vylučuje to pravdu ostatných ľudí? Ak áno prečo? Ak nie, prečo?
3. Je rozdiel, keď niekto povie: „Môj pohľad na tento na tento stôl je pravdivý“, iný povie: „môj pohľad na tohto človeka je pravdivý“ a ešte iný povie: „Môj pohľad na Boha je pravdivý“? V prípade, že áno, v čom? V prípade, že nie, prečo?
4. Odkiaľ majú príslušníci určitého náboženstva istotu, že vyznávajú vieru v pravého Boha? Môžu dokázať toto svoje presvedčenie? Alebo zdôvodniť? Vedeli by ste uviesť príklady takýchto dôkazov alebo dôvodov? V prípade, že nemôžu, prečo nemôžu?
5. Keď niekto vyznáva kresťanskú vieru v Boha a niekto iný napríklad vieru v Alaha, môže to znamenať, že jeden z nich vyznáva vieru v nepravého Boha? Ak áno prečo? Ak nie, prečo?
6. Ak niekto vyznáva kresťanskú vieru v Boha a niekto iný napríklad vieru v Alaha, môže to znamenať, že majú iba čiastočný pohľad na Boha, nakoľko sa Boh vymyká ľudskému poznaniu? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo? Môže to znamenať aj niečo iné? Čo napríklad?
7. Môže byť v nejakom náboženstve obsiahnutá celá pravda o Bohu? Ak áno, čo to znamená pre iné náboženstvá? Ak nie, čo to znamená pre iné náboženstvá? Môžete doložiť svoj názor príkladom?
8. Ak je Boh jeden, prečo potom vznikajú rôzne náboženstvá? Môžete svoje vysvetlenie doložiť príkladmi?
9. Ak rôzne náboženstvá vyznávajú rôzne viery, sú si rovné? Ak áno v akom zmysle? Ak nie, prečo?
10. Majú právo príslušníci jedného náboženstva presvedčať príslušníkov iného náboženstva alebo neveriacich o svojej viere v Boha? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
11. Ak niekto vysloví vetu: „mimo cirkev niet spásy“, znamená to, že neveriaci ľudia alebo príslušníci iných náboženstiev nemôžu byť spasení? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
12. Ak predpokladáme, že každý človek môže byť spasený, záleží na tom, akú vieru vyznáva? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
13. Môžu príslušníci jedného náboženstva považovať svoju, ako sú viery iných náboženstiev? Majú na to právo? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo?
14. Môžu príslušníci jedného náboženstva považovať svoju vieru za krajšiu ako sú viery iných náboženstiev? Ak áno, prečo? Ak nie, prečo? Môže to byť aj inak? Ako napríklad?

2. téma: BOH V ĽUDSKOM SVETE

Hodinová dotácia témy: 6 hod (hodinová týž. dotácia)/ 12 hod (dvojhodinová týž. dotácia)

Ciele témy:

Kognitívny cieľ: Uviesť príklad metaforického vyjadrenia vo Svätom písme. Interpretovať oslovenie Bohom a dôveru v Boha u Abraháma, Samuela a Márie. Uviesť príklady ľudskej skúsenosti zdieľania Boha s človekom. Vysvetliť význam morálneho svedomia pre život človeka na podklade učenia KKC. Určiť prvky spravodlivých zákonov na podklade Dekalógu.

Afektívny cieľ: Vnímať hodnotu ticha, objavovať hĺbku svojho vnútra. Vnímať metaforickú reč slov. Oceníť hodnotu dôvery a zodpovednosti v medziľudských vzťahoch a vo vzťahu k Bohu.

Psychomotorický cieľ: Precvičiť pozorné počúvanie a poukázať na komunikačné chyby. Osvojiť si pravidlá spolupráce vo vzájomnom dialógu.

Zostavenie základného učiva 2. témy Boh v Ľudskom svete:

časová dotácia 1. hod	časová dotácia 2 hod.
1. Metafora – reč viery; Ma – s.18	1. Reč; Ma – s. 13
2. Vydať sa na novú cestu – Abrahám ; Me – s. 38	2. Metafora – reč viery; Ma – s.18
3. Počúvať Boha –Samuel; ME - s. 31	3. Božie slovo v ľudskom slove – Ma – s. 21
4. Ísť vlastnou cestou; ME - s. 35	4. V živote musí byť viac ako všetko – Ma – s.23
5. Dekalóg – Magna charta ľudských práv; ME – s. 41	5. Vydať sa na novú cestu – Abrahám ; Me – s. 38
6. Boh čaká na ľudské „áno“; ME – s. 51	6. Počúvanie; ME – s. 28
	7. Počúvať Boha; Samuel; ME - s. 31
	8. Ísť vlastnou cestou; ME - s. 35
	9. Dekalóg – Magna charta ľudských práv; ME – s. 41
	10. Dekalóg v našom živote; ME - s. 45
	11. Boh čaká na ľudské „áno“; ME – s. 51
	12. Slovo, ktoré sa stalo telom; ME – s. 54

Reč

Prehlbujúca podtéma

Kľúčové pojmy: reč, pomenovanie, komunikácia, vzťahy

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Zdôvodniť význam ľudskej reči.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si hranice ľudskej reči pri vyjadrení skutočnosti presahujúcej človeka.

Psychomotorický cieľ: Rozvíjať kultúru komunikácie, ktorej nástrojom je ľudská reč.

Pomôcky: pracovný zošit, Sväté písmo

Metódy: brainstorming, práca s textom, výklad, diskusia, práca v skupinách

Stratégia vyučovacej hodiny: kombinovaná

ÚVOD

1. Brainstorming

Reč

Učiteľ napíše na plagát pojem REČ a žiaci píšú svoje asociácie.

Poznámka pre učiteľa: Rozdiel medzi jazykom a rečou: Jazyk je systém znakov, reč je hovorená podoba jazyka.

2. Práca v skupinách

Učiteľ rozdelí žiakov do skupín a dá im úlohy:

1. skupina: Napište rôzne štýly reči. Napr.: reč lekárov, reč básnikov.....

Poznámka pre učiteľa: Štýl je spôsob výberu a usporiadania výrazových prostriedkov so zreteľom na zámer (cieľ) prejavu (textu). V súčasnej slovenčine sa vyčlenili nasledovné štýly: (hovorový, náučný (vedecko-náučný a populárno-náučný), publicistický (žurnalistický, novinársky), rečnícky, esejistický, administratívny a umelecký).

2. skupina: Napište *povolania*, v ktorých je reč, veľmi dôležitá, zdôvodnite svoj výber.

Žiaci prezentujú, čo vypracovali v skupinách a učiteľ sa opýta žiakov: kedy hovoríme, že niekto má vyumelkovanú, jednoduchú, kultivovanú, hrubú, nepestovanú, dokonca oplzlú reč, resp. rečový prejav?

HLAVNÁ ČASŤ

1. Práca s textom

Peter Bischel: Stôl je stôl

Čo je to reč?

Bischel: Stôl je stôl

Počul som o starom mužovi, ktorý vo svojej samote onemel. Unavený životom nemal už chuť sa ani usmiať, ba ani hnevať sa. Ráno chodieval na prechádzku a poobede išiel znova na prechádzku, ale inak sedel vo svojej izbe na najvyššom poschodí domu. V izbe mal dve stoličky, stôl, koberec, posteľ a skriňu. Keď sedel pri stole, počul tikot svojho budíka, ináč nič. Nikto neprišiel; deň prešiel ako všetky iné.

„Stále ten istý stôl“, hovorí jedného dňa muž sám sebe. „Tie isté stoličky, posteľ, obraz na stene... Stolu hovorím stôl, posteli posteľ a stoličke hovoria stolička. Prečo vlastne?“ Napadlo mu, že Francúzi hovoria posteli „li“ a stolu „tabl“. Napriek tomu si navzájom rozumejú a tak isto aj Čiňania. „Prečo sa posteľ nevolá obraz?“ – pomyslel si muž. Tento nápad sa mu zapáčil, zabával sa na tom a rozhodol sa, že predmety v izbe premenuje. Posteľ sa odteraz volala obraz.

“Som unavený, idem do obrazu”, povedal a ráno zostal dlho ležať v obraze. Pritom rozmyšľal, ako premenuje stoličku. Stoličku nazval budíkom. Potom vstal, obliekol sa, posadil sa na budík a oprel sa o stôl. Ale stôl odteraz nevolal stolom, ale koberecom. Takže: Muž ráno vstal z obrazu, obliekol sa, sadol si na budík ku kobercu a uvažoval nad tým, čo by ako nazval.

Posteľ nazval obrazom.

Stolu hovoril koberec.

Stoličku nazval budíkom.

Noviny nazval posteľou.

Zrkadlu hovoril stolička.

Budík sa volal odteraz album na fotografie.

Skrini hovoril noviny.

Koberec nazval skriňou.

Obrazu hovoril stôl

a fotoalbumu zrkadlo.

Teraz to vyzeralo takto:

Ráno zostal starý muž dlho ležať v obraze. O deviatej zvonil album s fotografiami. Muž vstal, postavil sa na skriňu, aby ho neozíabalo na nohy. Potom si z novín vybral šaty, obliekol sa, pozrel na stoličku na stene, kým nenašiel stôl svojej matky.

2. Práca v skupinách

Doteraz boli premenované len podstatné mená. Učiteľ zadá žiakom úlohu: v skupinách dopíšte celý príbeh tak, že vymeníte aj význam slovies. Napríklad:

- zvoniť bude zastaviť,
- mrznúť bude pozeráť,
- ležať bude zvoniť,
- stáť bude mrznúť,
- zastaviť bude listovať.

Každá skupina si vyberie zámenu slovies a vytvorí vlastnú zarámovanú časť príbehu.

Potom zreferujú svoje vypracovania. Učiteľ dokončí príbeh:

Mužovi bolo do smiechu, keď počul rozprávať ľudí. Bolo mu smiešne, keď sa ho niekto pýtal: "Idete zajtra na futbal?" Alebo keď niekto podotkol: "Už dva týždne prší." Alebo: "Mám v Amerike strýka." Musel sa smiať, lebo vlastne tomu všetkému nerozumel.

Ale toto vôbec nie je smiešny príbeh. Začal smutne a smutne aj končí. Starý muž v sivom kabáte už ľuďom nerozumel, ale to nebolo to najhoršie. Horšie bolo to, že ľudia mu nerozumeli. Preto už nič nehovoril. Mlčal a rozprával sa už len sám so sebou. Už nikoho ani nezdravil.

3. Diskusia so žiakmi

Z čoho ľudia žijú (pozri textová príloha v texte prílohy)

Učiteľ sa opýta žiakov, či vedia koľko je na svete rečí? Vieme aká bola pôvodná reč ľudstva?

Učiteľ skráteno predstaví nasledovné príbehy z histórie, ako chceli zistiť pôvodnú reč ľudí.

(1) *Herodot : Hľadanie prareči ľudstva*

Skôr, ako sa Psammentichos stal kráľom, Egypťania sa pokladali za prvých ľudí na tejto zemi. Nový kráľ však chcel mať istotu a dostal takýto nápad: Dve novorodeniatka jednoduchých rodičov odovzdal do opatery pastierovi; ten ich mal spolu so svojím stádom takto vychovávať: Nikto nemal s deťmi prehovoriť ani slovo. V určitých časových intervaloch mal k nim priviesť kozy, ktorých mliekom ich nakrmil, a potom mal ísť znova za svojou prácou. Deti mali žiť samé v jednej chate. Takéto nariadenie dal Psammentichos z tŕňp dôvodu, aby sa dozvedel, ktoré slovo použijú deti ako prvé, keď pominie čas džavotania. Asi po dvoch rokoch, keď pastier k nim vstúpil, obidve deti mu išli v ústrety a volali na neho „Bekkos“. Keď to počul po prvý krát, veľmi sa zdivil, ale zostal zdržanlivý. Avšak keď sa to častejšie opakovalo, oznámil to svojmu pánovi a deti priviedol k nemu. Keď aj Psammentichos počul to isté slovo, začal skúmať, že v ktorom jazyku poznajú tento pojem. Objavil, že vo Frýgii ľud takto nazýva „chlieb“. Egypťania rozhodli, že prví, najstarší ľudia sú Frýgovia.⁵

(2) *Pokus Friedricha II. z Hohenstaufenu*

V Salimbenovej kronike z Parmy z roku 1268 sa píše, že cisár Fridrich II. z Hohenstaufenu chcel skúmať prareč ľudí. Aj on si myslel, že najlepšie sa to dá zistiť pri pozorovaní detí. Preto vydal rozkaz, aby dojky, pestúnky a opatrovníčky, aby deti krmili, kúpali a umývali ich, ale v žiadnom prípade sa s nimi hrali, prejavovali pozornosť a rozprávali sa s nimi. Chcel vedieť, či začnú komunikovať v hebrejčine, (vtedy sa totiž myslelo, že to je najstaršia reč ľudstva), v gréčtine alebo v latinčine, arabsky alebo rečou svojich pokrvných rodičov. Jeho námaha bola zbytočná. Všetky „pokusné“ deti umreli. Bez ľudského prejavu lásky, bez ich radostných tvári a milujúcich slov nemohli žiť.⁶

História jazyka sa vo vzťahu k úplným začiatkom opiera iba o hypotézy. No skúsme sa zamyslieť nad skutočnosťou reči v kontexte príbehov o hľadaní pôvodnej reči ľudstva a príbehom Stôl je stôl:

Deti teda zomreli preto, lebo sa s nimi nikto nerozprával a nepoláskal. Čo to má spoločné s osamelým mužom, ktorý všetky veci okolo seba premenovával?

máme „správne pomenovanie“ pre všetky veci? Alebo je to náhodné?

vyjadruje reč len pomenovanie vecí, skutočností, alebo aj hlbšie poznanie a poznanie podstaty vecí?

Slová sú vlastne ako stavebnicové kocky, z ktorých môže človek postaviť most, ktorý spája, alebo múr, ktorý rozdeľuje.

kedy je reč mostom?

⁵ Herodot: Príbehy, 2. kniha, 2. kapitola, vydané v Kolíne nad Rýnom. bez udania roku a vydavateľstva

⁶ Adam, de Salimbene, Kronika od O.HOLDER-EGGER v Monumenta Germaniae historica, zv. 32, 1905, nové vydanie 1963, In: H.Halbfas: Das Menschenhaus – ľudský dom, Düsseldorf/Stuttgart 1972)

kedy je reč múrom?

Keď je reč viac, ako len pomenovanie vecí a presahuje funkciu dorozumievania sa (to je pokladnica ľudskosti),

čo sa stane potom, keď sa reč „rozpadne“, keď rečová „krajina“ spustne?

4. Práca so Svätým písmom

Reč v Písme

Žiaci prečítajú nasledovné texty vo Svätom písme Gn 2,19, Gn 11,1-9; Sk 2, 1-13 a napíšu do pracovného zošita, čo hovoria o reči. Potom hľadajú súvislosti medzi tým, čo sme o reči už hovorili a textom Svätého písma.

ZÁVER

1. Formovanie postojov

Slovo a význam

Význam určitých slov si človek osvojuje učením, minulou skúsenosťou. Zásluhou rozdielnych minulých skúseností môžu mať rovnaké slová celkom odlišné významy. Napríklad slovo „kreslo“ môže mať také odlišné významy ako vec na sedenie alebo miesto v parlamente.

Učiteľ povie slovo, napr.: práca a každý na kúsok papiera napíše, čo za týmto slovom rozumie. Prečítajú lístky.

Najťažšie slovo medzi slovami

Najťažšie slovo medzi ľudskými slovami je slovo BOH. Toto slovo je viac zneužívané, ako ktorékoľvek iné slovo. V rôznych dobách, aj dnes, rôzni ľudia si rôzne predstavujú za týmto slovom niekoho, koho my kresťania voláme Boh. Ale je Boh taký? Alebo je to len moja predstava?

Slovo BOH nezostane len slovom, ak sa za ním vynoria otázky, hľadanie, vlastné myslenie, ba aj pochybnosti, úžas a boj. Nie každý, kto povie BOH, vie čo hovorí. A nie každý, kto sa vyhýba tomuto slovu, je ďaleko od túžby po Bohu.

Žiaci v pracovnom zošite vypracujú úlohu o najťažšom slove. (*Táto úloha je mostom pre nasledujúcu hodinu o metaforách.*)

2. Modlitba

Zhrnutie

Človek sa učí rozprávať ako dieťa. Pomocou reči si podmaňuje svet. Čím väčšia je slovná zásoba, tým väčší je aj svet okolo neho. Svet sa nám vlastne otvára pomocou reči.

Všetko, čo o svete vieme, nám predkovia sprostredkovali pomocou reči. Vlastným zmyslom reči je oslovenie druhých ľudí, pestovanie kontaktov, zdieľanie a objavovanie toho, čo nás spája. Táto vzájomná výmena, vzájomné porozumenie, uľahčuje spoločnú činnosť, umožňuje vytváranie spoločenstiev (sociálnych skupín) a spoločností, ako aj vznik kultúry a odovzdávanie kultúrneho dedičstva z generácie na generáciu.

Narážame tu však aj na hranice slova a to pri vyjadrení transcendentnej skutočnosti, ktorú my kresťania voláme BOH.

Reč nie je teda len akousi komunikáciou, ale vytvára most medzi ľuďmi, buduje vzťahy. Preto aj Boh, keď sa chcel priblížiť k človeku, priblížil sa spôsobom – rečou, aby mu ľudia rozumeli. A to nachádzame v Svätom písme.

Textová príloha pre učiteľa k téme:

PETER BICHSEL: STÔL JE STÔL

A.

Príbeh nám predstavuje starého človeka ako **typ** osamelých ľudí, ktorí postupne stratili kontakt so svojím okolím a svet vnímajú už len cez noviny, rádio a televíziu, s ktorými stoja v akomsi vnútornom monológ. Ich

život nepozná ani napätia ani zmeny. Nikto ho nenavštevuje, nepríde k nemu „na kus reči“. Jeden deň je ako druhý, len tikanie budíka mu pripomína plynutie času. V skromnom byte sú stále tie isté veci. Celý inventár máme rýchlo vymenovaný: stôl, stolička, posteľ, skriňa, zrkadlo, koberec a potom ešte noviny, obraz na stene, budík a album s fotografiami...

V dusnej samote si jedného dňa uvedomí to, čo doteraz vnímal bez povšimnutia. Prečo sa veci nazývajú takto a nie inak? Sú to náhodné názvy, ktoré môže človek aj zameniť? Veď napríklad Francúzi pomenovali tie isté veci ináč a zase ináč Číňania, Eskimáci, Arabi a Slováci. Či názvy nie sú ľubovoľné? A starý muž si vo svojej osamelosti myslí, že keby začal veci premenovávať, bolo by to zdieľanie vlastných myšlienok a pocitov. Pojmy použil ako stavebnicové kocky, z ktorých vytváral konštrukty, ktoré ešte viac zúžili jeho svet. Je to len klietka, väzenie, ktoré ho definitívne odtrhlo od vonkajšieho sveta, s ktorým ho odteraz už nič nespája. Stratil schopnosť komunikovať so svetom a tým aj byť pochopený, nájsť u ľudí útechu. Vo svojom väzení je definitívne stratený. Muž v sivom kabáte už nerozumie ľuďom. To ale nie je také zlé ako fakt, že ľudia už nerozumejú jemu. Preto už ani k nim neprehovoril. Rozprával sa len sám so sebou a nikoho nezdravil.

B.

Bichsel text prerušil, keď vyzval čitateľa, aby „písal ďalej“. Jemu nešlo o dojatie, jemu šlo o poznanie. Celkom na konci stojí: „Reč pomenuje veci. Je to všetko?“

Môžeme si takto uvedomiť, že reč nemá len komunikačnú funkciu a nevyčerpáva sa len v pomenovaní vecí.

Prvá otázka znie: Máme „správne pomenovanie“ pre všetky veci? Alebo je to náhodné? Spočíva reč, jazyk, na konvencii, alebo vyjadruje hlbšie poznanie a znalosť o podstate vecí? Druhá otázka sa týka komunikatívneho charakteru reči. To Bichsel výborne vyjadril v druhej polovici textu, kde to nevedlo len k izolácii, ale do geta, kde človeka preniká smútok, dnes by sme povedali, že prepadol depresii. V 1 téme sme mali príbeh od Fridricha II. z Hohenstaufenu, kde chceli zistiť pôvodnú reč ľudí, tak s maličkými deťmi sa nemal nikto rozprávať, kým nezačnú samé rozprávať. Reč sa môže človek naučiť len v živom vzťahu k ľuďom. Kde sú tieto vzťahy porušené, aj psychika človeka a jeho vyjadrovanie sa bude choré. – Pomiešanie jazykov pri stavbe Babylonskej veže je následkom sociálnych porúch („urobiť si veľké meno“)(3.). – Zázrak Turíc sa odohral tam, kde Boží Duch zostúpil na ľudí a uchvátil ich.

Pridávame tretiu dimenziu: Keď už reč je viac, ako len pomenovanie vecí a prestupuje funkciu dorozumievania sa (to je pokladnica ľudskosti), čo sa stane potom, keď sa reč „rozpadne“, keď rečová „krajina“ spustne?

PÔVOD, ZMENA A VZNIK JAZYKOV

Jazyk ako komunikačný systém možno porovnávať s komunikačnými systémami iných živočíchov. Avšak ľudský jazyk má vlastnosti (**tvorivé, interpretačné**), ktorými sa odlišuje od komunikačných systémov iných živočíchov a ktoré z neho robia jedinečné komunikačné médium.

Keďže reč vznikla dávno pred zrodom písma, nemáme žiadne záznamy o tom, ako sa reč od svojich počiatkov vyvíjala. Existujú odhady, že reč sa objavila prvýkrát u neandertálcov pred 30 – 100 000 rokmi. To znamená, že moderná ľudská reč má „iba“ 30-40 000 rokov.

Na pôvod jazyka nemajú vedci jednoznačný názor. Hovorí sa, že niektoré slová napodobňujú prirodzené zvuky. Iné sú odvodené od emocionálnych prejavov - smiechu alebo plaču. Niektorí vedci sa domnievajú, že jazyk je výsledkom skupinových činností ako sú práca alebo tanec. Iné teórie tvrdia, že jazyk sa vyvinul zo základných zvukov, ktoré sprevádzajú gestá.

Prvý jazyk na svete

Existujú rôzne predstavy o tom, ako vznikla reč a ktorý jazyk možno považovať za prapôvodný. V histórii poznáme viacero pokusov dopátrať sa k prapôvodnému jazyku. Známe sú tri prípady úplnej izolácie detí v kojeneckom veku, ktoré mali za cieľ vypátrať korene jazyka našich dávnych predkov.

Prvý pokus, ktorý sa uskutočnil už v 7. storočí p. n. l., viedol k záveru, že najstarším jazykom musel byť jazyk frýgický (Frýgovia – staroveký maloázijský kmeň v dnešnom Turecku), pretože obe deti ako prvý slovo nahlas vyslovovali „bekos“, čo v jazyku Frýgov znamená „chlieb“. Avšak zvuky, ktoré deti vydávali, mohli byť práve tak aj napodobňovaním bľáčania kôz, čo boli jediné živé tvory, s ktorými prichádzali deti do styku.

Druhý pokus sa konal z iniciatívy nemeckého cisára Fridricha II., avšak ani ten nepriniesol žiadne výsledky, pretože deti pokus neprežili.

Škótsky kráľ Jakub IV. opakoval pokus ešte raz a prišiel k záveru, že najstarším jazykom musela byť hebrejčina.

Takmer v každej epoche sa robili danej dobe primerané výskumy, ktoré sa usilovali dopracovať sa k odpovedi na túto komplikovanú otázku. Dnes sa však zrejme musíme uspokojiť s konštatovaním, že nikdy nenájdeme správnu odpoveď a tak ako doteraz budeme odkázaní na špekulácie.

Obrovská rozmanitosť jazykov vo svete naznačuje veľmi rýchle tempá ich rozvoja a diferenciacie jazykov v priebehu historického vývoja. Nikto nevie s určitosťou povedať, či na začiatku bol jeden jazyk s určitými hláskami, gramatikou a slovníkom. História jazyka sa vo vzťahu k úplným začiatkom opiera iba o hypotézy⁷

Metafora – reč viery

Popri didaktike symbolov je chápanie náboženskej reči trvalým princípom nášho vyučovania. Vieroučná tradícia žije z každodennej reči. Tak to bolo aj v čase, keď svätopisci spisovali Sväté písmo. Teologická reč Písma závisí od každodennej reči a pojmov každodenného života. Preto sa v chápaní reči venujeme aj porekadlám a prísloviám, legendám a rozprávkam, ságam a príbehom, mýtom a paradoxom, aby sme slovník každodennej reči rozšírili. Vyučovanie náboženskej výchovy by malo smerovať k tomu, aby žiaci rozumeli Písmu zvonka (slová) aj zvnútra (zmysel).

Základná podtéma

Kľúčové pojmy: reč, metafora, prirovnanie

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Vyjadriť skutočnosť metaforickou rečou. Uviesť príklad metaforického vyjadrenia vo Svätom písme

Afektívny cieľ: Uvedomiť si rôznorodosť slov a skutočnosť metaforického významu slov. Vnímať obraznú reč ako každodennú súčasť ľudskej reči a ako prostriedok na vyjadrenie niečoho, čo sa dá slovami ťažko vyjadriť.

Psychomotorický cieľ: Rozvíjať kultúru komunikácie, ktorej nástrojom je ľudská reč.

Pomôcky: pracovný zošit, Sväté písmo

Metódy: brainstorming, práca s textom, výklad, diskusia, práca v skupinách

Stratégia vyučovacej hodiny: kombinovaná

ÚVOD

1. Modlitba

Dobré slovo pre teba

Učiteľ rozdá žiakom kartičky, na ktoré napíšu slová, ktorými by chceli niekoho povzbudiť, niekoho, koho majú radi, alebo slová, ktoré by chceli sami počuť. (Např.: To prejde. Si super kamarát...) Lístok preložia a vložia do košíka (krabičky). Potom učiteľ dá kolovať košík a každý žiak si vyberie jeden lístok ako posolstvo pre neho. Kto chce, môže povedať, či ho slová, ktoré si vybral potešili, alebo povzbudili.

Slová, ktoré sú povedané v pravý čas, v pravú chvíľu, vhodným spôsobom, prinášajú radosť, útechu a pomoc. Sú to slová, ktoré vnímame srdcom a zasahujú nás. Vždy, keď v pravú chvíľu a pravý čas s dobrým úmyslom jeden človek povie druhému dobré slovo, v dobre ktorým je ľudské slovo, sa mu prihovára Boh

Spoločne sa modlime: „Dobrý Bože, ďakujeme ti, že si môžeme hovoriť... (žiaci dopĺňajú vety, ktoré ich pred chvíľou potešili)“⁸

2. Práca s pracovným zošitom

Hra s písmenami

⁷ Z prednášky doc. Dr. Samuela Brečku, PhD. *Teória a dejiny masovej komunikácie*

⁸ MUROŇOVÁ, Eva. *Metodická príručka k vyučene náboženskej výchovy*, str. 97

Učiteľ nadviaže na predchádzajúcu hodinu a uvedie prácu s pracovným zošitom.

Zahrajte sa s písmenami. Najskôr budete pracovať individuálne.

Zmeniť môžete vždy len jedno písmeno, napr.:

ruka – lúka – Lukáš – fúkaš.....

Žiaci sa rozdelia do skupín a prečítajú svoju prácu v skupine. Skupina vyberie jeden návrh z viacerých, ktorý prednesú celej skupine.

3. Rozhovor so žiakmi

Aký je rozdiel medzi touto hrou (výmenou písmen) a výmenou názvov v príbehu z minulej hodiny. Stôl je stôl? Rozdielov je viac.

HLAVNÁ ČASŤ

1. Práca žiakov v skupinách

Prirovnania a metafory lásky

Učiteľ rozdelí žiakov do skupín. V skupinách sa žiaci pokúsia odpovedať na otázku: K čomu sa láska najčastejšie prirovnáva? Jeden člen skupiny postrehy zaznamenáva na plagát alebo na tabuľu.

Učiteľ sa potom opýta žiakov, že aký je rozdiel medzi dvomi podobnými vyjadreniami: Láska je ako vlak. Láska je vlak.

Žiaci by mali by v jednoduchšej podobe formulovať rozdiel medzi prirovnaním a metaforou, napr. prirovnanie ako výrazový prostriedok porovnávajúci niečo na základe podobných alebo odlišných vlastností a metaforu ako skryté porovnanie (prenášanie významu) na základe podobnosti niektorých znakov.

Žiaci sa pokúsia dešifrovať možné významy skryté v metafore Láska je vlak

(asociácie môžu byť späté s rýchlosťou/pomalosťou, jednosmernosťou/viacsmernosťou alebo ťažkopádnosťou/svižnosťou vlaku, konečnou stanicou, častým prestupovaním, dlhým čakaním, odchodom z nástupišťa, pozeraním sa na odchádzajúci vlak, naskakovaním naň, mávaním, lúčením sa, neviditeľnou konečnou a pod.). Mali by si súčasne uvedomiť, že do interpretácie sa premietajú skúsenosti a zážitky zúčastnených a že sú zákonite rôzne a často aj odlišné od autorovej predstavy, čo však neznižuje úroveň interpretácie, ba naopak, posúva ju vyššie, do polohy slobodných, na sebe nezávislých rovín vnímania toho istého. Často až celý kontext básne či iného umeleckého textu pomôže dešifrovať metaforu správne, resp. správnejšie, t.j. bližšie autorovmu zámeru.⁹

2. Práca žiakov s pracovným zošitom

Žiaci pracujú s metaforami lásky v pracovnom zošite (*úloha č. 18*) a s prirovnaniami (*úloha č. 19*) Žiaci sa v nich pokúsia dešifrovať metafory a prirovnania a interpretovať ich možné významy.

Následne môžu pracovať s metaforami s ktorými sa stretávame v každodennom živote. (*úloha č. 15, 16, 17*). Na záver spolu s učiteľom uvažujú o metaforickej reči ako reči viery.

ZÁVER

1. Formovanie postojov

Pohľadnica

Žiaci sa pokúsia vizualizovať svoje metaforické vyjadrenie o Bohu. Učiteľ dá žiakom papier v tvare pohľadnice. Žiaci napíšu na ňu vlastné metaforické vyjadrenie o Bohu. Potom vytvoria abstraktný alebo konkrétny obraz metafory. Svoje pohľadnice vložia do košíka.

Modlitba

⁹ PhDr. Viera Eliašová, PhD. a kol. 2007. *Na stope slovám, Tvorivé písanie vo výučbe jazyka a literatúry*, Štátny pedagogický ústav, Bratislava, s. 30

Učiteľ pošle do kruhu košík s vytvorenými pohľadnicami, každý žiak si vyberie jednu. Spoločne sa pomodlia tak, že v modlitbe prednesú metaforické vyjadrenie, ktoré majú na pohľadnici, ktorú si vytiahli. Pohľadnicu si môžu nalepiť do pracovného zošita.

Zhrnutie

Čím ťažšie je pre človeka vyjadriť nejakú podstatu, na jej vyjadrenie využíva obraznú reč. Boha si dokážeme priblížiť slovami len pomocou obraznej reči, prirovnaním alebo metaforou. Poznámka pre učiteľa: Vhodnou aktivitou je i hľadanie metafor v novinách a ich tvorivé využitie, prípadne ľubovoľný článok z novín pretransformovať na umelecký text, prípadne text publicistického štýlu.

Komentár pre učiteľa k umeleckým prostriedkom

Trópy je spoločné označenie pre vyjadrovacie prostriedky, ktoré nepriamo označujú predmety alebo javy a na základe podobnosti prenášajú pomenovanie z jedného javu na iný.

K trópom patria:

1) **metafora** – prenesenie významu na základe vonkajšej podobnosti (Rím je označený v 1Pt 5 cez Babylon; Levom mladým si, Júda Gn 49,9 je to skrátené prirovnanie - similitudo brevior; v. 27 Benjamín je dravý vlk). Môže byť jednoduchá alebo rozvitá, lexikalizovaná (hovorová) metafora je napr. prepášte si bedrá mysle – v 1 Pt 1 a v evanjeliách; slnko vychádza – je to tzv. katecheréza sú v súvisie nespojitelné veci; zaostríť oči; „cesta“ pre zákon a učenie, mladú Cirkev.

2) **metonymia** - prenesenie významu na základe vnútornej podobnosti (dedina mlčí)

- vzťah príčiny a účinku (Pánova ruka – Božia moc; živí sa rukami, - ústami, - perom)

- kvantitatívny vzťah časti a celku možno ju pomenovať:

a) synekdocha pars pro toto (časť za celok) – chlieb každodenný pre celé živobytie; múdra hlava - chápe sa celý človek;

b) synekdocha totum pro parte (celok za časť) - zajasaj zem namiesto zajasaj ľud celej zeme, mesto spí)

- vzťah rodu a celku

a) synekdocha genus pro specie- rod za druh: zvierá sa trápilo; stĺpy- vodcovia;

b) synekdocha specie pro genere – druh za rod - lastovičky sa vrátili; obetovať krv baranov - nielen; každá duša;).

- vzťah formy a látky, veci a jej miesta, prívlastku a jej nositeľa,

- pôvodcu a diela (čítať Izaiáša, Mojžiša)

3) **perifrása** – jednoduché pomenovanie nahradíme opisom (mesto Dávida; mesto na Sione; dcéra Siona)

4) **litotes** - zjemnenie výrazu cez princíp: nie x nie = áno; – nemôže nevedieť, nie najlepší; nie najkrajší; nemožno nepriať): Svätý Pavol hovorí o sebe: „Ja som Žid z cilicijského Tarzu, občan **nie neznámeho mesta.**“ (Sk 21,39)

5) **hyperbola** (nadsadzovanie, zveličovanie) – opisné: by hluchý, celý Jeruzalem vyšiel k Jordánu pozerat' a prijať Jánov krst, byť samé ucho; Vylúpiť oko; odťat' ruku; vierou presunú vrch; adynaton (gr. nemožné) – ťava prejsť ušom ihly – absurdný opis pre nemožnosť...)

6) **antonomázia** – prezývka, opisné metonymické pomenovanie pre siláka - Herkules; pre mudrca - Šalamún; pre kráľa – Dávid.

7) **ironia**– pozitívne vyjadrenie má pejoratívny význam: smiešna láska, krkavčia matka Jóbová žena mužovi v orig.: Blahoreč Pánovi (zloreč mu) a zomri! Jób 2,9).

8) **personifikácia** -zosobnenie (stromy hovoria v Sdc 9,8-15; hviezdy spievajú; Balaámova oslica prehovorí v Nm 22), animizácia (mesto rastie, noc mlčí) antropomorfizmus a aj antropopetetizmus pri opise Pána Boha.

9) **SYMBOL** (gr. poznávacie znamenie) – v literatúre obraz, ktorý nesie význam a stelesňuje všeobecné. Nie je presne ohraničený naproti tomu znak (signum) je jednoznačný (koruna-kráľovstvo; berla) je namiesto iného; symbol je však viacznačný, symbol je znak ale znak nie je symbol, pretože ten môže byť, má za účel evokovať, vyvolávať alúzie, asociácie. Symbolika môže byť explicitná a implicitná. Skutočnosť prezentovaná symbolom, nie je „iba“ symbolická, ale je taká výnimočná, že je nutné predstaviť ju „až“ cez symbol. Je to vyšší druh komunikácie ako opisné podanie veci.

10) prirovnanie je postavené na metaforickom princípe ale je elementárnejšie ako metafora, ktorá je dynamickejšia a implicitná, prirovnanie je explikatívnejšie (máme tam spojky ako, sa, akoby). Existuje prirovnanie názorné (Pánov deň príde ako zlodej 2Pt 3,10) intenzívne (tvár mu zažiarila sťa slnko a odev mu zbelel ako svetlo Mt 17,2). Istým druhom prirovnania je epiteton (chmúrne chvíle, iskrivý sneh, žičlivé ruky)

11) parabola – širšie rozvedené prirovnanie, podobenstvo, ktorým je náboženská skutočnosť podaná cez konkrétny obraz. Vedľa seba sú postavené dve skutočnosti: poučná a obrazná zo života. Tertium comparationis je prvok prirovnania spoločný dvom zrovnávaným veciam alebo vecným vzťahom, ktorý dokáže čitateľ využiť. Podáva sa jedno náboženské poučenie. (Podobenstvo o vzácnej perle – tertium comp. Perly a Bož. kráľ. je dané ušľachtilou výnimočnosťou oboch skutočností)

12) alegória (gr. allégorein – hovoriť ináč, obrazne) - je to rozvitá metafora, kde má každá jedna črta svoj zmysel. Ježiš sám dáva v podobenstvách podnet k alegórii napr. o rozsieváčov, máme jeho alegorický výklad. Najstarší druh alegórie je bájka (Sdc 9,7-15).

13) Oxymoron– postavenie dvoch protikladov – tiež antitéza, diafora- pr. falošná dôvera, smrteľne unavený, chudobný boháč, živá mŕtvola, sladká bolesť. Existuje ešte iná odroda contraditio in adiecto (protirečenie v prívlastku) – menšia polovička. Pribuzným je tu aj paradox. Pomaly ďalej zájdeš; Keď som slabý, vtedy som silný. Kto si chce zachrániť svoj život stratí ho, kto ho stratí pre mňa nájde ho.

Božie slovo v ľudskom slove

Študenti majú často predstavu, že všetky biblické texty sú historické správy, faktograficky opisujúce udalosti. Vo Svätom písme je však použitých veľa literárnych žánrov a je potrebné naučiť žiakov ich spoznávať.

Prehľbujúca podtéma

Kľúčové pojmy: slovo, Biblia, literárne žánre

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Rozlíšiť základné literárne žánre vo Svätom písme

Afektívny cieľ: Uvedomiť si dôsledky nechápania literárnych žánrov vo Svätom písme.

Psychomotorický cieľ: Zaradiť jednotlivé texty Svätého písma k literárnym žánrom.

Pomôcky: Sväté písmo, texty zo Svätého písma pre žiakov

Metódy: identifikácia s predmetom, práca s textom

Stratégia vyučovacej hodiny: kombinovaná

ÚVOD

1. Modlitba a opakovanie

Učiteľ nadviaže na predchádzajúcu hodinu, keď si rozprávali o potrebe obraznej reči – metaforách a prirovnaniach, aj to, že nám umožňujú vyjadriť niečo, čo sa dá len ťažko vyjadriť. Každý žiak si premyslí prirovnanie pre dnešný deň. Napr.: Dnešný deň je ako... schody dohora, jedno veľké prekvapenie, kamenná cesta..... zakončíme modlitbou: „Bože, dávam ti dnešný deň, ktorý je pre mňa ako....“

2. Identifikácia (Orientačné opakovanie)

Učiteľ vezme do rúk Sväté písmo a dá ho žiakom kolovať. Žiak ktorý má v ruke knihu, povie v 1. osobe, čo o nej vie. „Som Biblia, mám už veľa rokov.....“

Učiteľ dá knihu Svätého písma kolovať ešte raz, žiaci ale teraz vytvoria metaforu alebo prirovnanie. Napr.: Som svetlo pre hľadajúcich.....

HLAVNÁ ČASŤ

1. Čo vieme o literárnych žánroch?

Žiaci si v pracovnom zošite prečítajú názvy literárnych žánrov a na základe získaných vedomostí z literárnej výchovy uvedú príklady pre jednotlivé žánre, ktoré poznajú z literárnej výchovy.

2. Práca žiakov v skupinách s textom

Aj v Biblii nie je text ako text

Učiteľ dá žiakom do skupín (dvaja žiaci) súradnice zo Svätého písma:

(označenie literárneho druhu je pre učiteľa)

- a) Nu6,24-26 - požehnanie
- b) Lv23,22 – nariadenie
- c) Joz12,9-24 – zoznam
- d) Gn9,9-11 – zmluva
- e) Prís16,18 – príslovie
- f) Sdc14,14 – hádanka
- g) Iz35,5-6 – prísľub záchranu
- h) Mt13,44-46 – podobenstvo
- i) Gn11,1-8 – mýtus
- j) Ž13, 2-3 – žalm, modlitba
- k) 3J1-13 – list
- l) Gn12,10-20 – historický príbeh (sága)
- m) Lk23,1-7 – historická správa
- n) Sdc9,8-15 – bájka
- o) Sk4,8-12 – kázeň
- p) Sk22,3-9-autobiografia

Žiaci majú odhadnúť o aký literárny žánr ide. Učiteľ medzi tým, ako žiaci pracujú v skupinách, napíše na tabuľu literárne žánre podľa pracovného zošita. Žiaci stručne charakterizujú text, ktorý mali v skupine a určia o aký literárny žánr ide. Učiteľ zapíše súradnice textu na tabuľu k uvedenému literárnemu žánru.

Žiaci môžu skúmať:

- používa text obrazné vyjadrenia?
- používa presné určenie miesta a času?
- koľko je v texte vecných informácií?
- používa text jednoduché vety alebo súvetia?
- v texte sú použité konkrétne slová alebo skôr abstraktné?
- sú v texte obrazné vyjadrenia?

3. Výklad učiteľa

Možno že je niekto z nás prekvapený, že Biblia nie je len súvislá historická správa dejín izraelského národa pred narodením Ježiša Krista a o tom, ako Boh do týchto dejín zasahoval. Biblia je plná literárnych žánrov a každý z nich svojou formou vyjadruje obsah textu. Keď bolo potrebné zaznamenať skutočnosť, nájdeme historické správy, rodokmene alebo zoznamy. Keď chceli ľudia zdôrazniť, dodržiavanie Božieho zákona, ich spisy mali skôr formu právneho textu.

Biblia je Božie slovo napísané ľudskou rečou, lebo Boh prehovoril prostredníctvom ľudí a ľudským spôsobom. Človek nedokáže inak vnímať – iba ľudským spôsobom.

Tam, kde obyčajná ľudská reč nedokázala opísať niečo, čo je príliš veľké, krásne a neopísateľné, nachádzame obrazy alebo celé obrazné texty, t.j. mýty, básne, piesne, ale tiež legendy alebo povesti. Pričom obrazné formulácie zodpovedajú realite doby svojho vzniku.

Starozákonné básne, obrazné príbehy a vôbec obrazná reč Biblie nie sú ničím vymysleným, ale sú tým najlepším na čo človek prišiel, aby vôbec vyjadril, aký je Boh

a ako zasahuje a pôsobí v živote človeka. To, čo je v týchto textoch napísané z Božej inšpirácie, sa od ľudského slova nedá oddeliť.¹⁰

ZÁVER

Modlitba

Učiteľ sa môže so žiakmi pomodliť niektorý zo žalmov.

V živote musí byť viac ako všetko

Sendakova bájka nás vedie k Abrahámovmu odchodu z Ur. Abrahám nasledoval hlas svojej vnútornej túžby. Kým dôjdeme k jej cieľu, často to trvá celý život. Podobným motívom je legenda o Krištofovi. Klasická cesta hľadania kým nenájde Boha. Legende o Krištofovi sa budeme venovať v téme č. 4.

Prehľbujúca podtéma

Kľúčové pojmy: mať všetko, viac ako všetko, opustiť, ísť

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Interpretovať symbolickú reč poviedky ako túžbu človeka po prekročení svojej ohraničenosti smerom k transcendentnu.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si skutočnosť Božieho volania.

Psychomotorický cieľ: Vytvoriť príbeh na základe kľúčových slov.

Pomôcky: kľúčové pojmy na kartičkách, pracovný zošit

Metódy: Práca v skupinách, práca s textom, hranie rolí, rozhovor

Stratégia vyučovacej hodiny: kombinovaná

ÚVOD

1. Rozhovor so žiakmi

Čo si prajeme?

Učiteľ kladie žiakom otázky a spoločne sa o nich rozprávajú.

Čo si dospelí najviac prajú?

Čo si dospelí najmenej prajú?

Čo si asi myslia dospelí o tom, čo je dôležité pre ich deti?

2. Práca žiakov v skupinách

Žiaci dostanú na lístkoch kľúčové pojmy zo Sendakovej poviedky, ktorú zatiaľ nepoznajú: V živote musí byť viac ako všetko. Pomocou nich majú vytvoriť príbeh, ktorý sa stal medzi dvoma osobami. Príbehy môžu aj zahrať pomocou rolovej hry.

1. osoba: 4x mal, starať sa, zbalit' sa, mať, pozrieť, povzdychnúť si, odhryznúť, povedať, zakývať, prijať, ísť.

2. osoba: povedať, odísť, zrátať, opakovať, pýtať sa, už nič viac nepovedať...

HLAVNÁ ČASŤ

1. Stretnutie s textom

Maurice Sendak: V živote musí byť viac ako všetko

Kedysi mala Jennie všetko. Na hornom poschodí spala na okrúhlejšej poduške a na dolnom poschodí mala štvorhrannú. Mala svoj vlastný hrebeň, kefu, dve rôzne fľaštičky na lieky, očné a ušné kvapky, teplomer a červený pulóver keby jej bolo zima. Mala dve okná, cez ktoré pozerala von a dve misky na krmivo. A mala pána, ktorý ju mal veľmi rád.

¹⁰ Muroňová E. 2006, Metodická príručka k vyučene náboženskej výchovy, dieceze ostravsko – opavská, s.103-107

Ale to Jennie veľmi nezaujímal. O polnoci si všetko, čo mala zbalila do červenej koženej tašky so zlatou sponou a naposledy sa pozrela von cez svoje obľúbené okno.

„Máš predsa všetko“, prehovorila rastlina v kvetináči, ktorá pozerala tým istým smerom. Jennie si odtrhla jeden list. „Máš dve okná“, nedala sa rastlina „a ja mám len jedno.“

Jennie sa zamračila a pustila sa do ďalšieho listu. Rastlina pokračuje: „Dve podušky, dve misky, červený vlnený pulóver, očné kvapky, ušné kvapky, dve rôzne krabičky na lieky a teplomer. Ale predovšetkým, on ťa má rád.“

„To je pravda“ odpovedal Jennie a odtrhla si ďalší list.

„Ty máš všetko“ – opakuje rastlina. Jennie len prikývla, ale v ruke jej ostalo plno lístkov.

„Tak prečo odchádzaš?“

„Lebo som nespokojná“, povedala Jennie a odhodila plnú hrst listov.

„Želám, si niečo, čo nemám. V živote musí byť predsa viac, ako toto všetko“.

Rastlina už nepovedala ani slovo. Nezostal jej ani jeden list, ktorým by bola mohla niečo povedať.

2. Rozhovor so žiakmi

Učiteľ pomocou nasledujúcich otázok spolu so žiakmi rozoberie text:

Jennie mala všetko. Čo to znamená? Kedy povieme, o niekom, že má všetko? Prečo to hovoríme?

Prečo človeku nestačí všetko to čo má?

Čo myslíte, ktorá veta v príbehu je najdôležitejšia?

Hoci sa v poviedke slovo Boh nespomenulo, predsa sa o ňom hovorí. Kde? (*Viac ako všetko*)

ZÁVER

1. Formovanie postojov

Práca žiakov s pracovným zošitom

V pracovnom zošite žiaci vypracujú úlohu:

Vyhľadajte na internete alebo v časopisoch ľudí, ktorí hľadali „viac ako všetko, čo mali“. Ľudí, ktorí hľadali vo svojom živote nejaký vyšší cieľ a podarilo sa im ho nájsť. Nalepte fotografie a vypracujte úlohy:

1) čo všetko mali _____

2) akým smerom sa vydali _____

3) čo hľadali a čo našli _____

Poznáte vo svojom okolí takého človeka?

Modlitba

Učiteľ povzbudí žiakov k modlitbe, v ktorej môžu prosiť o otvorenosť a odvahu hľadať viac, ako všetko to, čo majú a po čom túžia.

Zhrnutie

Boh nie je garantom vždy krásneho majetku, poriadku a hojnosti, neidentifikuje sa s argumentami kvetiny. Boh je ten, ktorý pozýva človeka k prekročeniu (k transcencii).

Výklad poviedky pre učiteľa:

1. odstavce: Vypočítava, čo všetko Jennie vlastnila a čo si denne užívala. „Všetko“ znamená aj všetko v rovine ľudských vzťahov. Vypočítavanie toho „všetko“, nám kladie pred oči. Jennie, ktorá mala k dispozícii všetko, čo má mať pes v dobrej opatere. Môžeme povedať, že patrí k pohodlne vybavenému typu psa v „meštianskom vlastníctve“. Vypočítavanie je stupňované. Jennie má nielen prenosné predmety, ale aj výhľad z okna, dokonca z dvoch okien. A nakoniec vrcholom psieho šťastia je pán, ktorý ju má rád, teda má všetko, o čom pes môže snívať.

2. odstavce: Pripravuje („predsa“) pripravuje budúci obrat, „všetko“ relativizuje, správny obsah tašky, spojený s romantickým pozadím polnoc, posledný pohľad z najmilšieho okna) Cítíme, že Jennie nejedná ani urýchlene ani váhavo: od samého začiatku jedná energicky, plánovane, dobre premyslene; čiže cieľavedome. Čitateľovi sa medzi riadkami natíska otázka: Ako to, že Jennie chce odísť? Odkiaľ berie na to silu? Prečo, keď má „všetko“? Autor zdanlivo opísal stav (1.odsek) a udalosť (2.odsek), ale v skutočnosti začína ísť do hĺbky; umenie je v tom, že sa mu to darí bez toho, aby opustil zmyslovú rovinu.

3. odstavce: tvorí dialóg medzi Jennie a kvetinou.

Prvý argument: „Ty máš všetko“. Namiesto protiargumentu Jennie odtrhne list, t.j. pomerne brutálne tento hlas umlčuje.

Druhý argument: porovnávanie s kvetinou, ktorá nemá taký šťastný osud. Ako rastlina nemá šance meniť svoje miesto pobytu. To, čo sa tu predvádza, sú argumenty meštianskej nasýtenosti a spokojnosti. Jennie si povzdychne bez toho, aby súhlasila.

Tretí argument: „Máš všetko“. Chcieť viac, je bezpredmetné. Čím naliehavejší je argument, tým je Jennie netrepezlivejšia. Jej motív však leží v inej rovine ako v rovine rozumných argumentov. Vrcholným bodom je otázka „prečo“.

4. odstavce: Epilóg. Pohľad sa sústreďuje na rastlinu, resp. na torzo rastliny, ktorej slová Jennie pretrhla. Súhrmom tejto poviedky je veta: *Otvoriť sa, vykročiť a dôjsť.*

Poviedka je obrazom človeka. Nezávisle na sociálnych podmienkach rastlina a Jennie stelesňujú základné postoje utvárajúce ľudský život. Rastlina je svedomie. Jeho devízou je: byť skromný, rozumný, opatrný, nasmerovaný. Jennie je napriek tomu zvedavá, chce „skúsiť“, nie je naplno začlenená. Inými slovami: Psík Jennie je človek, ktorý nemá iba svoj svet, ale ktorý je otvorený pre „všetko“. Iba cez opustenie dôverne známeho sveta môže nastať pohyb smerom na novú cestu. Text odovzdáva motív obratu, paradoxné opustenie usporiadanej hojnosti namiesto obratu z núdze. Mať všetko, ešte neznamená byť šťastný. Obrat relativizuje toto „všetko“ a označuje ho ako situáciu nedostatku, napriek celkovému dostatku. Ide o obrátenie zo stagnácie. Text ironizuje fixáciu na životné šťastie. V texte je ukrytá otázka, prečo vlastne človek nie je vo svojom ohraničenom živote spokojný a túži po prekročení hranice. To je náboženská otázka. Hneď ako si žiaci uvedomia, že náboženstvo a viera stavajú nielen na skromnosti, ale predovšetkým na nádeji, že viera človeka skôr znepokojuje namiesto toho, aby ho narkotizovala, že ho podnecuje ísť ďalej a nie aby rezignoval, nábožensko-výchovný cieľ je splnený.¹¹

3. téma: BYŤ ČLOVEKOM

Hodinová dotácia témy: 3 hod (hodinová týž. dotácia)/ 6 hod (dvojhodinová týž. dotácia)

Ciele témy:

Kognitívny cieľ: Vysvetliť tajomstvo svojho počiatku na vedeckom podklade a v kontexte Svätého písma. Vysvetliť pojmy: podstata, prirodzenosť, bytie. Definovať učenie Katolíckej cirkvi o osobe Ježiša Krista Na základe prameňov obhájiť historickosť Ježiša Krista, aplikovaním poznatkov z predošlých ročníkov predložiť argumenty viery a Kristovho učenia. Zaujať kritický postoj k spochybňujúcim tendenciám kresťanského učenia o Ježišovi Kristovi.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si dar vlastnej existencie pri počatí. Vnímať ohraničenosť a priestor svojho života.

¹¹ HALBFAS, H. *Religionbuch für das 5./6. Schuljahr*. Düsseldorf: Patmos. s. 23 -24

Psychomotorický cieľ: Zostaviť charakteristiku ľudskej osoby. Vyhľadať v rôznych vyjadrovacích prostriedkoch, médiách, tendencie spochybňujúce kresťanské učenie o Ježišovi Kristovi.

Cieľom prepojenia mediálnej výchovy v téme, je poukázať na novinársku etiku a rešpektovanie dôstojnosti ľudskej osoby v médiách.

Zostavenie základného učiva 3. témy Byť človekom:

časová dotácia 1. hod	časová dotácia 2 hod.
1. Môj počiatok; ME – s. 57;	1. Môj počiatok; ME – s. 57;
2. Spravodajské hodnoty; MA – s.26	2. Dôstojnosť osoby; ME – s.
3. Ježiš Boží Syn a Syn človeka; MA – s. 34	3. Spravodajské hodnoty; MA – s. 26
	4. Ježiš Boží Syn a Syn človeka; MA – s. 34
	5. Historický Ježiš; MA – s. ME - 66
	6. Ako vznikli evanjeliá; MA – s. 38

SPRAVODAJSKÉ HODNOTY

Základná podtéma

Kľúčové pojmy: stereotyp, predsudok, spravodajstvo

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Odlíšiť faktov od názorov. Uviesť príklady stereotypného správania. Aplikovaním poznatkov z predošlých ročníkov predložiť argumenty viery a Kristovho učenia. Zaujať kritický postoj k spochybňujúcim tendenciám kresťanského učenia o Ježišovi Kristovi

Afektívny cieľ: Vnímať stereotypné vyjadrenia v médiách. Vnímať vplyv predsudkov na každodenný život.

Psychomotorický cieľ: Formovať návyk kritického myslenia. Vyhľadať v rôznych vyjadrovacích prostriedkoch, médiách, tendencie spochybňujúce kresťanské učenie o Ježišovi Kristovi.

Pomôcky: pracovný zošit, články z novín, obrázky

Metódy: práca s fotografiou, brainstorming, diskusia, výklad, kritická práca s textom

Stratégia vyučovacej hodiny: problémová

ÚVOD

1. Práca žiakov s fotografiou

Učiteľ si pripraví obrázky ľudí, medzi niektoré z týchto: *peknú blondínu, policajta, kňaza, občana rómskeho pôvodu*. Obrázok by malo byť maximálne sedem. Každý obrázok je očíslovaný. Učiteľ pripraví aj sedem očíslovaných papierov (1-7). Papiere a obrázky rozdelí žiakom v kruhu, aby nemuseli na seba dlho čakať. Na dohovorený signál si ich budú posúvať. Úlohou každého žiaka je pozrieť sa na obrázok a napísať svoj „prvý dojem“ na papier. To čo napísal preloží, tak aby to nevidel ďalší žiak a posunie papier s obrázkom ďalej. Keď obrázky prejdú celým kruhom, učiteľ pozbiera obrázky aj papiere a postupne prečíta texty na papieroch k jednotlivým obrázkom. (prípadné vulgarizmy učiteľ nečíta doslovne, ale všeobecne predstaví zmysel obsahu) Na záver spoločne zhodnotia aktivitu. V čom sú naše pohľady podobné, bolo veľa takých čo sa podobali? Pri akom obrázku boli naše výpovede podobné. *Aktivita by mala poukázať na zaužívané predstavy o niektorých jedincoch, alebo skupinách ľudí. Takéto predstavy voláme stereotypy. (viď textová príloha)*

2. Čo je stereotyp?

Možnosť A (v menšej skupine)

Brainstorming

Učiteľ napíše na tabuľu slovo “STEREOTYP” Žiaci sa pokúsia s triedou nájsť čo najviac definícií, synonym a voľných asociácií slova *stereotyp* a zapisujú ich na tabuľu do „pavúka“.

Možnosť B (vo veľkej skupine)

Diskusia so žiakmi

- Prečo majú ľudia stereotypy?
- Prečo sa väčšina stereotypov týka „tých druhých“, a celých skupín?
- Existujú stereotypy, ktoré máme sami o sebe?
- Zakladajú sa stereotypy na faktoch? Ako vznikajú?
- Aké stereotypy poznáte, počuli ste od kamarátov, od rodičov?
- Sú stereotypy pre spoločnosť prínosné?
- Môžu byť stereotypy nebezpečné?
- Poznáte nejaké stereotypné predstavy o Slovákoch?
- Ako sa cítite, keď sa podľa nich niekto správa?
- Ako sa cítite, keď i vás niekto posudzuje podľa stereotypov?
- Ako sa môžeme brániť stereotypnému videniu sveta?
- Môžu sa jednotlivci pokúsiť niektoré stereotypy vyvrátiť, poopraviť či zabrániť ich šíreniu?

Aj tie najstručnejšie mediálne správy môžu vychádzať zo všeobecne rozšírených predstáv o druhých ľuďoch, dokonca aj o celých skupinách ľudí. Odhaľovať stereotypy v médiách je veľmi ťažké, nakoľko vlastne potvrdzujú to, čo sa ľudia dozvedajú od inokadiaľ, alebo čo si sami myslia. Média takto vlastne môžu posilňovať predsudkové sudy o druhých tak, že im dávajú zdanie platnosti.

Príklady stereotypných posolstiev:

- Prečo Rómovia humpľujú byty
- Neuveriteľné: Blondína v aute vyprovokovala naháňačku s políciou!
- Politici sú skorumpovaní.
- Vietnamci predávajú nepodarky a nízkymi cenami ničia slovenskú konkurenciu.
- Ženy nevedia šoférovať.
- Policajti sú obmedzení.
- Kňaz zneužíval deti.

3. Práca žiakov s pracovným zošitom

Upevnenie pojmov „stereotyp“ a „predsudok“

V úlohe č. 32 žiaci napíšu k obrázkom pojmy „stereotyp“ „predsudok“. Svoj výber zdôvodnia. Cieľom aktivity je pomocou obrazu a diskusie upevniť chápanie zmyslu pojmov. Preto ich výber môže byť v oboch prípadoch správny. Dôležité je, aby vedeli svoj výber zdôvodniť.

HLAVNÁ ČASŤ

1. Rozhovor so žiakmi

Jednou z najčastejších foriem, odkiaľ vy, vaši kamaráti či rodičia získavajú informácie o tom, čo sa deje okolo nás či vo svete sú nepochybne noviny a časopisy. Noviny a časopisy tvoria skupinu tzv. „periodickej tlače“. Periodickou je preto lebo vychádza v pravidelných obdobiach.

Vymenujte, ktoré noviny a časopisy poznáte a dajú sa u nás kúpiť.

Podľa čoho si najčastejšie vyberáte, čo budete čítať.

Opíšte typ novín či časopisov, ktoré čítate.

Veríte tomu, čo sa píše v novinách či časopisoch? Vysvetlite prečo áno či nie.

2. Výklad učiteľa

Spôsob, akým novinár stvárni (napíše) novinársky text z informácií, ktoré získal určuje **novinársky žáner**. Novinárske (žurnalistické) štýly delíme na:

- *spravodajské*

- *publicistické*.

Učiteľ stručne podľa komentára predstaví typy spravodajských žánrov ako aj spravodajské hodnoty, ktoré rozhodujú pre výber udalosti do spravodajstva. (*textová príloha*)

3. Práca žiakov s pracovným zošitom

Žiaci si napíšu pojmy z výkladu učiteľa do cvičení 33, 34, 35. Budú ich potrebovať pre vypracovanie úlohy rozboru článku.

ZÁVER

Kritická práca s textom

Práca žiakov s pracovným zošitom

V r. 2007 sa objavil v spravodajstve SITA tento článok: Žiaci prečítajú prvý článok:

27. februára 2007 11:39

Stratený Ježišov hrob

Dokument Jamesa Camerona háji teóriu o Kristovom manželstve s Máriou Magdalénou

Hrobku odkryli robotníci v roku 1980 pri pozemných prácach na stavbe obytného domu. Archeológovia našli schránky na kosti, okrem iného s nápismi Ježiš, syn Jozefa, a Juda, syn Ježišov. Čitateľný bol aj nápis Mariamene e Mara, čo bolo podľa filmárov skutočné meno Márie Magdalény.

Učiteľ uvedie ďalej: skoro po roku sa objavila v spravodajstve táto správa:

13:30 | 18.1.2008 | Aktuálne.cz

Jeruzalem - **Pred rokom sa snažil ohromiť svet americký režisér James Cameron** dokumentárnym filmom Stratená Ježišova hrobka. V dokumente odvysielanom na televíznej stanici Discovery tvrdil, že v hrobke, objavenej náhodou v roku 1980 v jeruzalemskej štvrti Talpiot, spočívali pozostatky Ježiša a jeho rodiny.

Objav potom na dlho upadol do zabudnutia, vo vedeckých kruhoch sa o ňom opäť začalo diskutovať na konci 90. rokov. **Veľký záujem vyvolal až film**, na ktorom sa s Cameronom, inak tvorcom hollywoodskych trhákov ako Titanic alebo Terminátor, dohodol izraelský dokumentarista žijúci v Kanade Simcha Jacobovici.

Stretnutie znalcov

V Jeruzaleme sa však tento týždeň uskutočnilo stretnutie niekoľkých desiatok archeológov, religionistov a znalcov mesta. A ukázalo sa, že ich názory sa zmenili.

Na jeruzalemskej konferencii boli odborníci voči záverom autorov filmu ústretovejší ako pri prvých reakciách po predstavení dokumentu.

"Mám pochybnosti, ale nemôžem vylúčiť možnosť, že hrobka skutočne patrila Ježišovej rodine. Môžem povedať len toľko, že skutočne patrila židovskej rodine pred dvoma tisícimi rokmi a bol v nej presný nápis Ježiš, syn Jozefov," povedal pre časopis Time popredný americký expert na Nový zákon, profesor James Charlesworth z Princetonskej univerzity.

K podobnému názoru dospela aj ďalšia kapacita, profesor archeológie z Hebrejskej univerzity v Jeruzaleme Israel Kohl. "Nemám dôvod domnievať sa, že nejde o hrobku Ježiša, aj keď jednoznačný dôkaz zatiaľ chýba. Je potrebný ďalší výskum," povedal pre izraelské noviny Haarec.

Vypracovanie úloh v pracovnom zošite:

36 Prečítajte si nasledujúce titulky článkov a posúďte, podľa predchádzajúcich kritérií o písaní správ, ktoré „spravodajské hodnoty“ rozhodovali pri výbere tohto článku:

Správna odpoveď: významnosť, prekvapenie, priebežnosť, následky

37 ... a čo titulok?

Napište, ktoré kritéria titulku sa snažil autor dodržať:

Správna odpoveď: obsahová vecnosť, pútavosť aktívne slovesá, použitie bežných slov, jednotná grafika titulku

Napište, o aké argumenty sa opiera prvý článok z r. 2007:

Správna odpoveď: Čitateľný bol aj nápis Mariamene e Mara, čo bolo podľa filmárov(?) skutočné meno Márie Magdalény.

Zvážte, či toto je dostatočný argument?

Pri posudzovaní správ je dôležité rozlíšiť fakt od názoru pisateľa. Pokúste sa odhaliť názor a skryté hodnotenie autora článku, ak ho nájdete podčiarknite ho. (podčiarknuté vety v článku)

Vedeli by ste argumentovať voči takýmto tvrdeniam? Pokúste sa o to a napíšte svoj argument: (viď textová príloha: Názor odborníka)

Zhrnutie

Pravidlá v žurnalistickej etiky určujú či novinári správne konajú, žijú v súlade s poznaním, pravdou a vlastným svedomím. Sú určité hranice, ktoré by tlač, rozhlas, televízia i internet nemali prekračovať.

Žurnalista nesie vždy morálnu zodpovednosť za svoje príspevky. Môže vyjadrovať slobodne svoje názory, no pritom nesmie porušovať občianske práva inej osoby alebo skupiny osôb a neohrozovať spoločenskú mravnosť. Medzi najdôležitejšie práva, ktoré majú rešpektovať médiá podľa zákonov i etických kódexov patrí:

- ochrana ľudskej dôstojnosti a ľudskosti,
- ochrana intimity človeka a jeho súkromia
- ochrana osobnej cti a dobrého mena človeka

Každý človek má právo na vierovyznanie a rešpektovanie tohto práva inými. Je preto povinnosťou médií pravdivo a citlivo informovať o veciach, ktoré sa týkajú náboženského presvedčenia ľudí, napríklad o prvkoch viery, cirkevných inštitúciách, predstaviteľoch cirkvi. Je neprípustné, keď médiá informujú tak, že to uráža, alebo môže uraziť náboženské cítenie ľudí: t.j. nepravdivo, jednostranne, negatívne, zosmiešňujúco.

Textová príloha pre učiteľa

Stereotypy – definícia

S identitou každého človeka, s jeho identifikáciou s určitou skupinou (etnickou, náboženskou, vekovou, záujmovou) sa spájajú pojmy *stereotyp* a *predsudok*.

Tvoria súčasť základnej výbavy identity, podieľajú sa na jej formovaní a udržiavaní.

Stereotypy sú štandardizované predstavy, často emocionálne zaťažené, veľmi stabilné a takmer nezávislé od prežitých skúseností ľudí. Prenášajú sa na jedinca ako výraz verejného názoru (prostredníctvom rodiny, školy, autorít). Tvoria ich predstavy, ktoré majú ľudia o sebe, o „svojej“ skupine, s ktorou sa identifikujú, a o členoch iných skupín, s ktorými sa naopak nestotožňujú.

(Napr. Slováci sú pracovití a srdeční ľudia. – stereotyp Slovákov o sebe uplatňujúci sa pri konštruovaní národnej identity).

Vznik a používanie stereotypov sa skúma (aj) prostredníctvom konkrétnych postojov a správania ľudí.

Predsudky predstavujú zvyčajne negatívne postoje, voči určitej skupine ľudí ako celku, resp. voči jednotlivcovi považovanému za člena skupiny. Ide o silne emotívne, iracionálne aj racionálne predstavy o určitej skupine, vyvolávajúce následne isté správanie sa voči danej skupine – napr. diskrimináciu. (Napr. Škóti sú lakomí. Cigáni sú zlodeji. Bezdomovci sú leniví opilci.)

Spravodajské žánre sú tie, ktoré nám dávajú odpovede na základné otázky:

Čo je nové?

Čo sa stalo v mojom okolí?

Čo sa stalo vo svete?

Čo v politike a čo v športe?

Čo v kultúre, a tak ďalej.

Komu, čo, kde, kedy a prečo sa prihodila udalosť? Bola to: novota, nehoda, úspech, dôležitá udalosť alebo rozhodnutie v živote spoločnosti, významného jednotlivca.

Denno-denne hľadáme odpovede na takéto otázky - a preto si kupujeme noviny (sledujeme správy v elektronických médiách). Aby sme sa dozvedeli, čo sa deje teraz a tu (v regióne, ale aj vo svete), sledujeme spravodajstvo. **Spravodajstvo informuje, prináša nové fakty.**

Novinár s jazykom narába profesionálne: Vyjadruje sa presne a hutne. Niekedy je správa veľmi stručná a čitateľ neporozumie všetkému, čo stálo v pozadí udalosti. Novinár má však priame zdroje informácií z miesta udalosti. Objasňovať, vysvetľovať bude neskôr.

Univerzálnu tlač - noviny, denníky - si však kupujeme aj pre iné čitateľské potreby: vyberáme si tie, ktoré sú nám názorovo blízke (konzervatívne, liberálne, ľavicové, pravicové). Vyhľadáваме v nich aj iné texty - komentáre, úvahy, kritiky - teda **publicistické žánre**.

Tie vyjadrujú názory autora - novinára, vydavateľa alebo ľudí podobného životného náhľadu, členov určitej redakcie. Čitateľ konfrontuje – porovnáva svoje názory s názormi novinára.

Čitateľ s nimi môže súhlasiť (stotožniť sa, potvrdzovať si svoj názor) alebo nesúhlasiť (mať iný názor, pochybovať):

Témou publicistických žánrov (napr. komentár) môže byť veľká udalosť alebo aj jednotlivá myšlienka.

Publicistika prináša názory o faktoch (už známych zo spravodajstva).

Spravodajské žánre:

1. SPRÁVA

Správa je základný spravodajský žáner. Prináša nové informácie - fakty o spoločensky významných udalostiach. Tie zaznamenáva, konštatuje, sumarizuje. Text je podaný informatívne, neosobne. Správa musí odpovedať na základné otázky:

Kto?

Čo?

Kde?

Kedy?

Dlhšie správy odpovedajú aj na otázky Ako? Prečo?

Správa je vecná, presná, úplná, spoľahlivá, aktuálna. Obsahuje spravidla krátke vety, vyhýba sa dlhým súvetiam. Každá správa - okrem samotného textu - obsahuje titulok (názov), domicil (zemepisné označenie miesta, kde sa stala udalosť - napr. Bratislava; alebo aj miesto, kde bola správa spracovaná - napr. Londýn - Bratislava)* a podpis autora - meno alebo značku novinára, alebo značku tlačovej agentúry, ktorá ju vydala - napr. TASR, SITA, Reuters, AP.

2. SPRAVODAJSKÝ ROZHOVOR

Podanie správy formou rozhovoru (interview - z angl. rozhovor, schôdzka) sa využíva vtedy, ak potrebujeme, aby fakty podala významná osobnosť, alebo priamy svedok udalosti. Aj tak je možné podať osobné stanovisko alebo svedectvo k udalosti, ktoré nemohol priniesť sám redaktor. Je to dialogizovaná správa. Má formu otázok a odpovedí, často je to len krátky rozhovor. Musí obsahovať uvedenie mena (funkcie) odpovedajúcej osoby.

Základná forma rozhovoru je: otázka – odpoveď. Môže mať aj inú formu: po nahrávke môže novinár text upraviť do monologickej formy - vynechá svoje otázky a text vyznieva ako súvislý prehovor interviewovaného. (To je možné urobiť len vtedy, keď je z kontextu zrejmé, aká otázka odznela, a jej uvedenie by bolo pre porozumenie i tak nadbytočné.)

Spravodajský rozhovor má krátky alebo stredný rozsah - rozsah môže byť určený aj titulkom článku (alebo pravidelnej rubriky v novinách): Jediná otázka pre... (Františka Laurinca, prezidenta Slovenského futbalového zväzu) Tri otázky pre... (Fera Feniča, riaditeľa FebioFestu) Na linke je... (telefonický rozhovor s MUDr. Mariánom Kollárom, predsedom štrajkového výboru)

Dialogizovaná správa pôsobí dynamickejšie ako dlhý súvislý text. Krátke otázky dobre orientujú čitateľa, ľahko si rýchlym čítaním vyberá len tie časti, ktoré ho najviac zaujímajú. Spravodajský rozhovor stredného rozsahu prináša predovšetkým nové fakty, na vyslovovanie názorov ani tu nie je priestor. Tento žáner zvyčajne oslobodzuje osobu, ktorá informácie poskytuje - uvedené je jej meno, často krát aj portrétna fotografia.

3. RIPORT

Riport je dynamickou, rozsiahlejšou formou spravodajského podania udalosti. Nejde v ňom len o zaznamenanie faktu, ale aj o podanie svedectva o udalosti v jej vývoji (priebehu). Je živým obrazom deja, ľudí, ktorých sa týka, a okolností, za akých sa udalosť odohrala. Riport môže obsahovať aj hodnotiace vyjadrenia, uvedené postoje aktérov (aj formou citátu - priamej reči) tak, aby novinár podal správu o udalosti z viacerých hľadísk.

4. KOMENTÁR

Komentár ako novinársky žáner sa vyvinul zo správy - z potreby uviesť k známym faktom názor, postoj. Komentár je spracovaný jedným autorom a môže priniesť názory rôznych strán - stavia ich do konfrontácie (polemizuje s náhľadmi iných, analyzuje - rozoberá ich). Autor môže v komentári hľadať zhrňujúci pohľad - interpretuje rôzne postoje zúčastnených strán konfliktu zo svojho uhla pohľadu. Noviny často publikujú komentáre písané nielen členmi

redakcie - novinármi, ale aj osobnosťami "zvonku". Najčastejšie ide o politické komentáre k významným celospoločenským udalostiam, prijímaniu nových

zákonov. Komentár obsahuje *základné fakty*, no jazyk a štýl komentára obsahuje aj

obrazné vyjadrenia (ale musia byť všeobecne zrozumiteľné). Noviny zvyknú označovať stranu s komentármi záhlavím (nadtitulokom) *Názory/ Komentáre*.

K základnému žánru komentár môžeme priradiť aj krátku formu – glosu.

Niekedy redakcie uverejňujú aj názory čitateľov – tiež sú to postojové, názorové texty, blízke komentáru.¹²

5. BLOG

Ide o záznam zapísaný na webovej stránke často doplnený o fotografie, obrázky dokonca aj videá. Bloggerom sa stáva každý, kto má počítač, pripojenie na internet a má silný motív na písanie. Základom čitateľnosti je často bulvárny titulok, konfrontačnosť, hra na city a trendovosť. (Zdroj: <http://www.sme.sk/c/3681642/Blog-blogovanie-a-blogeri.html>)

Literatúra:

1. Mistrík, Jozef: Štylistika. SPN Bratislava, 1989
2. Tušer, Andrej: Ako sa robia noviny. Sofa, 1999

Spravodajské hodnoty:

Redaktori a vydavatelia musia z informácií vyberať správy podľa určitých kritérií tak, aby boli primerané a vhodné. Súbor kritérií pre spracovanie udalosti a zaradenie správ do spravodajstva sa volá *spravodajské hodnoty*.

Významnosť – udalosti, v ktorých sú zastúpené známe alebo významné osobnosti: napr: herci, politici, speváci....

Personalizácia – pre médiá sú hodnotnejšie správy o konkrétnej osobe ako všeobecné informácie. (príbehy ľudí a ich osudy)

Negatívnosť – negatívne, smutné alebo tragické udalosti sú pre médiá zaujímavé (materiálne straty, väčšie zranenia či straty na životoch)

Prekvapenie – médiá zameriavajú svoju pozornosť predovšetkým na udalosti, ktoré sú nejakým spôsobom originálne, nečakané, prekvapivé ako všedné udalosti

Blízkosť – blízkosť sa vzťahuje k vzdialenosti (kultúrnej, geografickej, či sociálnej) v ktorej sa udalosť odohrala. Udalosti, ktoré sú nám v tomto smere bližšie, sú pre médiá hodnotnejšie ako udalosti, ktoré sa stali na druhom konci sveta.

Variácie – udalosti, ktoré súvisia s nejakou hlavnou udalosťou.

Priebežnosť – pre médiá dôležitú hodnotu majú ďalšie podrobné alebo súvisiace informácie, ktoré sa vzťahujú k už raz prezentovanej správe. Hodnotnejšie sú preto také správy, u ktorých sa dá očakávať nejaký vývoj alebo rozuzlenie.

Následky – ak sa stalo niečo, také čo bude mať dopad na veľký počet ľudí, taká udalosť má pre médiá väčšiu hodnotu ako informácie, ktoré ovplyvnia menší počet ľudí.

Súbor spravodajských hodnôt nie je úplný a dalo by sa uviesť viac. Vo všeobecnosti však môžeme zhrnúť, že udalosť má väčšiu šancu stať sa súčasťou spravodajstva, ak korešponduje s kultúrnymi kritériami spoločnosti, prebieha v krátkom časovom intervale, je jasná, jednoznačná a tým pre autora dobre uchopiteľná a pre publikum dobre pochopiteľná, je intenzívna, negatívna, výnimočná, má blízko k divákovi, čitateľovi, k prostrediu, kde žijú, k hodnotám, ktoré chápajú ako základné a dôležité, odpovedajú na ich očakávania a nadväzujú na fakty, ktoré sa

¹² © Štátny pedagogický ústav: Spracovala Mgr. Ľubica Suballyová, PhD., júl 2006.

už niekedy v spravodajstve objavili a publikum ich prijalo za svoje. Dôležitým kritériom je aj účasť osobnosti, skupin a národov, ktoré sú považované za dôležité.¹³

Hlavné funkcie titulku

Predať príbeh (dobrý titulok pritiahne čitateľa podobne ako dobrá reklama)

Hierarchizovať správy (dôležitosť správy je určená veľkosťou titulku, dĺžkou titulku a umiestnením na strane)

Odovzdať informácie (presné titulky čitateľovi predstavujú čitateľovi obsah článku)

Grafické rozčlenenie stránky a článku.

Spravodajské titulky serióznej tlače sa odlišujú od bulvárnej. Titulky v bulvárnej tlači vynikajú veľkosťou písma, farebnosťou a rámčekmi. Samostatnú hodnotu majú farebné fotografie s rozsiahlym opisom. V bulvárnej tlači titulky najmä na titulnej strane často nezodpovedajú obsahu článku, ich cieľom je pritiahnúť čitateľa.

Ako sa píše titulky?

obsahová vecnosť - v niekoľkých slovách titulku je zahrnutá obsahová podstata článku

pútavosť titulku – titulok ma primerane provokovať k prečítaniu ďalšieho textu, často však iba priťahuje čitateľa, aby si prečítal článok

aktívne slovesá – moderný titulok tvorí vetu; nemal by používať pasívum, ale mal by obsahovať aktívne sloveso alebo popis nejakej činnosti

použitie bežných slov – titulok by mal byť pre každého čitateľa zrozumiteľný

jednotná grafika titulku – zdôrazňuje sa maximálna plnosť riadku, t.j. že titulok by mal presahovať aspoň polovicu posledného stĺpca správy, aby nevznikalo nevyužitie miesta vedľa titulku.¹⁴

Etické zásady novinárskej práce sú u nás garantované aj v Zákone č. 81/1966

Zb. z 25. októbra 1966 o periodickej tlači a o ostatných hromadných informačných prostriedkoch v tzv. tlačovom zákone. Nájde tu ustanovenia o slobode prejavu, slova a tlače, o zásade pravdivosti a úplnosti informácií, o povinnosti opravy nepravdivých informácií

Povinnosti etickej práce žurnalistu:

- musí podávať pravdivé informácie, overené z viacerých zdrojov a odborne fundované,
- ak uverejní nepravdivú, polopravdivú, špekulatívnu či neúplnú informáciu, musí veci uviesť na správnu mieru, vrátane publikovania opravy, resp. odpovede.
- informácie musia byť založené na faktoch, byť podávané objektívne, v ich pravom kontexte, bez skresľovania a zamlčovania súvislostí,
- v príspevku sa usiluje dať priestor všetkým zainteresovaným
- nepripustné je falšovanie dokumentov, skresľovanie faktov, lož a zámerné zamlčovanie poznatkov o porušení zákona a spoločenskej morálky,
- bez súhlasu príslušnej osoby nesmie písať tak, aby zasahoval do jej súkromného života, nesmie znižovať jej dobré meno ak osoba nepostupuje protizákonne a nevzbudzuje pohoršenie
- neuverejní rozhovor, ak si to osoba neželá, v prípade záujmu jej dá výpoveď autorizovať
- novinár neuverejní pod vlastným menom alebo skratkou žiadne cudzie dielo
- nepreberá z publikácie bez odkazu na prameň
- bez autorského súhlasu nezasahuje do obsahu diela.
- musí rešpektovať mieru vkusu a primeranosť výrazových prostriedkov
- nesmie propagovať útočné vojny, násilie a agresivitu ako prostriedok riešenia medzinárodných konfliktov, politickú, občiansku, rasovú, nacionálnu, náboženskú neznášanlivosť
- preukazuje primeranú úctu k iným štátom, národom, ich demokratickým tradíciám a inštitúciám, kultúre a morálke

¹³ modifikované podľa Mičienku, M. Jiráka, J. a kol. *Základy mediálnej výchovy*, str.63

¹⁴ modifikované podľa Mičienku, M. Jiráka, J. a kol. *Základy mediálnej výchovy*, s. 69

(Z Kódexu novinárskej etiky Slovenského syndikátu novinárov, zo dňa 19.10.1990)

Otázky do diskusie:

1. Zamyslite sa aké ujmy môžu žurnalisti spôsobiť ľuďom alebo inštitúciám, pokiaľ nedodržiavajú uvedené etické pravidlá
2. Hľadajte príklady na internete alebo v iných médiách ako reagovali ľudia napr. slávne osobnosti alebo inštitúcie, keď o nich médiá neeticky informovali.
3. Nájdite v médiách spôsoby kritizovania napr. nejakej verejnej osoby, ktoré považujete za oprávnené a primerané a také, ktoré sú podľa vás porušením práva na česť a dôstojnosť osoby.

Reakcia odborníka biblickej teológie na článok

Našiel sa hrob Ježišovo syna a manželky

13:30 | 18.1.2008 | Martin Novák, Aktuálne.cz

Zdroj: <http://aktualne.centrum.sk/zahranicie/blizky-vychod/clanek.phtml?id=1150617>

Píše sa 21. október 2002. Vo Washingtone sa koná tlačová konferencia veľkodušne sponzorovaná televíziou Channel Discovery a archeologickou organizáciou Biblical Archaeology Society.

Herschel Shanks, šéfredaktor časopisu Biblical Archaeology Review (BAR), s chvením v hlase oznamuje, že sa našlo osuárium, na ktorom bol nápis v aramejskom jazyku Jaakov bar Josef achui de Ješua – Jakub syn Jozefa, brat Ježiša. Ide o prvý priamy archeologický dôkaz vo vzťahu k Ježišovi Kristovi. V novembri 2002 časopis BAR publikoval rozsiahly článok potvrdzujúci autenticitu osuária. V marci 2003 izraelský úrad pre starožitnosti Israel Antiquities Authority vydal správu, podľa ktorej ide o podvrh. Totiž na osuárii, ktoré skutočne pochádza z 1. stor. po Kr., ale k pôvodným jedenástim písmenám bolo vytesaných 9 ďalších písmen (achui de Ješua – brat Ježiša).

Píše sa 25. február 2007. Producent (!) James Cameron a izraelský režisér Simcha Jacobovici premietli v New Yorku dokumentárny film The Lost Tomb of Jesus – Stratený Ježišov hrob. Podľa tohto filmového dokumentu bol 28. marca 1980 v jeruzalemskej časti Talpiot objavený neznámy hrob, v ktorom našli 10 osuárií. Boli datované do obdobia 1. stor. po Kr. Na šiestich z nich boli aramejské nápisy Maria, Ješua bar Josef, Marianne e Mara, Jose, Matia, Jehuda bar Ješua, ktoré prekladajú: Mária, Ježiš syn Jozefa, Mária Magdalena, Jozef, Matúš, Júda, syn Ježiša. Senzácia je na svete. Podľa filmárov ide o rodinnú hrobku Ježišovej rodiny, kde dokonca Júda je označený ako syn Ježiša a Márie Magdalény.

K tejto správe chcem uviesť len niekoľko poznámok. V oblasti asi 5 km okolo Jeruzalema bolo doteraz objavených približne 800 hrobov, ktoré sa datujú do obdobia druhého jeruzalemského chrámu (6. stor. pred Kr. – 1. stor. po Kr.). Ich poloha nasvedčuje, že nejestvoval nejaký územný plán rozmiestnenia hrobiek. Hrobky sa kopali tam, kde to umožnil druh skaly a topografia. Meno Maria bola v časoch 1. stor. po Kr. (teda v Ježišových časoch) najpoužívanejším ženským menom. Podobne to platí v prípade mien Júda, Ježiš, Jozef, ktoré patrili medzi veľmi časté mužské židovské mená. Okolie Jeruzalema, predovšetkým oblasť Olivového vrchu, bolo vyhľadávaným miestom hrobov. Jeruzalem je totiž pre židovský národ svätým mestom a miestom definitívneho Božieho súdu. Prípade spomenutý v úvode článku s falšovaním nápisu „Jakuba, brata Ježiša“, nabáda k opatrnosti pri nápisoch na osuáriách.

V období 1. stor. po Kr. v prípade hrobky išlo o štvorcovú miestnosť, ktorá bola prehĺbená do zeme, aby v nej mohol človek stáť. V troch stenách boli vyhĺbené miesta – kokím, asi 1m vysoké a 2m dlhé. Tu vkladali telá zomrelých. Približne po jednom roku alebo aj dlhšie od smrti, príbuzní zhromaždili kosti zomrelého do nádoby – osuária, do ktorej niekedy vložili aj drobné osobné veci zomrelého. Osuária mali zvyčajne dĺžku 45-70cm; šírku 25-30cm; výšku 25-40cm. Mnohí archeológovia argumentujú, že pre Jozefa a Máriu, o ktorých Biblia jednoznačne hovorí, že pochádzali z Galiley, ktorá leží na severe Izraela, bolo takmer nemožné, aby boli pochovaní do rodinnej niekoľkogeneračnej hrobky kdesi v okolí Jeruzalema.

Osobne najväčšie rozpaky vo mne vyvoláva tá skutočnosť, že archeologický objav predstavil filmový producent spolu s režisérom. Navyše od odkrytia hrobky uplynulo 27 rokov. Už v roku 1994 Rahmani uverejnil knihu o nápisoch nájdených na osuáriách tejto hrobky, ale žiadna senzácia sa nekonala. Samotný izraelský archeológ, ktorý stál pri objavení hrobky v roku 1980, spochybňuje hodnovernosť filmu. Mám preto pocit, že ide o premyslený reklamný ťah a predĺženie nedávneho knižného bestselleru Da Vinciho kód od Dana Browna, v ktorom konšpiračným a čitateľsky pôsobivým spôsobom bola vykreslená Mária Magdalena ako Ježišova manželka. Je potrebné uznať, že aj v tomto prípade si filmári vybrali tému, ktorá určite prinesie rozruch a aj zisky.

Ježiš Boží Syn a Syn človeka

Základná podtéma

Kľúčové pojmy:

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Na základe prameňov obhájiť historickosť Ježiša Krista. Stručne charakterizovať Ježišov pôvod, zemepisno-kultúrne usporiadanie Palestíny a politicko-náboženské pomery v Palestíne počas jeho života. Spoznávať určité historické obdobie prostredníctvom autoštylizácie. Definovať učenie Katolíckej cirkvi o osobe Ježiša Krista

Afektívny cieľ: Vnímať ohraničenosť a priestor ľudského života ako aj vplyv prostredia na život človeka

Psychomotorický cieľ: Formovať návyk kritického myslenia.

Pomôcky: obraz Ježiša, pracovný zošit, nakopírované súradnice textu Svätého písma, knihu o Svätej zemi

Metódy: anketa, rozhovor, výklad, kritická práca s textom

Stratégia vyučovacej hodiny: kombinovaná

ÚVOD

Učiteľ položí do stredu alebo prilepí na tabuľu obraz Ježiša.

1. Anketa

Žiaci dokončujú do zošita nasledovné vety:

- o Ježišovi som počul, že....
- na Ježišovi obdivujem, že
- v jeho živote mi pripadá neuveriteľné, ako mohol....
- najobľúbenejšie slová, ktoré Ježiš povedal, sú...
- môj najobľúbenejší príbeh je
- chcel by som sa ho opýtať

HLAVNÁ ČASŤ

Je všeobecne známe, že Ježiš nezanechal po sebe žiadny písomný odkaz. Jediná správa, ktorá hovorí o tom, že Ježiš čosi písal, sa nachádza v štvrtom Evanjeliu (Jn 8,6-8), kde sa hovorí o tom, že Ježiš písal do piesku. Ježiš sa teda nachádza v podobnej situácii ako grécky filozof Sokrates, o ktorého učení sa dozvedáme od jeho nasledovníkov. Ak sa chceme dozvedieť kto bol Ježiš Kristus a aké je jeho učenie, musíme hľadať informácie o ňom v rôznych iných prameňoch, ktoré nám umožnia poznať jeho históriu.

1. Práca žiakov s pracovným zošitom

Dá sa dokázať, že Ježiš žil?

Žiaci v pracovnom zošite s pomocou učiteľa vypracujú v pracovnom zošite nasledovné úlohy:

Historické zmienky o Ježišovi - správne odpovede v pracovnom zošite

Znenie úlohy:

Je všeobecne známe, že Ježiš nezanechal po sebe žiadny písomný odkaz. Ak sa chceme dozvedieť kto bol Ježiš Kristus a aké je jeho učenie, musíme hľadať informácie o ňom v rôznych iných prameňoch, ktoré nám umožnia poznať jeho históriu. Tieto písomné zdroje rozdeľujeme do troch základných skupín. Napíšte, do ktorých: *pohanské, židovské, kresťanské*

K historickým textom napíšte *meno autora* a *skupinu historických prameňov*:

„ Nero zvalil vinu na skupinu, ľudmi nazývanú kresťania, ktorá bola pre svoje ohavnosti nenávidená, a nariadil pre ňu to najhoršie mučenie. Kristus, od ktorého odvodzujú svoje meno, pretrpel ten najmimoriadnejší trest počas vlády Tibéria rukami jedného z našich prokurátorov Pontského Piláta a tá najhoršia povera, hoci na chvíľku potlačená, znovu prepukla nielen v Judei, v pôvodnom zdroji náklady, ale dokonca aj v Ríme... Následne boli uväznení všetci, ktorí boli usvedčení z viny. Potom bol podľa ich udaní usvedčený nezmerný zástup, nie ani tak zo zločinu podpálenia mesta, ale pre nenávisť voči ľudstvu. “

Pohanský prameň – Tacitus, rímsky historik, asi v r. 117 po Kr. keď popisoval prenasledovanie kresťanov za vlády cisára Nera, zmieňuje sa aj o poprave Ježiša Krista počas pôsobenia rímskeho miestodržiteľa Poncia Piláta.

„Asi v tom čase žil Ježiš, múdry človek, ak ho naozaj možno nazvať človekom.“

Židovský prameň – Jozefus Flavius žil v rokoch 37 – 105 po Kr. židovský historik, pokúšal sa spísať dejiny izraelského národa

„...cisár Claudio ich dal vyhnat' z Ríma, kvôli nepokojom podnieteným istým „Chrestom“

Pohanský prameň, Svetónius, vo svojom diele cisár Claudio

Pilát sa ho spýtal: „Si židovský kráľ?“ On odpovedal: „Sám to hovoríš.“⁴ Pilát povedal veľkňazom a zástupom: „Ja nenachádzam nijakú vinu na tomto človekovi.“⁵ Ale oni naliehali: „Poburuje ľud a učí po celej Judei; počnúc od Galiley až sem.“

Ježiš pred Herodesom -⁶ Len čo to Pilát počul, opýtal sa, či je ten človek Galilejčan.⁷ A keď sa dozvedel, že podlieha Herodesovej právomoci, poslal ho k Herodesovi, lebo aj on bol v tých dňoch v Jeruzaleme.“

Kresťanský prameň, evanjeliá

„Opýtal som sa ich, či sú kresťania, a ak to priznali, opakoval som otázku druhý i tretikrát s varovaním, že ich očakáva trest. Ak vytrvajú prikázem odviesť ich na popravu, pretože nech je povaha ich priestupku akákoľvek, som presvedčený, že ich neústupčivosť a ich neotrasiteľná tvrdohlavosť nesmie ostať nepotrepaná... Tiež vyhlásili, že ich vinu, alebo priestupok nepresiahla toto: V pevne stanovený deň sa pravidelne stretali pred úsvitom, aby spoločne spievali na počesť Kristovi ako Bohu, ...“

Pohanský prameň, Plínius mladší

Zmienka je z roku 112 a jej autorom je *Plínius Mladší*, ktorý bol vyslancom rímskeho cisára v Bitínii. V jednom svojom liste adresovanom cisárovi Trajánovi ho takto informoval o existencii kresťanov a o problémoch súvisiacich s ich prenasledovaním.

2. Práca žiakov v skupinách

Ježiš Syn Boha i Syn človeka

Ježiš je Boží Syn, ale aj skutočný historický človek. Je Synom Boha i Synom človeka.

Žiaci si v skupinách nájdu nasledovné súradnice zo Svätého písma, prečítajú texty a ich úlohou bude predstaviť Ježiša ako Božieho Syna aj ako Syna človeka.

Ježiš Syn Boha

Lk8,22-25 – utíšenie búrky

Mk6,35-44 – nasýtenie päť tisíc ľudi

Mk5,2-8 – uzdravenie posadnutého

Mk10,46-52 – uzdravenie slepého

Lk7,11-15 – vzkriesenie naimského mládencu

Ježiš Syn človeka

Lk1,2 kap. - narodený Ježiš

Lk2,40-52 – rastúci Ježiš

Mt3,12-17 – dospelý Ježiš

Mk4,38 – spiaci Ježiš

Mt21,18 – hladný Ježiš

Jn12,27 – chvejúci sa Ježiš

Mt23,37 – sklamaný Ježiš

Mt14,13.23 – osamelý Ježiš

Mt23,37-39 – nariekajúci Ježiš

Jn11,5 – milujúci Ježiš

3. Autoštylizácia

Človek a jeho doba, doba a jej človek

Ježiš žil v určitej dobe, na určitom území, v určitom kultúrnom prostredí. Aby sme vedeli aký vplyv má toto všetko na človeka, pokúsime sa o nasledovné cvičenie:

Učiteľ rozdelí triedu na štyri skupiny. Žiaci dvoch skupín budú mať rovnakú úlohu. Prvé dve skupiny sa sústredia napr. na obdobie 21 storočia, žiaci v ďalších dvoch skupinách na obdobie, v ktorom žil Ježiš.

Ako prvú vetu napíšu: *Som človek 21 storočia/ som človek žijúci v r. 30 v Palestíne.*

Žiaci postupne dopĺňajú nasledujúce (alebo podobné) vety:

Každý deň vidam...

Počúvam...

Rád sa dívam na...

Cítim...

Milujem...

Nenávidím...

Za podstatné považujem...

Môj život je ako...

Žiaci v skupinách dopĺňajú predchádzajúce vety tak aby vyjadrili obdobie v ktorom žil Ježiš. Môžu si pomôcť literatúrou, ktorú im dá učiteľ k dispozícii (Svätým písmom, knihou o Svätej zemi....)

Z uvedeného vyplýva, že človek je ovplyvnený prostredím, v ktorom žije, či už v reči alebo v tradíciách...

Učiteľ doplní informáciami z textovej prílohy.

ZÁVER

1. Fixácia učiva

Vyplňte identifikačnú kartu Ježiša:

Priezvisko: **Nazaretský**

Meno: **Ježiš**

Titul: **Kristus**

Náboženstvo: **židovské**

Národnosť: **Izraelita**

Dátum narodenia: : **7 – 4 pred. n. l.***

Miesto narodenia: **Betlehem**

Otec: **Jozef z Nazaretu (?) ****

Matka: **Mária z Nazaretu**

Povolanie: **Tesár**

Dátum smrti: **asi 30 po Kr.**

Miesto smrti: **Jeruzalem**

Zvláštne znamenie: **Na tretí deň vstal zmŕtvych**

* **Keď hovoríme o osobe Ježiša Krista je vhodné udat' pred n. l.**

****Vyplňame identifikačnú kartu, ktorú by Ježiš mal pri sebe. Na nej by bolo uvedené meno otca Jozef. Ježiš je Boží Syn, no pred ľuďmi bol Ježišovi otcom Jozef. Učiteľ žiakom tento pohľad vysvetlí.**

2. Modlitba

Žiaci si podávajú do kruhu zapálenú sviecu. Žiak, ktorý drží v rukách sviecu, zopakuje jednu informáciu z Ježišovho života a doplní do vety: „Viem, že.....“ Keď svieca prejde v kruhu, to isté ale ako modlitbu dopĺňajú vetu: „Verím, že ...“

Napr.: Viem, že Ježiš žil v Nazarete, bol pokrstený Jánom Krstiteľom, že žil v dobe keď Židia boli pod nadvládou Ríma.....

Verím, že Ježiš bol Boží Syn, že uzdravil slepého, že vstal zmŕtvych

Textová príloha pre učiteľa

Ježiš (nazývaný Ješua, čo v aramejčine znamená „Jahve zachraňuje“, alebo „Jahve je spása“) bol skutočný Žid, či už z hľadiska fyzického, alebo podľa reči. Jeho Matka bola Mária (po hebrejsky Miriam) a jeho adoptívny otec Jozef, ktorý bol tesárom z Nazaretu, pochádzajúci z Dávidovho rodu. Ježiš sa narodil len náhodou v Betleheme blízko Jeruzalema, vďaka sčítaniu ľudu. Svoje detstvo však prežil v Nazarete, v malej bezvýznamnej dedinke ležiacej na galilejských pahorkoch. Nazaret tvorilo niekoľko rodín. Celkove sa počet obyvateľov odhaduje asi na 150 ľudí. Ľudia tu bývali v malých domčekoch postavených pred vchodom do jaskyne, ktoré sa používali na uskladnenie vína, oleja olív a obilia. Žili veľmi skromný, jednoduchý život, pestovali jačmeň, pšenicu, hrozno a chovali niekoľko kôz. Každú sobotu sa modlievali v malej dedinskej synagóge. Ježiš mnohokrát keď učil, čerpal z tohto veľmi jednoduchého domáceho prostredia.

b) *Zemepisné a kultúrne usporiadanie Palestíny:* Krajina, v ktorej Ježiš žil je Palestína. Za jeho čias Palestína zahrňovala tri kraje: Galileu, Samáriu a Judeu.

Galilea sa nachádza na severe krajiny. Je to kraj s horským masívom, s úrodným údolím a s nádherným Tiberiadským jazerom. Zdá sa, že Ježiš poznal dobre túto zem, jej dedinky Nazaret, Naim, Kánu a malé mestečky okolo jazera – Kafarnaum, Betsaidu, Korazin. Galilea bola charakteristická tým, že bola otvorená rôznym prúdom. Žilo tam veľa obyvateľov nežidovského pôvodu a hovorilo sa tu aj ľudovou gréčtinou. Z tohto môžeme usudzovať, že aj Ježiš hovoril trochu grécky, i keď jeho materský jazyk bol akýsi galilejský tvar aramejčiny. Čo sa týka galilejského judaizmu bol trochu odlišný od júdskeho judaizmu. Hlavne, čo sa týka Mojžišovho zákona, ktorý síce bol uznávaný, ale nemal tu taký istý význam ako na juhu. To isté platí aj o Jeruzalemskom chráme. Zároveň tu bolo cítiť menší vplyv kňazského a farizejského prostredia Jeruzalema. Galilejský človek však v Judey nebol uznávaný. Ježišovo učenie bolo určite ovplyvnené týmto kultúrnym prostredím.

Samária svojimi zaoblenými pahorkami a úrodným údolím vytvára postupný prechod medzi zelenou Galileou a neúrodnou Judeou. Väčšina obyvateľov Samárie bola po dobytí krajiny Asýřčanmi (r.721 pred Kr.) odvedená do zajatia a na ich miesto boli presídlení asýřsky kolonisti, ktorí sa zmiešali s pozostalým izraelským obyvateľstvom. Tak vznikla nová etnická skupina – Samaritáni. Títo sa postupne úplne oddelili od Židov, vytvorili si osobitné náboženské spoločenstvo s vlastným kultom a zachovávali iba staré tradície. Na vrchu Gerazim si okolo roku 388 pred Kr. postavili chrám, ktorý im však Ján Hyrkán v roku 128 pred Kr. zničil. a z Písma uznávali iba prvých päť kníh (Pentateuch), ktoré však interpretovali vzhľadom na Samáriu, nie Jeruzalem. Zavrhnúli ostatné starozákonné biblické spisy aj neskoršie učenie židovskej tradície.

Judea sa nachádza úplne na juhu krajiny. V porovnaní so zelenou Galileou pôsobí veľmi stroho. Hlavným mestom Judey bol *Jeruzalem* - sväté mesto, kde bol postavený chrám. Počet obyvateľov Jeruzalema bol asi 30 tisíc, ale mesto muselo prijímať aj dvakrát, alebo trikrát toľko návštevníkov v období sviatkov. V tom čase sem prichádzal aj rímsky prefekt, aby dohliadal na poriadok v meste a aby potlačil prípadné vzbury. Na juhu od Jeruzalema sa nachádza mesto *Betlehem*, kde sa v malej jaskynke narodil Ježiš. Smerom na východ sa zase nachádza mesto *Jericho*, ktoré patrí k najstarším mestám sveta. Neďaleko Jericha je Mŕtve more, do ktorého sa vlieva rieka Jordán.

c) *Politické usporiadanie Palestíny:* Za čias Ježiša Krista tvorila Palestína súčasť rímskej ríše. V čase Ježišovho narodenia, asi 7-6 rokov pred Kr., za vlády cisára Augusta, vládol v Palestíne *Herodes Veľký*, ktorý mal povest' zbohatlíka s krvavými rukami. Čo sa týka zahraničnej politiky, bol závislý od Rimanov, vo vnútornej politike bol

však úplne samostatný. Herodes bol veľkým podporovateľom helenistickej kultúry: dal vybudovať viaceré mestá (Cézarea, Samária) a pevnosti (Machérus, Masadu, Heródion), staval divadlá a usporadúval hry, ktoré však urážali židovský náboženský cit. V Jeruzaleme dal vystavať kráľovský palác, pevnosť Antóniu a aby si uzmieril pobúrený židovský národ dal zrekonštruovať aj chrám.

d) *Jeruzalemský chrám* bol centrom náboženského, politického ale aj ekonomického diania. Rozkladal sa na ploche asi 300x500 metrov. Bol obkolesený mramorovým stĺporadím za ktorým sa nachádzalo veľké nádvorie, do ktorého mali prístup aj pohania. Toto nádvorie bolo oddelené od ostatného priestoru zábradlím, ktoré ľudia nežidovského pôvodu pod hrozbou trestu smrti nesmeli prekročiť. Ďalej nasledovalo nádvorie žien, potom nádvorie mužov a nakoniec nádvorie kňazov. Uprostred sa nachádzala svätyňa a jej súčasťou bola aj Svätyňa svätých. Táto pre Židov predstavovala miesto prítomnosti Boha. Bola oddelená od ostatného priestoru chrámovou oponou. Niekedy sa tu nachádzala archa zmluvy. Do tejto miestnosti mohol vstúpiť jedine Veľkňaz, aj to iba raz do roka v Deň zmierenia (*Yôm kippūr*).

d) *Synagóga*: Toto slovo pochádza z gréčtiny a znamená predovšetkým zhromaždenie veriacich. Neskôr sa začalo používať aj na označenie domu, v ktorom sa židovská komunita stretávala na štúdium Biblie a na modlitby. Synagóga bola teda miestom, kde sa formovala viera a ľudová zbožnosť.

e) *Náboženské skupiny: tie má učiteľ k dispozícii v metodike*

Ako vznikli evanjeliá

Prehľbujúca podtéma

Kľúčové pojmy: evanjelium

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Vysvetliť postupnosť vzniku evanjelií a ich vzájomný súvis.

Afektívny cieľ: Vnímať reč evanjelií ako živú reč.

Psychomotorický cieľ: Porovnať texty evanjelií.

Pomôcky: Sväté písmo, pracovný zošit

Metódy: výklad, práca s textom

Stratégia vyučovacej hodiny: kombinovaná

ÚVOD

Možnosť A

Nastolenie problému

Našlo sa Judášovo evanjelium

Pred nejakým časom vyvolala celosvetový záujem správa o Judášovom evanjeliu, ktorú priniesla vo Washingtone The National geografic Society. (*informácie k tomuto nájdenému spisu má učiteľ v textovej prílohe*)

Takéto informácie v médiách vyvolávajú aj u veriaceho človeka otázky:

Prečo Cirkev neuznala ostatné evanjeliá ako kánonické?

Odkiaľ máme mať istotu, že práve tieto štyri sú pravé?

Ako vlastne vznikali evanjeliá?

Prečo sú v niečom odlišné a v niečom rovnaké?

Aby sme vedeli zaujať kritické stanovisko k takýmto správam, je potrebné poznať ako vznikali jednotlivé evanjeliá.

Možnosť B

Práca s pracovným zošitom

Film o Ježišovi

Úloha pre žiakov: Keby ste mali nakresliť film o Ježišovi, ktoré najdôležitejšie zábery z jeho života by ste nakreslili? Môžete kresby vyjadriť symbolicky. O svojich kresbách diskutujte v skupine. Aký titulok by ste mu dali?

Keď evanjelisti chceli ohlasovať Ježiša Krista ľuďom, takisto sa sústredili na najdôležitejšie body Ježišovho života. Ale ako vlastne vznikali, prečo sú v niečom odlišné a v niečom rovnaké? Na tieto otázky budeme hľadať odpoveď.

HLAVNÁ ČASŤ

1. Výklad učiteľa

Začiatky

Ježiš vedel čítať aj písať. V sobotu vo svojej vlasti rád predčítal zo zvitkov a prečítané slovo aj vysvetľoval. Hovoril k ľuďom aj v domoch a na uliciach, no nikdy to nenapísal. Ani od svojich žiakov nežiadal, aby napísali, čo rozprával a učil. Napriek tomu neskôr tieto knihy napísali a z nich sa dozvedáme o tom, čo Ježiš povedal a robil. Tieto knihy sa písali niekoľko desaťročí (40-70) po jeho smrti. Ich autori neboli očitými svedkami Ježišovho života. Pýtame sa, akou cestou sa zachovali spomienky na Ježiša – a ako ich nakoniec spisali.

„Božie slovo“ v evanjeliách sa dá skúmať tak, ako iná literatúra, Vieme, že na začiatku bolo len ústne podanie. Prvé spoločenstvo okolo Ježiša verilo, že koniec tohto sveta je už blízko; počítali s „poslednými dňami“. Preto ani nemali záujem spísať to do kníh. Ale samozrejme rozprávali, spomínali, poučovali nových učeníkov o tom, čo zaujalo ich srdcia. Pri zhromaždeniach sa vracali späť k jeho podobenstvám, rozhovorom s farizejmi a zákonníkmi, k zázrakom. Keď o tom hovorili vždy znova a znova, snažili sa po odstupe času prispôbiť dobe. Čím viac času uplynulo a Ježišovi učeníci umierali, tým naliehavejšia bola potreba napísať to, aby sa na to nezabudlo. Ale spomienky na Ježiša neboli v každom spoločenstve rovnako bohaté. Niekde boli niektoré veci neznáme a začala potreba vymieňať si navzájom skúsenosti.

Synoptická otázka

Dnes už vieme, ktoré evanjelium bolo prvé, ale cesta k tomuto poznaniu bola dlhá a namáhavá. Zabudlo sa, ktoré z tých štyroch evanjelií vlastne bolo najstaršie. Ako sa to dá zistiť? Bolo to o to naliehavejšie, pretože niektoré evanjeliá prinášali niektoré príbehy skoro rovnako. Ako úzko spolu súviseli ukazuje nasledujúci príklad v pracovnom zošite:

Mt 19, 13-15; 18, 3

¹³ Vtedy mu priniesli deti, aby na ne položil ruky a pomodlil sa. Ale učeníci ich okrikovali. ¹⁴ Ježiš im povedal: "Nechajte deti a nebráňte im prichádzať ku mne, lebo takým patrí nebeské kráľovstvo." ¹⁵ Potom na ne kládol ruky a odišiel odtiaľ.

³ a povedal: „Veru, hovorím vám: Ak sa neobrátite a nebudete ako deti, nevojdete do nebeského kráľovstva“.

Mk 10, 13-16

¹³ Tu mu prinášali deti, aby sa ich dotkol. Ale učeníci, ich okrikovali. ¹⁴ Keď to Ježiš videl, namrzený im povedal: "Nechajte deti prichádzať ku mne! Nebráňte im, lebo takým patrí Božie kráľovstvo." ¹⁵ Veru, hovorím vám: Kto neprijme Božie kráľovstvo ako dieťa, nevojde doň." ¹⁶ Potom ich objímal, kládol na ne ruky a požehnával ich.

Lk 18, 15, 17

¹⁵ Prinášali k nemu aj nemluvnatá, aby sa ich dotkol. Keď to videli učeníci, okrikovali ich. ¹⁶ Ale Ježiš si ich zavolať a povedal: "Nechajte deti prichádzať ku mne a nebráňte im, lebo takým patrí Božie kráľovstvo!" ¹⁷ Veru, hovorím vám: Kto neprijme Božie kráľovstvo ako dieťa, nevojde doň."

2. Práca žiakov so Svätým písmom

Žiaci nájdu spoločné a rozdielne časti textov.

3. Výklad učiteľa

Takéto porovnávanie voláme **synopsou**, (gr. Syn = spolu, opsis = vidieť); v synopse teda ide o súčasný pohľad na podobné texty a formuláciu môžeme porovnávať. Evanjeliá, ktoré dovoľujú takéto porovnávanie voláme synoptickými. Alebo jednoducho: synoptici. Jánovo evanjelium nedovoľuje takéto porovnávanie, lebo má len málo spoločných textov so synoptikmi.

Aj keď už vieme, že Mt, Mk a Lk nejako súvisia, tým ešte nemáme vysvetlené rozdiely. Aj pohľad na rozsah evanjelií ukazuje ich rozličnosť. Mk evanjelium je najkratšie (661 veršov). Z toho nájdeme u Mt 600 veršov, u Lk 350. Okrem toho aj medzi Mt a Lk je 240 spoločných veršov. Potom v každom evanjeliu sú verše, ktoré nie sú v žiadnom inom evanjeliu. Voláme ich vlastné pramene.

Popri súhlasných miestach máme aj rozdiely. Mk sa venuje predovšetkým Ježišovej činnosti a už menej zachytáva Ježišove slová; veľkú časť jeho evanjelia tvorí opis Ježišovho umučenia. Neuvádza príbehy o detstve. Tieto máme u Mt a Lk, ale sú podstatne odlišné.

Niekedy synoptici používajú aj iné výrazy v Ježišových slovách. Porovnajte si napr. obidva texty Otčenáša. Mt 6,9-13 a Lk 11,2-4; alebo Ježišove slová na kríži: Mk 15,34; Mt 27,46; Lk 23,34.43.46 (a aj Ján 19, 25-30).

Spoločné texty a rozdiely poznáme už vyše 200 rokov a odvtedy sa vedci pokúšali nájsť na to aj vysvetlenie. V r.1778 si Gotthold Ephraim Lessing myslel, že synoptici mali evanjeliá v aramejčine a tým si vysvetľoval tie rozdiely. Ale takéto Praevanjelium je nepravdepodobné. Keby sa tým dali tie rozdiely vysvetliť, tak potom odkiaľ tie rozdiely? Iné teórie si mysleli, že rozdiely pochádzajú z rôznej ústnej tradície. Ale podobnosti u synoptikov sú také veľké, že sa im zdalo, že to od seba navzájom odpisovali. Ale potom sa dvojnásobne natíska otázka: Kto od koho čerpal? Ktoré evanjelium bolo prvé?

Teória dvoch prameňov

Riešenie, ktoré vedci konečne našli, nazvali *Teóriou dvoch prameňov*. Ale taktiež ostáva v rovine teórie. Táto predpokladá, že na začiatku písania evanjelií stojí krátke Markovo evanjelium. Toto bol prameň pre písanie ďalších evanjelií: Mt a pravdepodobne aj Lk. Ale pretože Mt a Lk majú veľa rovnakých Ježišových rečí, predpokladá sa, že bol ešte nejaký iný prameň: zbierka Ježišových slov, dnes nazvaná Prameň logií – Logien Quelle, odtiaľ skratka „Q Prameň“. A ešte mal každý aj vlastný prameň, ktorý vložil do svojej zbierky.

Teória dvoch prameňov vysvetľuje, odkiaľ sú **rovnaké** správy v evanjeliách. Ale odkiaľ sú **rozdiely**?

Žiaci prečítajú z pracovného zošita informácie k jednotlivým evanjelistom a následne učiteľ doplní výkladom:

Markovo evanjelium

Vychádzame z toho, že Mk zostavil svoje evanjelium pred rokom 70, pred zničením Jeruzalema. Markovo evanjelium nevzniklo tak, ako bežne vznikajú knihy. Už sme spomínali, že na začiatku kolovali v ústnej tradícii rôzne Ježišove slová, podobenstvá a príbehy, ktoré si ľudia rozprávali, keď sa zišli. Tieto sa často citovali zamýšľali sa nad nimi, aby našli odpovede pre problémy v dobe v ktorej žili. Marek zozbieral všetko, čo našiel vo svojom prostredí o Ježišovi. Samozrejme tieto materiály boli na začiatku len v židovských domoch, čiže asi v aramejčine, ktorou hovoril aj Ježiš. Ale Marek písal v gréčtine. On prekladal nielen jazyk, ale aj vysvetľoval myslenie židov pre grécko-rímsky svet (pozri 7,3; 14,12; 15,42).

Zozbieraný materiál nebol usporiadaný. Marek si musel premyslieť, ako to zostaví. Bolo mu jasné len to, že záver Ježišovho života, smrť a zmŕtvychvstanie, bude záverom evanjelia. Ostatné udalosti si poskladal sám. Rozhodol sa pre schému: Z Galiley do Jeruzalema, preto začína s krstom v Jordáne; odtiaľ vedie jeho cesta do Galiley a na koniec do Jeruzalema. Do tohto priebehu vbudoval svoje záznamy; tieto ale nie sú v tom poradí, ako sa udiali. Marek sa vo svojom diele obracia na kresťanov pohanského pôvodu a svojim dielom sa snaží priviesť čitateľa k otázke: kto je Ježiš Kristus?

Matúšovo a Lukášovo evanjelium

Tieto evanjeliá vznikli krátko po Markovom, ale neprebrali ho nezmenene. Medzi časom zozbierali aj iný materiál, ktorý Marek ešte nemal k dispozícii. *Matúš* píše pre kresťanov židovského pôvodu. Snaží sa vykresliť Ježiša ako Mesiáša, ktorý bol oddávna predpovedaný prorok. *Lukáš*, tak ako aj Marek, sa obracia na kresťanov nežidovského pôvodu. Pre neho je Ježiš milosrdným Spasiteľom, ktorý prišiel spasť všetkých ľudí.

Obidvaja písali pre pomery, ktoré vládli v 80-90 rokoch. Najprv si vzali Markov text, ale pozmenili ho podľa potreby aktuálnej situácie veriacich. Na to máme výborný príklad v perikope Utíšenie búrky na mori. Mk umiestnil text má na konci zbierky podobenstiev. Zostavil to tak, že sa zdá, že Ježiš povedal všetky podobenstvá v ten istý deň a preto je teraz vyčerpaný. Mt zostavil svoju knihu inak, u neho sú to slová o vážnosti nasledovania, kde sa dostanú, keď idú za Ježišom a na to rozpráva túto perikopu:

4. Práca žiakov so Svätým písmom

Žiaci dostanú nakopírované texty evanjelií a vypracujú úlohy.

Mk4,35n

Mt8,23

A povedal im v ten deň, keď sa zvečerilo: Prejdime na druhý breh! I opustili zástup a vzali ho so sebou tak, ako bol, do lodi.

Keď ale Ježiš videl zástup, nastúpil na loďku, aby sa preplavili na druhý breh. A jeho učeníci ho nasledovali.

Čo zmenil Matúš v Markovom texte? V čom je rozdiel? Aký dôvod mal Matúš pre iný úvod do príbehu? (Lk 8, 22-25 je zase iný).

Náš príklad ukazuje len detail, ako príklad, že Mt a Lk menia svoje texty podľa potreby prostredia, lebo majú iný úmysel. Evanjelium sa neodovzdávalo bez komentára, ale tak, ako to súčasná doba vyžadovala. Preto by sme evanjeliá nemali posudzovať faktograficky. Je to posolstvo pre živých ľudí, preto aj reč by mala byť živá.

5. Výklad učiteľa

Popri prepracovanom Mk texte preberali Mt aj Lk aj iné texty z prameňa „Q“, v ktorom sú Ježišove slová a podobenstvá. Predpokladá sa, že toto vzniklo už v 40-tych rokoch v židovsko-kresťanskom spoločenstve, ktoré chcelo zachovať v prvom rade to, čo Ježiš učil a povedal. Ale táto zbierka sa stratila; dnes to poznáme len z textov Mt a Lk, kde sa zachovali. Z tohto prameňa pochádzajú predlohy pre Otčenáš a Reč na hore; ich rôzne znenie u Mt a Lk dobre ukazujú, ako veľmi odlišne to spracovali. Najväčší rozdiel vidíme v tom, že Mk vôbec nespomína Ježišovo detstvo.

Jánovo evanjelium

Dlho sa verilo, že autorom tohto evanjelia je sv. Ján Ježišov apoštol. Aj Jánovo evanjelium je spracované z iných prameňov.

Tak napríklad bol „Prameň znamení“, z ktorých máme zázraky u Jn (2,1; 5,1; 9,1; 11,1 a ich pokračovanie).

„Ja slová“ (6,35; 8,12; 10,11; 11,25; 14,6; 15,1) tiež nie sú starou tradíciou, ale **vysvetľujú chápanie viery vtedajšej doby podľa Ježišovho učenia.**

Pre Utrpenie ale siahol k tomu istému prameňu, ktorý mal k dispozícii aj Mk.

Preto Jána považovali za očitého svedka utrpenia, lebo verše 19,35 a 21,24 tak znejú, ale výskum zistil, že sú to neskôr vsunuté texty. Dnes sa predpokladá, že autor je neznámy kresťan poapoštolskej doby, svoje dielo písal koncom prvého storočia. Jeho slovník, reč a myslenie sa veľmi odlišuje od predošlých evanjelií; on pochádzal z celkom iného prostredia.

Dnešný text má za sebou dlhé dejiny spracovania. Pôvodne končilo evanjelium veršom 20,30n. Kapitulu 21 pridali až neskôr. Ďalšie prídavky sú: 3,24; 4,2; 18,9.32.

Uhádli by ste, prečo tieto verše chýbali v pôvodnom texte?

ZÁVER

1. Fixácia učiva

Ktoré evanjelium je najstaršie?

Čo je synopsa?

Ktoré evanjeliá sú synoptické?

Prečo Jánovo evanjelium nepatrí k synoptikom?

Ktoré evanjelium je najkratšie?

O čom hovorí teória dvoch prameňov?

Výstavba synoptických evanjelií má schému z Galileje do Jeruzalema. Keďže sa jedná o schému znamená to že sú alebo nie jednotlivé perikópy v historickom poradí?

2. Fixácia učiva prostredníctvom pracovného zošita

Žiaci doplnia nasledovnú schému nasledovne:

Od hora: Marek

Q Prameň,

Zľava: vlastný prameň – Lukáš

Sprava: Matúš - vlastný prameň

LEXIKÓN POJMOV

Evanjelium (z gr.*euangelion*) znamená „*blahozvest'*“, „*Radostná zvest'*“. Pôvodne u Grékov euangelion bola radostná zvest' nad víťazstvom vo vojne, politické víťazstvo, alebo aj niečo súkromné. Názov Evanjelium použil po prvý krát Marek a to zostalo potom pre všetky štyri knihy. Takto je Mk tvorcom tohto literárneho druhu.

Evanjelisti – pozri Redakcia.

Dejepisná literatúra. Až koncom 18.stor. začína vedecká dejepisná literatúra. Príbehy v Písme sú zahustené, prinášajú skúsenosti, spomienky a spracovanie zažitého a počutého. Preto nemôžeme to posudzovať dnešnými kritériami vedeckej historickej literatúry.

Gréčtina bola v Ježišovom čase svetovým jazykom, aj keď jestvovali rôzne nárečia. Vďaka obchodovaniu a doprave vznikla *koine diálektos*, „*všeobecná reč*“ helenisticko-rímskej doby; v tomto jazyku sú napísané aj evanjeliá.

Jánovo evanjelium vzniklo ako posledné okolo rokov 95-100. Tu sa nespomína len jedna cesta do Jeruzalema, ale až tri. – Prináša texty, ktoré synoptici nepoznajú. Má aj inú slovnú zásobu a charakter vyjadrovania sa. Jánov Ježiš rozpráva inak, ako Ježiš synoptikov. Až neskoršia tradícia nazvala Jána „Pánovým Miláčikom“, hoci tento sa nikdy takto nespomína v žiadnom evanjeliu.

Prameň Q, nazvaný aj „Prameňom rečí“ (logion), veda ho označuje len ako „Prameň Q“. Mt a Lk popri Mk mali k dispozícii aj „Q“, preto majú viac rozprávacích perikóp, určite Reč na hore a mnohé podobenstvá. Originál „Q“ sa nezachoval, vieme o ňom len z ev. Mt a Lk. Predpokladá sa, že materiál tohto prameňa sa pozbieral ešte pred rokom 50.

Lukášovo evanjelium - Neskoršia tradícia pripísala toto dielo Lukášovi-lekárovi, ktorý sprevádzal Pavla na cestách. Podľa štýlu a reči to musel byť vzdelaný helenista. Dielo vzniklo asi okolo r. 90.

Markovo evanjelium je naše najkratšie a najstaršie evanjelium, pravdepodobne napísané anonymne medzi rokmi 67-69, ale od 2.stor. ho pripisujú Markovi, ktorého spomínajú Sk 13,5.13. Reč tohto evanjelia je veľmi jednoduchá. Jeho gréčtina nie je správna. Celé dielo je písané len s hlavnými vetami, ktoré sú spojené vždy spojkou „a“. Pre Mt a Lk to bol prvý dôležitý prameň, do ktorého vkladali iné pramene.

Matúšovo evanjelium, ktoré sa opiera o Mk, Q a Vlastný prameň je obsiahlejšie ako Mk. Bolo napísané pre kresťanov zo židovstva.

Pod pojmom **Redakcia** rozumieme záverečné vydanie kníh na základe rôznych prameňov Výber a spôsob spracovania prameňov prispôbovali potrebám vo svojom prostredí.

Synoptici sú Mk,Mt a Lk, ktorých texty môžeme paralelne porovnávať v jednej *synopse* (gr prehľad, súhrn).

Teória dvoch prameňov. V strede 19.storočia sa vyvinula téza, že Mt a Lk sú závislí na Mk a okrem toho vlastnili aj iné pramene (Q a VP) Táto teória dáva len schematické riešenie; popri týchto prameňoch jestvovalo určite aj ústne podanie, ústne porozprávaná tradícia a z toho vyplývajú odlišnosti v evanjeliách.

Tomášovo evanjelium. Je to zbierka Ježišových slov, ktoré objavili v Hornom Egypte v roku 1945 aj s inými spismi. Zbierka je veľmi významná pre porovnanie s „Q“ a pre rekonštrukciu začiatkov hnutia okolo Ježiša. Tomášovo evanjelium neprináša správy o smrti a zmŕtvychvstaní Ježiša, ba ani Ježiša neoznačuje ako Mesiáša alebo Krista.

Textová príloha pre učiteľa Evanjelium

Výraz evanjelium pochádza z gréckeho slova *euangelion* a znamená *dobrá správa*. V klasickej gréčtine vychádzal tento výraz zo slova *angelos* - *posol*. Evanjelium je to, čo sa vzťahuje na posla dobrých správ, čiže dobrú správu, ktorú posol prináša. Predovšetkým to bola správa o víťazstve nad nepriateľom vo vojne. V kultovom jazyku sa výraz používal pre imperátora a jeho činnosť počnúc od jeho narodenia. „*Narodenie boha (imperátora) bolo pre svet začiatok radostných správ, ktoré majú svoju príčinu v ňom samotnom*“, hovorí nápis v Priene na počesť cisára Augusta v 9. roku po Kr. Takže potom aj sloveso *euangelizo* sa vzťahuje na činnosť posla dobrých správ a znamená *oznamovať radostnú správu*.¹⁵

V 2. stor. po Kr. sa začína výrazom *Evanjelium* označovať spis, ktorý obsahuje zachytené ústne ohlasovanie Evanjelia, to jest slová a skutky Ježiša Krista.¹⁶ Tak to vidíme u Ireneja, ktorý píše: „*Lukáš, učeník Pavla, vložil do knihy Evanjelium ním ohlasované.*“ (Adversus Haereses III, 1, 1). Tertulián nazve autorov evanjelia *evanjelisti*. V tomto období však ešte stále prevládal pôvodný význam slova, ktorým sa označuje ohlasovanie zvesti, ktorú priniesol Ježiš Kristus a nie napísaný dokument. Euzébius z Cézarey použil názov *Evanjelium* na označenie zbierky štyroch kánonických evanjelií. Túto skutočnosť vyjadrujú ešte aj dnes slová, ktoré zaznievajú počas svätej omše: „*Čítanie zo svätého evanjelia podľa...*“ Čiže nie je to Matúšovo alebo Markovo evanjelium, ale Ježišovo Evanjelium. Pôvodným autorom je Boží Syn. Evanjelisti Matúš, Marek, Lukáš a Ján prijali a nám odovzdali toto Kristovo Evanjelium, preto je uvedené dôležité slovíčko *podľa*. Dnes vo všeobecnosti výrazom *evanjelium* označujeme literárny druh, napísaný dokument.¹⁷ Musíme však pamätať, že uvedený výraz na prvom mieste znamená živú osobu Ježiša Krista. Kresťanstvo nie je náboženstvom knihy, ale náboženstvom vzťahu medzi Bohom a človekom.

Chápanie slova Evanjelium

1. Výraz *Evanjelium* vyjadruje vzťah k osobe a k posolstvu Ježiša Krista, ktorý je naplnením mesiášskych prísľubov a definitívnym zásahom Boha do dejín ľudstva. Aj pri štúdiu napísaných evanjelií je potrebné pamätať, že nemáme pred sebou len napísaný spis, ale živé ohlasovanie, čiže Evanjelium Ježiša Krista, ktoré môžeme prijať alebo odmietnuť.
2. Označenie *evanjelium* pre štyri kánonické knihy evanjelií prišlo až neskôr ako dôsledok úzkeho prepojenia, ktoré existuje medzi knihami a posolstvom Ježiša a medzi Ježišom a apoštolmi, ktorí toto posolstvo prijali a odovzdávali ďalej. Preto pri štúdiu je potrebné sa snažiť pochopiť na prvom mieste úzky vzťah medzi Ježišom a apoštolmi.
3. Evanjelium, skôr ako bolo napísané, bolo ohlasované a to treba mať neustále na pamäti. Evanjelium je živé a nedá sa spútať. Evanjelium to nie je kniha. Preto je potrebné spoznávať dobu a okolnosti, ktoré sprevádzali ohlasovanie Evanjelia a predchádzali samotnému napísaniu evanjelií.
4. Pri prístupe k jednotlivým evanjeliám je potrebné chrániť sa dvoch krajností:
 - A. Považovať evanjeliá iba za akúsi zbierku nábožných zamyslení bez historického základu.
 - B. Považovať evanjeliá za Ježišov „životopis“ a pristupovať k nemu podľa dnešných zásad historickejosti.

V evanjeliách nachádzame aj biografické prvky. Historické a chronologické údaje sú však v službe odovzdania Radostného zvesti. Preto žiadne evanjelium nie je po stránke „biografickej“ úplné. Tie historické prvky, ktoré nie sú dôležité pre odovzdanie Ježišovho posolstva, evanjelisti nepodávajú.¹⁸

Historicko-kritická exegéza podriadila Písmo hermeneutickým pravidlám, ktoré platia pre každú literatúru a tak zaradila Sväté písmo do kontextu literárnych dejín. Rudolf Bultmann uvádza: „*Interpretácia biblických textov nepodlieha iným podmienkam ako hocikjaká iná literatúra.*“¹⁹ Ak vo vyučovaní nepripustíme aj otázky a pochybnosti a neurobíme ich metodicky prístupné a použiteľné, didakticky sa Písma nikdy nezmocníme. Dnešný mladý človek potrebuje orientáciu v dnešných problémoch, často sa zabúda, že dnešná mládež sa orientuje predovšetkým na tom, čo prinášajú média a tie sa večne menia. Naši žiaci aj dnes potrebujú vecné vyučovanie, ktoré ich zacvičí do kritického pohľadu na súčasnosť, učí ich zaobchádzať s minulosťou, s dejinami a tradíciou a na týchto základoch sa učia pripravovať zodpovednú budúcnosť pre seba aj pre svet v rámci našej viery vo večnú budúcnosť.

¹⁵ Porov. Kolektív autorov, *Il messaggio della salvezza* 6, Torino 1988, s. 32-35.

¹⁶ Porov. Kudasiewicz J., *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Żabki 1999, s. 59.

¹⁷ Porov. Reddish M. G., *An Introduction to The Gospels*, Nashville 1997, s. 19-20.

¹⁸ TRSTENSKÝ F. Svet Nového zákona.

¹⁹ BULTMAN. R, *Glauben und verstehen -Verit' a chápat'*, zv. II.Tübingen 5,1968, s..231.

Lexikálna zhoda. Synoptické evanjeliá obsahujú vysoký počet použitých rovnakých slov ba dokonca celých viet. Takáto výrazná jednota by nenastala pri ústnom podaní. Zhodu ilustruje uvedená tabuľka:²⁰

	Matúš	Marek	Lukáš	z celkového počtu
Matúš má spoločných s		600	240	1068 veršov
Marek má spoločných s	600		350	661 veršov
Lukáš má spoločných s	240	350		1149 veršov

Judášovo evanjelium

Judášovo evanjelium je súčasťou 66 stranového kódexu, ktorý obsahuje Prvú Jakubovu apokalypsu, Petrov list Filipovi, text pomenovaný ako kniha Allogenesa a spomínané evanjelium. Uvedený kódex bol objavený v roku 1970 v Egypte. V roku 2000 kódex zakúpil zberateľ starožitností Frieda Nussberger-Tchacos z Zürichu. Preto má pomenovanie Tchacosov kódex. Bol napísaný v koptskom jazyku, pravdepodobne niekedy v 3. storočí po Kristovi. Odborníci predpokladajú, že tento kódex je prekladom staršieho gréckeho textu, ktorý sa nám však nezachoval.

Je potrebné povedať, že existencia Judášovho evanjelia je známa už niekoľko desaťročí, vlastne už od jeho objavu v roku 1970 v Egypte. Uvádzame to z toho dôvodu, aby sa predišlo domnienke, že by sa jednalo o doteraz nepoznanú celosvetovú senzáciu.

O existencii textu Judášovho evanjelia máme informáciu už zo staroveku. Irenej, biskup v Lyóne, ktorý žil približne v rokoch 130-202 po Kristovi vo svojom diele *Adversus Haereses* (Proti herézam) uvádza: „Tvrdia, že zradca Judáš celkom poznal tieto veci a on sám, keďže poznal pravdu ako nikto iný, vyplnil tajomstvo zrady. Skrze neho všetky veci na zemi a na nebi boli vyvolali takto zmätok. Vytvorili fiktívnu históriu tohto druhu, ktorú formulovali do Judášovho evanjelia" (*Adversus Haereses*, 31. kniha, 1 kapitola). V pozadí vzniku Judášovho evanjelia Irenej vidí sektu Kainitov, ktorí svoj pôvod odvodzovali od starozákonnej postavy Kaina, brata Ábela. Aj odborníci zapojení do projektu publikovania Judášovho evanjelia uvádzajú, že autorom kódexu sú pravdepodobne gnostickí kresťania. Text napísali preto, aby podopreli svoje učenie a odôvodnili svoje odlišné učenie a liturgiu než prináša bežné kresťanstvo.

Je dôležité uviesť, že Judášovo evanjelium nie je jediným starovekým evanjeliom, ale poznáme ich niekoľko: Jakubovo evanjelium, Nikodémovo evanjelium, Petrovo evanjelium, Tomášovo evanjelium Ježišovo detstva, Evanjelium ebionitov, Evanjelium Nazirejcov... Z uvedených evanjelií však v prvotnom kresťanstve žiadne nedosiahlo všeobecné prijatie, preto ich nazývame ako nebiblické alebo nekánonické spisy, a preto sa nenachádzajú v Biblii. Vymenované nebiblické evanjeliá neraz majú rovnakú literárnu formu, obsah aj postavy ako štyri biblické - kánonické evanjeliá. Je to z toho dôvodu, aby navodili dojem, že pochádzajú od niektorého z apoštolov alebo učeníkov Ježiša a tým získali na autorite a boli akceptované. Prvotné kresťanstvo však prijalo iba štyri evanjeliá za autentické a je to tak až dodnes: Evanjelium podľa Matúša, Marka, Lukáša a Jána.

Pokiaľ ide o obsah Judášovho evanjelia, navodzuje mienku, že Ježiš v súkromí tajne rozprával s Judášom. Uvádzame aspoň niektoré slová na základe zverejneného anglického prekladu: „Ježiš povedal Judášovi: Postav sa bokom od ostatných a poviem ti tajomstvá kráľovstva. Pre teba je možné, aby si ich dosiahol, ale budeš veľmi žiaľiť. Lebo niekto iný ťa nahradí, aby počet dvanástich apoštolov znova získal plnosť s ich bohom." ... „Judáš hovoril Ježišovi: V mojom videní som videl dvanásť apoštolov, ktorí ma kameňovali a tvrdo ma prenasledovali." ... „Staneš sa trinástym a budeš prekliaty ďalšími pokoleniami, ale budeš nad nimi vládnuť. V posledných dňoch budú prekliatí tvoj vystúpenie k svätému pokoleniu." Ďalšie texty sa snažia zbaviť Judáša zodpovednosti za zradu Ježiša.

Pokiaľ ide o postoj Cirkvi k postave Judáša. Štyri biblické evanjeliá (Matúš, Marek, Lukáš, Ján) uvádzajú, že Judáš vedome a dobrovoľne zradil Ježiša. Tieto evanjeliá zhodne uvádzajú, že Ježišova násilná smrť nebola výsledkom náhody alebo nešťastnou zhodou okolností, ale patrí do tajomného Božieho plánu. Ale pokiaľ ide o postavu samotného Judáša, Cirkvi vždy bola opatrná a nikdy sa nevyjadřila k jeho definitívnemu osudu. Katechizmus Katolíckej cirkvi uvádza: „Keď sa vezme do úvahy historická zložitosť Ježišového procesu, ako to vysvitá z evanjeliových opisov, a nech by bola vina hlavných účastníkov procesu (Judáša, veľrady, Piláta)

²⁰ Porov. Heriban J., *Príručný lexikón biblických vied*, Rím 1992, heslo: *synoptické evanjeliá*.

akákoľvek, ČO POZNÁ IBA BOH..."

Zverejnené evanjelium iste vzbudilo záujem, ale pre kresťanstvo neznamená žiadnu novú pravdu.²¹

4. téma: NA CESTE K OSOBNOSTI – ŠANCE A RIZIKÁ

Hodinová dotácia témy: 3 hod (hodinová týž. dotácia)/ 6 hod (dvojhodinová týž. dotácia)

Ciele témy:

Kognitívny cieľ: Charakterizovať vývoj osobnosti. Uviesť predpoklady k úspešnému utváraniu vlastnej osobnosti. Zdôvodniť negatívne vplyvy (závislosti) na dozrievanie osobnosti. Charakterizovať legendu ako literárny útvar, rozlíšiť ju od historickej správy. V legende o sv. Krištofovi objaviť výzvu pre hľadanie a odkrývanie zmyslu svojho života.

Afektívny cieľ: Uvedomiť si dôležitosť vnútorného rastu a zrelosti osobnosti. Vnímať význam životného zmyslu pri vytváraní životného štýlu. Oceniť nachádzanie zmyslu a vlastného človečenstva v stretnutí s Ježišom Kristom.

Psychomotorický cieľ: Vedome spolupracovať na formovaní vlastnej osobnosti spytovaním svedomia.

V metodike pod číslom 4. je téma Na ceste s Ježišom, ktorú učiteľ môže použiť ako doplnkovú v pôstnom a veľkonočnom období.

Zostavenie základného učiva 4. témy Na ceste k osobnosti:

časová dotácia 1. hod	časová dotácia 2 hod.
1. Na ceste k osobnosti; ME – s. 64; s.73	1. Ľudia, ktorí ma oslovili; ME - s. 64
2. Deformácia osobnosti; ME – s. 77	2. Kroky k zrelosti osobnosti; ME – s. 70
3. Krištof – pútnik hľadajúci zmysel života; ME – s. 154; MA – s. 46	3. Dozrievanie osobnosti; ME – s. 70
	4. Na ceste k osobnosti; ME – s.73; MA – s.45 Podobenstvo o horčičnom zrnku
	5. Deformácia osobnosti; ME – s. 77
	6. Krištof – pútnik hľadajúci zmysel života; ME – s. 154; MA – s. 46

Aktivita k dozrievaniu osobnosti

Postup:

1. Žiaci pracujú v skupinách po štyroch (nie je podmienka).
2. Učiteľ prideliť každej skupine niektoré obdobie života človeka, napr. novorodenec, batola, prvák, dieťa v puberte, dospelý človek v dvadsiatke, v štyridsiatke, dôchodca, človek na smrteľnej posteli (podľa počtu skupín).
3. Skupiny vygenerujú asociácie, ktoré sú charakteristické pre daný vek (obdobie života), napríklad, čo im napadne pri predstave novorodenca: cumlík, podbradník, ap.
4. Každá skupina zo svojich asociácii vyberie štyri trojslabične slova, ktoré najlepšie vystihujú dané životné obdobie. (Každé slovo reprezentuje verš.) Ak nemajú trojslabične slova, hľadajú k nim synonyma na tri slabiky.
5. Každá skupina vytvorí a precitá svoje štvorveršie. Jeden žiak zapisuje štvorveršia na tabuľu, ostatní žiaci do zošita.
6. Trieda kolektívne edituje takto vzniknutú báseň, hľadá lepšie, výstižnejšie slová. V prípade, že žiaci natrafia na rým, snažia sa ho dodržať premiestnením veršov.
7. Trieda navrhuje pre báseň názvy a určí najprimeranejší z nich.
8. Žiaci prečítajú výsledný produkt.

Ukážka práce žiakov:

²¹ <http://trstensky.blog.sme.sk/>

Ž i v o t

*Radosti. Šlabikár. Dospelosť. Papuče.
Starosti. Peračník. Manželstvo. Hyčkanie.
Krstiny. Aktovka. Rodina. Spomienky.
Perinky. Jednotka. Robota. Koláče.
Dupačky. Dotyky. Šediny. Samota.
Plienočka. Fajčenie. Únava. Smútenie.
Lezenie. Alkohol. Starosti. Modlitba.
Slovička. Snívanie. Choroba. Testament*

Textová príloha pre učiteľa k vývinu človeka

Kojenec

Trvá do konca 1. roku života dieťaťa. Názov vznikol podľa toho, čo dieťa v tomto období hlavne robí–saje mlieko a spí. Kojenie materským mliekom je pre dieťa najvhodnejším a najľahšie stráviteľným spôsobom výživy. Zloženie materského mlieka sa mení v priebehu dňa a vekom dieťaťa. Dieťa si vezme toľko, koľko potrebuje (zo začiatku sú intervaly kŕmenia krátke). Teplota mlieka je zhodná s teplotou ľudského tela a obsahuje protilátky. Dĺžka dieťaťa sa za prvý rok zväčší o 50% a hmotnosť sa za rovnaké obdobie strojnásobí.

Dieťa - batôľa

Je to obdobie 1 až 3 roku dieťaťa. Rast sa spomaľuje. Dokončila sa tvorba mliečneho chrupu. Dieťa mení proporcie–stráca baculatnosť a zdokonaľujú sa mu rečové schopnosti a myslenie. Pohyb–poznávanie okolia, orientácia, skúmanie, zvedavosť, manipulácia s predmetmi. Zvýšená pohyblivosť => väčšia možnosť úrazu. Hlasité prejavy nespokojnosti. Osvojovanie základných hygienických návykov. Napodobňovanie činnosti dospelých. Učí sa spoločenskému chovaniu (pozdrav, prosba, ďakovanie,...).

Obdobie hravosti - predškolský vek

Obdobie 3 až 6 roku dieťaťa. Rozširovane slovné zásoby (prečítaním rozprávok, básničiek,...). Rozvoj predstavivosti – rozvoj kresieb, modelovania, viacrozmerné stavby z kociek. Hra s loptou, jazda na bicykli, korčuľovanie, lyžovanie a plávanie. Zapájajú sa do spoločenských hier, rešpektuje jednoduché pravidlá hier, dieťa je stále viac samostatné.

Školský vek

Trvá od 6 do 15 roku dieťaťa. Dieťa chodí do školy, vstrebáva množstvo nových poznatkov, vyvíja sa jeho charakter. Mliečny chrup vypadne, vznik trvalého chrupu. Rozvoj fyzických a duševných schopností. Dieťa sa dokáže sústrediť–učí sa písať, čítať, počítať, kresliť. Začiatky logického uvažovania. Konkrétne myšlienky sú nahradzované abstraktnými. Potreba pocitov sebavedomia a dôvery. Záujem o šport, mimoškolskú činnosť. Zmysel pre humor, kamarátstva – typické sú partie jedného pohlavia. Okolo 15 roku sa záujem zameriava na opačné pohlavie.

Puberta a adolescencia - dospievanie

Definitívne dokončenie rastu, druhotné pohlavné znaky, funkčné pohlavné orgány. Celý proces dospievania riadia pohlavné hormóny, kontrolované centrálnym nervovým systémom. U dievčat puberta začína okolo 13. roku života, u chlapcov v 15. roku. Dospievajúci sú veľmi kritickí k svojmu okoliu, hľadajú vzory.

Telesná(koniec rastu postavy–okolo 20. roku života) a pohlavná dospelosť, ale spoločenská a psychická nevypelost'. Dievčatá: -vývoj prs okolo 12 roku -ukladanie podkožného tuku – formovanie ženskej postavy - prvá menštruácia – vypelost' pohlavných orgánov -pravidelný menštruačný cyklus. Chlapci: -zvýšenie hladiny pohlavných hormónov (12 rok) -zväčšenie pohlavných orgánov -zväčšenie svalov a ubúda tuk -vyvíjanie druhotných pohlavných znakov -zväčšovanie hrtanu – zmena hlasu (mutovanie)

Ranná dospelosť

Medzi 20 – 40 rokom. Maximálna fyzická výkonnosť je vo veku 24 rokov. Voľba povolania, životného partnera, založenie vlastnej rodiny. Psychická a spoločenská dospelosť– zodpovednosť, nesebeckosť, záujem o potreby druhých, starostlivosť o svojich rodičov

Dospelosť - stredný vek

Po 45 roku až do 60 roku. Výrazný pokles pohlavných hormónov, vrásky, zníženie pevnosti kostí, opotrebovanie a kazovosť zubov, pokles zrakovej ostroti, šedivenie, u mužov vypadávanie vlasov. Klesá fyzická výkonnosť. Zdravie je spojené s pravidelným cvičením a správnu životosprávu. U žien – menopauza. U mužov pokles hormónov pomalší – menšie zmeny v psychike.

Zrelá dospelosť - staroba

Po 60 roku života. Vlasy strácajú farbu, koža pružnosť, zhoršenie sluchu, poruchy pamäte (najmä krátkodobej) , výška sa v dôsledku hrbenia zmenšuje. Pravidelná rovnomerná námaha napomáha udržať si výkonnosť.

Eriksonova koncepcia epigenézy psychiky

Americký psychológ Erik Erikson sa zaoberal koncepciou životných fáz človeka. Ústredným bodom tejto koncepcie je postupné potvrdzovanie identity, a tým aj integrity osobnosti ako základu plodného života.

Opisuje osem vývinových fáz. Každú fázu charakterizujú určité vývinové úlohy.

1. Základná dôvera alebo nedôvera. Je to fáza útleho detstva. Ak dieťa v rodine prijíma pravú lásku, vytvorí sa základná dôvera, na ktorej môže vyrásť budova celého jeho života. Táto základná dôvera nevyklučuje, ba priamo vyžaduje ako svoj doplnok zmysluplnú nedôveru, ktorá je taká potrebná pre neskoršiu schopnosť rozlišovania. Základná dôvera dáva schopnosť dúfať, vyvíjať zdravé úsilie, rozvíjať svoje vnútorné možnosti a ochotu využívať impulzy k dobru. Ak sa základná dôvera nevytvorí v útlom detstve, môžu ju vytvoriť neskoršie pozitívne skúsenosti.

2. Autonómia alebo zahanbená neistota. Už veľmi skoro prejavuje dieťa vrodenu tendenciu zdôrazňovať svoje ja, svoju vôľu, svoju schopnosť sebaurčenia. Dieťa chce stáť na vlastných nohách. Prejavuje sa základná potreba každého človeka žiť svojím vlastným životom, riadiť sa podľa vlastného svedomia. Už v prvých rokoch života dieťa získa skúsenosť, že jeho vlastná vôľa naráža na autonómiu druhých. Autonómia človeka môže byť pravá len vtedy, ak uznáva a rešpektuje autonómiu druhých. Takto sa dieťa začína učiť najväčšiu úlohu života – žiť v interakcii s druhými ľuďmi. Ak je dieťa v týchto rokoch za svoju „tvrdohlavosť“ často trestané, vytvorí sa zahanbená neistota, ktorá v neskorších rokoch blokuje rozvíjanie slobody a spontánnosti.

3. Iniciatíva a pocit viny. Radosť z vlastnej iniciatívy, rozvíjania predstavivosti a zo spoločenskej hry dávajú hľadaniu autonómie nové horizonty. V tomto období sa objavuje „svedomie“. Dieťa sa nebojí len toho, že jeho chyby objavia a potrestajú, ale postupne začína vnímať „vnútorný hlas“, ktorý jeho skutky schvaľuje alebo odsudzuje. Táto fáza dosiahne svoj cieľ, keď v popredí nie sú výčitky a pocit viny, ale šťastné objavenie svojej roly, vlastných schopností a vnútorných zdrojov sily.

4. Rozvíjanie zručností alebo komplex menejcennosti. Školský vek je rozhodujúci pre získanie skúsenosti vlastnej zdatnosti a kompetencie. Pre mladého človeka je dôležité naučiť sa, že svoju identitu nemôže rozvinúť, ak neprevezme úlohy pre všeobecné dobro, resp. ak sa na tieto úlohy nepripraví. Ak mladistvý nechápe zmysel sociálnej dimenzie života, môže sa ľahko vyvinúť pocit neúčinnosti a menejcennosti, ktoré môžu vývoj v ďalšej fáze vážne ohroziť.

5. Identita alebo zahmlená identita. Identita sa nedá dosiahnuť bez tvorivej krízy, ktorá je charakteristická predovšetkým pre pubertu, ale vplýva aj na ďalšie fázy života. Dospievajúci poznáva svoju nezameniteľnú identitu, svoju vnútornú jednotu iba postupne, nakoľko sa vyrovnáva s čiastočnými identifikáciami, ktoré už predtým v detstve prijal. Táto fáza si vyžaduje rozvinutie kritickosti, v opačnom prípade bude celý život charakterizovať nekritickosť, alebo naopak, prepiata kritickosť. Veľa záleží od toho, či si dospievajúceho jeho okolie váži ako osobu, alebo ho využíva na svoje ciele. Ak sa dosiahne identita v pozitívnom zmysle, ťažisko sa preniesie zo zdôrazňovania seba na interakciu a aktívnu účasť na spoločných cieľoch. Človek nedosiahne identitu, ak neurobí zásadné rozhodnutie v otázke vernosti. Vernosť predpokladá základnú dôveru a odvahu na život. Sloboda dosiahnutá v identite je slobodou k vernosti. Nebezpečnými poruchami identity je hľadanie identity v proteste voči všetkým, alebo v podobe sebazbožňujúceho egocentrizmu, ktorý v druhých vidí iba prostriedok na dosiahnutie cieľov.

6. Dôverný vzťah alebo uzavretie sa do samoty. Tu sa rozhoduje o tom, či sa mladý človek rozhodne nadviazať hlboké osobné vzťahy, naučí sa nadviazať priateľstvo a trvalé vzťahy, alebo si zvolí únik do samoty. Mladý človek, ktorý nenašiel svoju identitu, je neistý a stále sa obáva, že v dôvernom vzťahu stratí seba samého. Ak sa pokúsi pripojiť sa k druhým, naráža na svoju neschopnosť nadviazať trvalý vzťah vernosti v priateľstve alebo manželstve. Kontakty, ktoré dychtivo vyhľadáva, sú povrchné, bez tvorivej otvorenosti. Ak bola kríza identity vyriešená pozitívne tak má mladý človek hlbokú skúsenosť, že možno prijať záväzky a slúžiť druhým bez toho, aby stratil svoju identitu. Je schopný vernosti voči sebe samému, vernosti k pravej identite a rozvíja tvorivú slobodu a vernosť vo vzťahu k druhým v milujúcej otvorenosti.

7. Tvorivý život alebo stagnácia. Je to vek dospelosti, od ktorého sa očakáva zrelosť. Človek, ktorý dosiahol pravdivosť a pravú identitu, je tvorivý v mnohorakom zmysle. Ide o všetky formy ochoty prevziať zodpovednosť, nachádzať tvorivé riešenia problémov a obohatiť život prítomnej a budúcej generácie. Táto ochota a schopnosť závisí od toho, či normatívne krízy predchádzajúcich etáp života boli vyriešené pozitívne. Stagnácia, život zredukovaný na vegetovanie ukazuje chýbajúce základné rozhodnutia, ktoré možno napraviť iba hlboko zasahujúcim „obrátением“.

8. Naplnený život alebo zúfalstvo. Posledná etapa života zahŕňa starobu, nakoľko privedie život k plnej plodnosti, až napokon definitívne zjavuje zlyhanie. V starobe dozrievajú plody predchádzajúcich etáp života ľudí, ktorí sa starali o veci a o druhých, obstáli v skúškach, ostali verní v úspechoch aj v ťažkostiach. Erikson tento stav naplnenosti nazýva integritou. Je to život v spoluzodpovednosti, tvorivej slobode a vernosti. Táto opravdivosť dodáva odvahu pozrieť sa smrti do očí a prežívať ju ako naplnenie. Je to múdrosť spojená s hlbokým porozumením pre druhých. Na opačnej strane vidíme minútie cieľa, trpké ovocie zlyhanie

v predchádzajúcich fázach, život zbavený zmyslu, ktorý nesie v sebe zúfalstvo. Dôsledkom je panický strach zo smrti, nespokojnosť a neustále sťažovanie sa na všetkých a na všetko.²²

V predchádzajúcich schémach vývoja je uvedených dosť informácií k tomu, aby učiteľ stručne predstavil náboženský vývoj človeka.

Legenda o Krištofovi

Symbolická reč legendy

Text pre učiteľa k práci s legendou

Keď v minulosti zomrel významný človek, nezostalo po ňom prázdne miesto, ale priestor pre legendu. Pojem legenda pochádza z latinského „legere“ – čítať, v príchodníku (particip presens): to, čo sa má čítať. Pôvodný zmysel bol ale „nápis“, ako sa s ním dodnes stretávame na minciach, medailách, alebo aj ako vysvetlivky na mapách.

Pre nás sa legenda automaticky spája s pojmom „Legenda o svätých“. Kedysi bolo zvykom vo výročných dňoch smrti svätca čítať o jeho živote. Koncom stredoveku sa význam slova legenda posúva do inej roviny a je predstavovaný ako príbeh, ktorému je ťažké uveriť. Martin Luther pojem „Legenden“ nazval „Lügenden“ (Lüge = lož).

Literárna veda definuje legendu ako *veršovaný alebo prozaický žáner prevážne stredovekej náboženskej epiky rozprávajúcej o živote, skutkoch, zázrakoch a mučeníctve svätcov. Historicko – životopisné údaje sa v legende bohato preplietajú s rôznymi zázračnými detailmi, výplodmi autorovej fantázie*²³

Naozaj je legenda len výplodom autorovej fantázie? A keď áno, prečo je kresťanská tradícia taká bohatá na legendy? V čom spočíva pravdivosť legendy?

Pravdivosť legendy

Moderná doba, ktorá sa pohybuje na vedeckej a rozumovej základni, má už od čias osvietenstva a francúzskej revolúcie pre legendy málo porozumenia. Legenda nie je vedeckou správou o zázraku. Nemôžeme ju doslovne vykladať a hovoriť o historických faktoch bez toho, aby sme rozumeli spôsobu jej reči. Sila pravdivosti legendy spočíva v jej symbolickosti. Pokúsme sa konfrontovať historický záznam s legendou:

Historický záznam

Opisuje udalosť, chce informovať, je napísaný pre všetkých, zaregistroval mená, miesta, čas a udalosti, čiže je to viac-menej historický **pohľad dozadu**.

Legenda

Vykresľuje ideálnu bytosť, ktorú máme nasledovať. Zahusťuje mnohé udalosti do symbolickej jednoty, lebo chce zmeniť prítomnosť. Smeruje do budúcnosti a volá k NASLEDOVANIU.

Z hore uvedeného porovnania vidíme, že v legende ide o vyobrazenie mravnej osobnosti, ktorá pozýva k nasledovaniu a pre poslucháča môže byť vzorom.

Legenda sa sústreďuje na jediný príklad, ktorý symbolicky zahusťuje životné skúsenosti. Neopisuje, čo bolo predtým a čo bolo potom. Pôvod, detstvo, mladosť, súkromné životné osudy, spoločenský kontext, to necháva stranou.

Didaktika práce s legendou

V mladšom školskom veku nám ide predovšetkým o to, aby legendy viedli deti – zo začiatku intuitívne- k nútornému zmyslu pre pravdu. Deťom by legenda mala pomôcť objaviť to, čo dáva ich životu väčšiu hĺbku. Od 10. roku je dobrým žiakom poukazovať na legendu ako na určitý literárny druh, lebo v tomto veku sa inak stratí u nich zmysel pre obrazy a symboly v legende a to v záujme rozvoja obrazu sveta, ktorý razia v našom kultúrnom svete prírodné vedy. Ak nezačneme v tomto veku texty legiend, aj biblické texty sprostredkovať aj vo forme racionálneho a argumentačného vyrovnávania, ostanú len peknými príbehmi z detstva a vytratia sa zo života. Žiakom je potrebné ukázať súbežnosť historického a legendárneho spracovania určitých udalostí v dejinách cirkvi a sprístupniť im formálne znaky legendy²⁴

²² Spracované podľa: Lencz, L.: *Etická výchova pre cirkevné školy*. Metodické centrum v Bratislave, 1997

²³ Karpatský, D. Malý labyrint literatúry. Praha: Albatros 1997, s. 287 - 288

²⁴ MUCHOVÁ, L. *Výsloviť nevysloviteľné, Didaktika uvádění do světa symbolů*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2005

Rozlíšenie legendy od historickej správy

	HISTORICKÁ SPRÁVA	LEGENDA
1.	Opisuje udalosť, predkladá informácie	Predstavuje jednu udalosť, ktorá slúži ako príklad
2.	Cieľom je presne informovať ako to bolo	Pozýva čitateľa k nasledovaniu
3.	Obracia sa na všetkých	Oslovuje učenikov
4.	Presne zaznamenáva mená, miesto, čas	Mená, miesta, čas nahustí do symbolu
5.	Opisuje to, čo sa stalo v minulosti	Chce zmeniť prítomnosť

Komentár k legende o sv. Krištofovi

Aká historická osobnosť sa skrýva v legende o Krištofovi? Odpoveď sa dá zhrnúť do jedinej vety: „Žil pravdepodobne v treťom storočí v Malej Ázii, kde umrel ako vyznávač viery v Ježiša Krista.“²⁵ Ale okolo slova „pravdepodobne“ je potrebné vysvetliť: že o jeho historickej existencii nemáme žiadne záznamy, nepoznáme jeho hrob a ani žiadny cirkevný dokument. To, že pravdepodobne žil, sa opiera o správu druhého stupňa: V malej Ázii sa našiel kameň, na ktorom je vyryté, že 22. 9. 452 tu vysvätili kostol k úcte sv. Krištofa. Toto meno sa predtým nikde neobjavilo a preto tento kameň spájajú s naším legendárnym Krištofom. V roku 553 poznáme biskupa menom Krištof v prednej Ázii, v meste Arcadiopolis. Okolo r.600 je sv. Krištofovi zasvätený ženský kláštor v Galácii (Malá Ázia). To je všetko. Nakoľko nemáme o ňom dostatok historického materiálu, pápež Pavol VI. zrušil jeho sviatok v kalendári spolu so sv. Jurajom. Neskôr sa sviatok sv. Juraja znova zaviedol 23.apríla.

Na začiatku máme teda legendu. Postava obra s dieťaťom na pleci je neskorší prídavok k základnej legende, ktorá bola na začiatku asi takáto:

„Koncom 5. storočia rozpráva jedna legenda o mučeníkovi Bartolomejovi z kraja Ichtofágov (=jediach ryby), t.j. pobrežného obyvateľstva. Tento prišiel do vnútra Malej Ázie s mužom, menom Ondrej a robil tu zázraky. Kráľ krajiny obidvoch uväznil kvôli ich cudzej viere. Mučili ich rôznym spôsobom, ale oni sa nedali zlomiť a zo všetkých mučení vyšli bez ujmy. Keď sa Ondrejovi a Bartolomejovi podarilo na základe krstu vyslobodiť z telesnej schránky, čím prekonalí svoju smrteľnosť, Boh im dal pomocníka v Kynokefalovi (= ten, čo má psiú hlavu), ktorý mal neobyčajnú silu. Volali ho najprv REPROBUS, to znamená Preklaty, ale po krste stratil svoju zvieraciu podobu a mal meno Christianus – Kresťan.“

Vidíme, že o dieťati a prievozníkovi ešte ani slovo. Túto legendu počas stáročí stále rozvíjali a pridávali k nej nové prvky.

Symboly v legende:

Keď Krištof vyšiel von, uvidel stáť na brehu dieťa, ktoré veľmi prosilo, aby ho preniesol. Krištof si položil na plece dieťa...ale dieťa bolo ťažké ako olovo. Čím ďalej kráčal, tým bolo ťažšie.

Obor sotva uniesol dieťa. Silák je prislabý a to Slabé je priťažké. Boh sa nezjavuje v sile, ale v malých a bezmocných.

Prvým motívom je *DIEŤA*. To čítame ako symbol pre bezvýznamných, malých, slabých, chudobných, chorých, proste ľudí odkázaných na pomoc druhých. Takto chápeme aj obraz, že dieťa tlačí obra k zemi. Príklad: denne umývať, opatrovať dlhodobo ležiaceho chorého a pritom sa na neho usmievať, to je veľmi ťažká úloha. Aj ten, kto sa dobrovoľne prihlásil na túto službu, bude raz unavený a preťažený

²⁵ Gertrud BENKER, Krištof, patrón námorníkov, prievozníkov a šoférov nákladných áut; Legenda, úcta, symbol; Mníchov 1975, str.8

Krištof vstúpil do vody. Ale.... Voda stále viac a viac stúpala a dieťa bolo ťažké ako olovo. Čím ďalej kráčal, tým vyššie stúpala voda, takže dostal strach, že sa utopí.

Voda je prekážkou, hranicou, skrýva v sebe nebezpečenstvo, smrť a hrob. Kto to prekoná, dostane sa na druhý, nový breh, do nového života. A kto pomáha druhým, aby sa dostali na druhú stranu, buduje nový svet.

Môže človek niesť Toho, ktorý nesie všetko?

VODA a rieka tvoria ďalší komplex, ktorý má symbolickú kvalitu. Tu je v popredí ohrozujúci a smrteľný aspekt vody. Je hranicou, nebezpečenstvom, prekážkou, smrťou a hrobom. Krištofova služba s „prenášaním“ je pomoc, aby cesta neskončila predčasne. Pomáha premáhať prekážky a nebezpečenstvo.

Priviedlo si ma do veľkého nebezpečenstva, dieťa, bolo si na mojom pleci veľmi ťažké. Keby som prenášal celý svet, nebolo by to ťažšie.

Nečuduj sa nad tým, Krištof. Ty si neniesol na pleci sám len celý svet, ale aj toho, ktorý ten svet stvoril.

Človek a BOH: Tretí odsek nemá vecný symbol. Hovorí o „skrytom Bohu“ v našom svete. On je ten, ktorý trpí v trpiacich a skrze Ukrižovaného je spojený so všetkými ľuďmi, ktorí sú vydaní napospas nebezpečenstvu a utrpeniam vo svete. Symbol Ukrižovaného je tmavým tajomstvom. Ten, kto berie na svoje plecia týchto bezmocných, nesie na pleciach Toho, ktorý nesie všetko a všetkých. To je TAJOMSTVO LÁSKY.

Vezmi svoju palicu a zastrč ju pri svojej chalupe do zeme. Do rána zakvitne a bude zarodí aj ovocie. Krištof sa vrátil, svoju palicu zasadil do zeme a keď sa ráno zobudil, na palici bolo lístie, ba aj ovocie.

Láska dáva rozkvitnúť aj suchému drevu a prebudí mŕtvych k životu.

Rozkvitnutá PALICA: je obľúbeným motívom legiend. G.Benker mieni, že „je vždy dôkazom ľudského činu pri plnení Božej vôle.“ Zeleň potvrdzuje svätosť osoby, ktorá svedčí o Pravde. To, čo tu bolo dlho suché, pre Krištofove skutky lásky sa dostalo do pohybu, čo bolo suché dostalo šťavu, čo sa zdalo byť mŕtve, prináša ovocie.

Christophorus – Krištof – našej legendy patrí k veľkým postavám pútnikov, ktorí sú na ceste za zmyslom života. V stredoveku – v čase púťi do Svätej zeme, do Santiago de Compostela, neskôr aj do Ríma a do francúzskeho Chartres – je putovanie istou formou verejného pokánia, t.j. návratu k znovu nájdenému Bohu. Krištof chce slúžiť Najväčšiemu, musí dlho putovať, kým nájde ani nie Najväčšieho, skôr NAJVYŠŠIEHO Boha. Aj to je typické pre stredovek, že mu chce slúžiť. V pozadí visí večná otázka človeka: Kde je posledná stanica nášho života? Na toto dáva odpoveď legenda.

Postava Kresťana – Krištofa - Nositeľa Krista, nie je s istotou historická postava, ale je stelesnením kresťanskej existencie, kresťanských postojov, ktoré sú platné v každej dobe.²⁶

5. téma: BOH A ČLOVEK

Hodinová dotácia témy: 2 hod (hodinová týž. dotácia)/ 4 hod (dvojhodinová týž. dotácia)

Ciele témy:

Kognitívny cieľ: Vysvetliť schopnosť vytvárať vzťahy na základe spätného pohľadu na svoj počiatok. Definovať učenie o vzťahoch Najsvätejšej Trojice na podklade KKC. Nájsť analógiu medzi vzťahmi Najsvätejšej Trojice a schopnosťou človeka vytvárať vzťahy. Posúdiť svoju sieť vzťahov. Definovať sviatosti.

Afektívny cieľ: Oceniť hodnotu osobných vzťahov. Uvedomiť si prítomnosť Božej blízkosti vo sviatostiach spôsobom, ktorý oslovuje zmysly.

²⁶ HALBFAS, H. *Religionssunterricht in der Grundschule. Lehrerhandbuch 4. Düsseldorf: Patmos, 1988*

Psychomotorický cieľ: Nakresliť sieť svojich vzťahov. Na ceste svojho života znázorniť dôležité udalosti a priradiť k nim sviatosti sprevádzajúce tieto udalosti.

V metodike pod číslom 5. je téma Vzťahy človeka v odraze Najsvätejšej Trojice. Po úprave

Zostavenie základného učiva 5. témy Boh a človek:

časová dotácia 1. hod	časová dotácia 2 hod.
1. Boh vzťahov; ME – s. 110	1. Boh vzťahov; ME – s. 110
2. S tebou na ceste; ME – s. 135	2. S tebou na ceste; ME – s. 135
	3. Konflikty vo vzťahoch; ME – s.125
	4. Znovunájdnený Otec; ME - s. 128

6. téma: ČLOVEK V SPOLOČENSTVE

Hodinová dotácia témy: 4 hod (hodinová týž. dotácia)/ 8 hod (dvojhodinová týž. dotácia)

Ciele témy:

Kognitívny cieľ: Vysvetliť úlohu a význam sexuality človeka. Vysvetliť črty a význam pohlavnosti človeka v manželstve a rodine. Vysvetliť poslanie jednotlivých povolání, ich prínos pre cirkev a spoločnosť. Uviesť ľudský, náboženský a kresťanský dôvod na potrebu slávenia v živote človeka aj ľudského spoločenstva. Zdôvodniť kresťanské slávenie nedele a sviatkov.

Afektívny cieľ: Oceniť hodnotu otcovstva a materstva. Upevniť vedomie zodpovednosti za vlastné správanie a za svoju budúcnosť. Oceniť hodnotu jednotlivých povolání. Vnímať slávnosť ako hodnotu, ktorá dáva životu hlbší rozmer.

Psychomotorický cieľ: Podieľať sa v skupine na hraní životných rolí potrebných k stabilite vzťahu. Hľadať si svoje miesto v cirkvi. Formovať návyk modlitby za spoznanie svojho životného povolania.

Zostavenie základného učiva 6. témy Človek v spoločenstve:

časová dotácia 1. hod	časová dotácia 2 hod.
1. Muž a žena; ME – s. 114	1. Muž a žena; ME – s. 114
2. Rizikové sexuálne správanie; ME – s.	2. Rizikové sexuálne správanie; ME – s.
3. Povolanie; ME – s. 147	3. AIDS – choroba vzťahov; ME – s. 124
4. Slávnosť ako hodnota; MA – s.52	4. Kto je môj brat, moja sestra?; ME – s. 141
	5. Zodpovednosť za brata; ME – s. 145
	6. Povolanie; ME – s. 147
	7. Povolanie – byť soľou; ME – s.. 153
	8. Slávnosť ako hodnota; MA – s. 52

Slávnosť ako hodnota

Žiaci sa v 5. ročníku stretli s eskimáckym mýtom: Ako prišiel k ľuďom svätý dar slávenia, kde si mohli uvedomiť, prečo je dôležité oslavovať, prečo slávime sviatky.

Slávenie sviatkov, to je rytmus večných návratov, ktoré si uvedomovali už aj primitívne národy v predhistorických dobách a dodnes aj tí najchudobnejší a najzaostalejší ľudia na našej zemeguli slávia narodenie, svadbu a smrť. Slávenie pomáha ľudstvu zamýšľať sa nad väčšími kozmickými súvislosťami, ale nepodnecujú ich k spolutvoreniu na dejinách.

Túto historickú dimenziu času poznajú len tri náboženstvá: židovstvo, kresťanstvo a islam. Viera týchto náboženstiev sa zakladá na historických udalostiach: Exodus, Kristova smrť na kríži a jeho zmŕtvychvstanie a útek Mohameda do Mediny.

Liturgický rok žije z dejín: narodenie, život, smrť a skúsenosť zmŕtvychvstania Ježiša Krista, teda z času, ktorý Písmo nazvalo „plnosťou časov“. Neslávi to ako spomienku, ale ako večne prítomnú skutočnosť.

Sviatok, ktorý chceme skutočne sláviť, sa dotýka *celého človeka*. Sviatok nie je idea, nie je abstraktný pojem alebo program s určitým cieľom, má vždy živú podobu, ktorá spája vedomé s podvedomým, zmyslové a duchovné, svetské a božské. Slávime hlavou aj srdcom, k slávnosti patrí bohoslužba, modlitba, spev, tanec, hostina. (Len si spomeňme na slovenské „hody“ na výročné sviatky svätenia miestneho chrámu.) Sviatky sa musia *sláviť* a to je plné života a pohybu.

Ale tento „pohyb“ predsa len podlieha určitým pravidlám. Každý kraj má svoje zvyky a rituály, ktoré sa musia dodržať dovtedy, kým sú tieto udalosti v živej tradícii. (Odobierka nevesty, začepčenie mladej ženy, rozlúčka s mŕtvymi a iné). Keď si uvedomíme, že pojem „ritus“ znamená vlastne „cestu“, tak chápeme aj to, že časom, niekedy veľmi pomaly, sa tieto rituály menia. Zvláštnosťou slávnosti je azda aj to, že pokiaľ trvá, tak sa slávi. Nechce viesť k cieľu. Ak nás k tomu vonkajšie okolnosti nenúti, trvá aj tri dni. (Svadba v stredoveku začala v piatok večer a trvala do nedele. V pondelok si pospali a v utorok išli pracovať na „panské“.

V dejinách a vývoji človeka sa rituál spájal s mýtosom. Preto primitívne národy (a niekedy dodnes aj kultúrne) ešte v určité slávnosti nosia masky, čo pôvodne bolo na zmierenie bohov alebo odstrašenie démonických síl a všade sa to spájalo s tancom. Zaujímavé je, že tieto rituálne tance išli vo forme kruhu, špirály, ba aj labyrintu.

Rituály dávajú pocit istoty, ľudia sa cez ne integrujú do spoločenstva dediny, obce, mesta. Tam, kde už ľudia nemajú zmysel pre skutočné slávenie nejakej udalosti, zostali rituály ako suché náhrady (zápisy do matriky, ba aj karnevaly).

To je jedna strana rituálov. Niekedy však je tu akási nútená neuróza, masová psychóza a formálna prázdnota, keď už symbolom nerozumieme a všetko sklzádo do prázdnej fráзовitosti a tradicionalizmu. Symbol je niečo živé a dovoľuje aj variácie. Následkom duchovného ochudobnenia a zatlačania citového života sa symboly stali prázdny „kliše“ a my sme svedkami trápnych opakovaní a nezmyselných výrazov, ktoré sa pritom vyslovujú stereotypne a bez fantázie. S vytlačením citového vnímania sme odstránili aj ľudskú kreativitu.

Tento proces zasahuje aj do liturgie a slávenia prijímania sviatostí, ktoré „zachraňujú“ jednotné texty. Veľkým pokrokom po II. Vatikánskom koncile, bolo vysluhovanie sviatostí v reči ľudu.

Živá, kultúrna skúsenosť zmiznutia Boha z našej civilizácie, v ktorej sa odohrávajú naše slávenia sviatkov zapríčiňuje aj sekularizácia, ba až spohanštenie týchto sviatkov. Strata viery ľudí nie je len intelektuálnej povahy. Je to určené aj esteticky a intuitívne. Dnes sa ľudia nestážujú, že nedokážu veriť z rozumových dôvodov. Hlavný problém je v tom, že ľudia dnes nemajú možnosť urobiť SKÚSENOSŤ s Bohom, nestretávajú sa s Ním. Náboženský jazyk – a do toho zahŕňame aj Božie slovo – bude mať zmysel znova až vtedy, keď nájdeme stratenú skúsenosť, ktorá na tie slová poukazuje praktickým životom. Keď sa Boh „vráti“, musíme ho privítať najprv tancom a až potom ho definovať v Magistériu.“²⁷

Strata skúsenosti s Bohom, ktorá sa odzrkadľuje vo všetkých dimenziách moderného života nie je ani náhodná ani nezmeniteľná, je konzekvenciou našich dejín. Podstatnú účasť má na tom grécky „logos“, myšlienková rozštiepenosť medzi rozumovým a zmyslovým vnímaním, kde formálne myslenie a špecializácia v umení aj vede až po atomizáciu počas dvoch tisícročí, odsúvala zmyslový život, teológia presúvala mýtos k logosu, rozprávanie príbehov (aj Ježiš rozprával v príbehoch) sme nahradili definíciami. Boh je len preto „mŕtvy“ (Nietzsche), lebo človek sám seba obral o svoje zmysly. Vníma len to, čo sa dá empiricky dokázať. Preto máme dnes také veľké problémy s oživením zmyslu pre mýtos a symboly. Moderná náboženská didaktika s modernou metodikou sa od II. Vatikánskeho koncilu pokúša oživiť túto „druhú polovicu“ človeka.

Základná podtéma

Kľúčové pojmy: slávenie, sviatok, nedeľa

Ciele vyučovacej hodiny:

Kognitívny cieľ: Uviesť ľudský, náboženský a kresťanský dôvod na potrebu slávenia v živote človeka aj ľudského spoločenstva. Zdôvodniť kresťanské slávenie nedele a sviatkov.

Afektívny cieľ: Vnímať slávnosť ako hodnotu, ktorá dáva životu hlbší rozmer.

Psychomotorický cieľ: Formovať návyk správneho slávenia.

Pomôcky: pracovný zošit, obraz drevorezu Grieshabera strom, kartičky s pojmi slávenia, text z knihy Malý princ

Metódy: diskusia, práca s textom, rozhovor, práca s obrazom

²⁷ H.Cox: „Slávnosť bláznov – Úsmev je poslednou zbraňou nádeje“, Stuttgart 1966, str. 41

Stratégia vyučovacej hodiny: problémová

ÚVOD

1. Rozhovor so žiakmi

Ako oslavujem

Učiteľ sa opýta žiakov, kedy naposledy niečo oslavovali a ako vyzerá ich oslava.

HLAVNÁ ČASŤ

1. Čo je slávenie

Učiteľ dá žiakom nakopírovanú tabuľku s pojmi. Žiaci dostanú úlohu:

Určte, či nasledujúce slová majú nejaký vzťah k sláveniu. Ak áno, aký?

stíšiť sa	tancovať	mať rád
premýšľať	hľadať	spievať
vôbec nemyslieť	osvieženie	tešiť sa
mať v hlave poriadok	obdarovať	báť sa
mať v hlave zmätok	mať rád sám seba	Boh
hostina	nemať čas	nájsť si čas
spoločenstvo	vidieť	vedieť
nedeľa	nuda	rítus
byť sám	pracovať	byť v spoločnosti

Ďalší variant pre spestrenie alebo prehľadnosť v premýšľaní môžu byť slová rozhodené v priestore, alebo na vytvorenej ceste, po ktorej študenti idú samostatne a o každom jednotlivom slove premýšľajú v poradí ako sa s nimi stretávajú. Potom nasleduje spoločná diskusia.

Ďalšou obmenou môže byť, že žiaci (samostatne, vo dvojiciach, v malých skupinách) stanovia 5 najdôležitejších pojmov, bez ktorých by slávenie už nebolo slávením. Pri výbere tejto aktivity je potrebné dať pozor, aby aktivita rozpútala diskusiu, otvorila nové rôzne spôsoby pohľadu na tému a naopak, brániť sa vyústeniu k „jednoznačnej a nepochybnéj“ odpovede na otázku.²⁸

2. Práca s textom

Antoine de Saint-Exupéry: Keby som mal 53 minút navyše

3. Práca žiakov v skupinách

Výhybkár

kto je dnes výhybkárom, kto udáva smer?

kto a čo riadi nás?

čo je dnes tým „balíkom po tisícoch“

Obchodník s tabletkami

aký svet propaguje obchodník, čo ponúka?

čo chýba v takomto svete?

čo znamená ísť pomaly k studničke?

Rozhovor pri studni

napište asociácie k pojmu studňa

²⁸modifikované podľa Muchovej L. *Filozofia pre život*

čo znamená zobudiť studňu?
prečo voda v príbehu má sviatočnú chuť?

ZÁVER

1. Formovanie postojov

Expozícia obrazu

Slávnosť je ako s t r o m

Učiteľ uvedie prácu s obrazom a textom slovami:

Na obraze je strom, vidíme korene, pevný kmeň a korunu. Aj na takomto obraze si môžeme ukázať v čom spočíva podstata slávenia:

Slávnosť je ako strom. Jeho korene prenikajú hlboko do zeme, do tmavej zóny. Odtiaľ čerpajú potravu a majú pevné držanie.

Naozajstná slávnosť k nám prichádza zďaleka. To nie je ako „májový strom“, ktorý postavia na strechu domu a ktorý už na druhý deň zvädne. Naozajstná slávnosť je hlboko zakorenená v minulosti a siaha až do začiatkov dejín Boha s ľuďmi.

Slávnosť je ako strom, ktorý kvitne, rastie a z roka na rok sa mení a predsa je ten istý, ale nový pre nás dnes. Ved' slávnosť je pre nás dnes a nie pre tých včera.

Slávnosť je ako strom. Jeho koruna sa kúpe vo svetle a vyplňa priestor na oblohe.

Skutočná slávnosť nakloní nebo k zemi, predbieha budúcnosť, dáva nám odvahu a nový život pre ďalší život.

Slávnosť je ako strom. Ako rebrík do neba, uprostred sveta – plnosť života.

2. Práca žiakov v skupinách

Žiaci v skupinách doplnia do stromu slávenie nedele u kresťanov. Kam siahajú korene tohto slávenia?

Kresťania slávia prvý deň v týždni. To je začiatok stvorenia. To je deň Kristovho zmŕtvychvstania. Nedela spája stvorenie a nový život.

Čo tvorí kmeň tohto slávenia – teda slávenie dnes.

V nedeľu sa ľudia schádzajú v kostoloch a slávia sv. omšu v spoločenstve veriacich. Chvália Boha. Oslavujú smrť a zmŕtvychvstanie Krista. Zamýšľajú sa nad svojím životom a nad svojimi vzťahmi k blížnym.

Môžeme povedať že slávenie nedele „nakláňa nebo k zemi?“ V akom slova zmysle?

V skupine žiaci prednesú to, čo vypracovali v skupine a do hlavného plagátu so stromom napíšu hlavné pojmy. Plagát učiteľ zavesí na viditeľné miesto,

Zhrnutie

Nedeľa je Boží dar pre človeka. V tento deň by mal mať človek voľno, aby sa mohol venovať Bohu a ľuďom. Kresťania v nedeľu oslavujú Ježišovo zmŕtvychvstanie.

Textová príloha pre učiteľa

Antoine de Saint-Exupéry: Keby som mal 53 minút navyše

Exupéry (1900-1944) vo svojom diele upozorňuje na stratu vnímania života všetkými zmyslami a na otupené srdcia. „Ach, pán generál“ – píše – na svete je len jeden jediný problém: Ako môžeme ľudstvu vrátiť zmysel pre duchovno, akýsi duchovný nepokoj; nechať to na nich pôsobiť ako gregoriánsky chorál... Vidíte, už ďalej žiť len z chladničky, z politiky, z bilancii a krížoviek. To už ďalej nemôžeme. Nemôžeme ďalej žiť bez poézie, bez farby, bez lásky...²⁹ Dvesto miliónov ľudí v Európe nevidí zmysel svojho života a chcú sa znova narodiť... Myslelo sa, že na to aby sa stali veľkými stačí, keď im dáme šatstvo, potravu a uspokojíme ich potreby. Takto sme vychovávali len malomeštiakov, ľudí ako stroje. Dostanú potrebné vzdelanie, ale nie skutočné vyučovanie.

²⁹ Antoine de Saint-Exupéry, list generálovi, Zobr.diel III. Mníchov 1978, 227nn.

Šíri sa úbohá predstava o kultúre, ktorá vidí vrchol vzdelania v naučení sa formúl... Skutočne pociťujeme potrebu a túžbu sa znova narodiť.³⁰

Naše citácie sú z viacerých miest, kde sa hovorí o rozptýlení a odpočinku vo voľnom čase. Je tu výhybkár, obchodník s tabletkami a rozhovor Rozprávača s malým Princem pri studni.

Výhybkára nenájdeme pozdĺž železničnej trate. V našej spoločnosti žije nesmierne množstvo ľudí, ktorí prehadzujú výhybky. To neobchádza ani naše školy. Udáva smer „doľava“ alebo „doprava“ a pohybujeme sa vždy v udanom smere (spomeňme si na obdobia diktatúr v 20. storočí v Európe). Ľudia sú riadení inými a tí iní nás triedia do „balíkov po tisícoch“. Výhybkári zostanú väčšinou neznámi a najmenej si uvedomujú to prehadzovanie výhybiel tí, ktorí sedia vo vlakoch. A podľa toho, kto je výhybkárom, nosia ľudia dlhé alebo krátke šaty, raz v takých, potom v onakých farbách, majú dlhé vlasy alebo vyčesané, kupujú. to čo je aktuálne moderné, spievajú tituly, ktoré sú „in“, myslia si, želajú si, chodia na dovolenky tam, kde všetci ľudia... Prečo to majú robiť, to nevedia ani oni sami, ba ani výhybkár. Možno to výhybkár dosť jasne sústredil do vety: „Človek nikdy nie je spokojný tam, kde práve je.“ Aj dnes ostáva otvorenou otázka: „Dokedy dnes trvá detstvo?“ Malý Princ totiž hovorí, že „Len deti vedia, kam chcú ísť“. Ale keby bol Exupéry vedel, čo príde, že dnes sú aj deti manipulované výhybkármi, azda by bol dodal k tomu tichú poznámku, aby sme dávali pozor na to, aby doba predčasne neukradla deťom detstvo.

Obchodník s tabletkami, s ktorým sa Princ stretne je veľmi krátka scéna. Obchodník núka tabletky na utíšenie smádu a tým ušetríš 53 minút. Princ na to krátko a veľmi ľudsky reaguje: „Keby som mal 53 minút navyše, zašiel by som si pekne pohodlne k studni...“ Kto by si chcel lepšie „pozrieť krajinu“, ktorú naznačuje obchodník, nájde ju opísanú v diele A. Huxleya:

„Dnes – vidíte skutočný pokrok! – pracujú starí mužovia, stále sú zamestnaní, to potešenie im nenechá čas pre rozptýlenie, nemajú ani chvíľku voľna. A keby sa nešťastnou náhodou stalo, že v reťazi neustáleho vyplnenia času sa dostala do toho malá skulina, majú poruke svoju soma! Chutná soma! Pol gramu stačí pre pol voľného dňa, gram pre vikend, dva gramy pre výlet do Blízkeho Východu, tri gramy pre tmavú večnosť na mesiaci a keď sa z tranzu vrátia, už sa preniesli cez priepasť, stoja na pevnej pôde každodennej práce a rozptýlenia“.³¹

To, čo obchodník propaguje, je čisto racionálny svet. Človek musí byť len funkčný. Čo najkratšou cestou musí dosiahnuť ekonomickú účinnosť. Všetko, aj zmyslové radosti, sa majú tomu podriadiť. V takomto živote rozptýlenie a potešenie (z nejestvujúceho voľného času) nemá miesto.

Tretia scéna je rozhovor pri studni ako kontrast k obchodníkovi. Na začiatku opis vahadlovej studne s vedrom, závitmi kotúča a povrazom. Tieto studne siahajú hlboko do zeme, pod tzv. zrkadlo spodnej vody. Takéto studne nie sú všade. Musíme dlho putovať, aby sme takú dnes našli. A potom pitná voda stále ešte nie je k dispozícii. Musíš vedro spúšťať otáčaním kotúča pomocou páky, aby sa vedro, zavesené na povraze, dostalo ku hladine vody. Keď pozrieme do studne, vidíme na hladine ako sa chveje slnko. Vedro dosiahlo hladinu až potom, keď kotúč zavzrgal. Vedro sa naplnilo a keď sme ho vytiahli, konečne sme dosiahli pitnú vodu „doux comme une fête“ – sladkú ako sviatok. (Tému studne ako cesty do vlastnej hĺbky budeme rozvíjať v 2. roč. v téme modlitba)

Tieto fiktívne scény by sme so žiakmi mali preniesť do nášho reálneho života. Teda nejde o pôžitok z poetickej literárnej reči, aj keď sa jedná o imaginárneho princa, ale ide tu predovšetkým o náš svet a náš život v ňom. Tento svet okolo nás musíme skúmať, spoznať, aby sme sa v ňom vedeli brániť a svoju osobnosť chrániť.

Pri Výhybkárovi je ten „balík pre tisíce“ televízia a internet. Nielen žiaci, aj deti a ich rodičia prepadli tomuto nadšeniu, ba až opaneniu.

Ktorý výhybkár to dal do pohybu? To už dnes nedokážeme zistiť. Vidíme, že scéna s obchodníkom s tabletkami nie je až tak vzdialená od výhybkára, ako sa zdá na prvý pohľad. Aj tento núka uľahčenie života, ale ľudstvo oberané o samostatné myslenie, o zrelosť a dospelosť, sa už normálnemu mysleniu a životu odcudzilo, pričom si vôbec túto tragédiu neuvedomuje. Ľudia cestujú týmto „vlakom“, tak načo by chodili peši? Môžeš opisovať, tak načo sa učiť? Načo rozmýšľať? Máme rádiá, CD, kazety, tak prečo sa učiť na nejakých nástrojoch? To sú tie perspektívy, ktoré núka obchodník do beznádejnej budúcnosti.

³⁰ Exupéry, Vietor, piesok a hviezdy, Zv.I. 332

³¹ Aldous Huxley, Schöne neue Welt = Krásny nový svet, Frankfurt a.M. 1953, s. 60.

Tretia scéna je podobenstvom pre bohatstvo samostatne prežívaných dní, čo prináša so sebou radosť, pocit naplneného života, teda iné zmyslové opojenie ako tie „tablety“. Neobdivujeme oblaky a stromy na obrázku v kalendári, ale osobne, v prírode. Vietor, zmrákanie alebo dokonca rannú zoru môžeme vnímať aj vtedy, keď obuv už tlačí a v žalúdku nám škrieka od hladu.³²

Slávnosť je ako strom

Náboženský filozof Josef PIEPER – znalec sv. Tomáša Akvinského – vo svojej teórii o slávení sviatkov mimo kultických tradícií, teda bez náboženského základu či pozadia, porovnáva slávenie náboženských a nenáboženských sviatkov a tvrdí, že niekedy sú to len kľčovito zachovávané tradície odtrhnuté od koreňov proti živým, zakoreneným „stromom“, ktoré spočívajú na kultickom základe. Ba ide aj ďalej, čo dnes, 40 rokov po jeho diele, skutočne pociťujeme: umele sa vyvoláva pocit slávnostnosti, pričom náboženské prvky sa vôbec nespomínajú, ba čo viac, potláčajú alebo negujú ich a celé to vedie k vykorisťovaniu zákazníkov, ktorí sú oslnení leskom a kupujú aj to, čo vôbec nepotrebujú. (Vianoce) (V diele: *Musse und Kult*, Mníchov, 1965, str.79).

Drevorez HAP Grieshabera prináša všetko čo patrí k usporiadaniu slávnosti. Mocné korene siahajú hlboko do zeme, čo pri živých stromoch nevidíme. Korene sa preplietajú a zaisťujú pevnosť stromu nielen dodávaním živín, ale aj tým prepletením, ktoré ho akoby „zakotvujú“ v zemi. Takto je aj slávnosť zakotvená v tmavej minulosti, odkiaľ čerpá svoju životnú šťavu.

Kmeň stromu sa dá objasniť. Ale staré stromy sú niekedy také hrubé, že to už nedokážeme.

Nad účastníkmi slávnosti sa rozprestiera mohutná koruna stromu. Keby sme túto chceli objasniť, tá je viacnásobne širšia ako celý kmeň. To sám nedokáže nikto. Koruna stromu nám približuje nebo k zemi. Zároveň sa naťahuje za budúcnosťou, dodáva nám odvahu a novú lásku k životu.³³

³² HALBFAS, Hubertus. 1988. *Religionsunterricht in der Grundschule. Lehrerhandbuch 3*. Düsseldorf: Patmos. s. 352-355

³³ HALBFAS, Hubertus. 1988. *Religionsunterricht in der Grundschule. Lehrerhandbuch 3*. Düsseldorf: Patmos. s. 359- 360